

קונטרס "בארץ ההי"ם"

בענין תקות אבותינו מדור דור לדור בארץ
ישראל. וחומר הענין וגודל החסרון למי
שלא זכה לזה.
וששם הוא עיקר הצלחת יהודי בזה"ז.

קונטרס "בארץ החיים"

בענין תקות אבותינו מדור דור לדור בארץ
ישראל. וחומר הענין וגודל החסרון למי
שלא זכה לזה.
וששם הוא עיקר הצלחת יהודי בזה"ז.

"זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים"
(תהלים קמב)

אדר תש"פ
ישראל ראזענבערג
26 Baila Blvd Lakewood N,J, 08701
848-210-1494
Beretshachaim@gmail.com

מפתח

- הקדמה א
- שממת ארץ ישראל וחזרת השכינה אליה כה
- ארץ ישראל מרכז התורה והיהדות בעולם לז
- עוד בפתיחת שערי שמים וסגולות הרוחניים בארץ ישראל בזמן הזה...מה
תשוקת כלל ישראל בכל הדורות לשוב אל ארץ ישראלנג
- החומר להרגיש כגר בארץ נכריה המשתוקק לשוב לארצו, בחוץ לארץ.סא
- חטא המרגלים ועונשו, מאסו בארץ חמדהסז
- חטא בני גד ובני ראובן, אינו עולה מחמת גשמיותעז
- גנות רכוש של חוץ לארץ פה
- הדירה בחוץ לארץ גורם לחילול השםפט
- "בארצכם אתם יושבים לבטח"צג
- "ובגוים ההם לא תרגיע"קא
- גודל הסכנה לדור בחו"לקה
- חומר הענין של ישוב ארץ ישראל גם כשאינו מחויב בהקיא
- עוד מקורות בחומר הענין של ישוב ארץ ישראלקטו
- אל תאמר שכשאפנה אשוב לארץ ישראל שמא לא תפנהקיט
- הוצאת דיבה על ארץ ישראל, ולגרום רפיון ולמנוע אחר מלעלות.....קכג
- ענין אגדתאקלג

**"ארץ הקדושה שהכל מצפים לראותה, חמדת כל ישראל,
 וחמדת השם יתברך, כל העליונים והתחתונים תשוקתם
 אליה".**
 (אגרת הגר"א)

הקדמה

תשוקת כלל ישראל להתיישב בארץ ישראל בכל הדורות היתה מעבר ומעל כל תשוקות אחרות. איתא בספר דעת תורה (דברים ל"ג כ"ג) מהמשגיח ממיר הג"ר ירוחם לובביץ זצ"ל "לפנים בישראל היה בעיניהם תואר ארץ ישראל וזכרונה כזכרון דבר של קודש קדשים, זכורני כשהייתי ילד בן שש וכשבא אורח מארץ ישראל איש משולח לאסוף כסף בעד קופת רמבעה"ג, ולא ידענו אפילו טיבו של האיש ההוא, והיה די לנו כבר כי אמרו עליו בהעיירה כי מארץ ישראל בא, והיו מכנים וקוראים אותו בשם "יהודי של כותל מערבי" לא אוכל לצייר לכם את ההדרת הקודש בהבטתנו עליו, היינו ממש מנשקים כנפי בגדיו כמנשקים דבר שבקדושה. בזמנים ההם כשהיו מתחילים לילדים בלימוד החומש המספרת על ארץ ישראל ונתינתה לנו, היה להם תמונה וציור על ארץ ישראל, לא אחרת מאשר יש לנו כהיום התבוננות בלמעלה מציורנו במרכבה העליונה, ואמנם הלא כן".

וכעין זה סיפור החזו"א (מספר האיש וחזיונו) "באחד מטיוליו סביב בני ברק, אשר הרבה בהן, מהיותן הכרחיות לבריאותו סח מרן זצ"ל: הם מתימרים להיות חובבי ציון ואומרים עלינו שאין לנו חיבה לארץ ישראל והבנה לישובה. נתבונן קצת בדברים.

בזכרוני עיירה קטנה, ליטאית, שנזונו בה בקושי כמה מאות משפחות יהודיות. **שלושה רובל בשבוע הספיקו אם כי בצמצום, למשפחה יהודית שלמה.** חיו חיי לחץ ועבדו את השם. והנה בא משולח, משולח של ישיבה, עשה בעיר כמה ימים, הלהיב את הלבבות דרש ונאם, הלך מבית לבית ולכשהצליח אסף שמונה רובל. וכשהיה המשולח, אחד מהמעולים שבמקצועו ופעל למען ישיבה שכבר יצאו לה מוניטין, הרי היה שכר פעולתו המאומצת במשך כמה ימים סכום של חמשה עשר רובל אם הלך בגדולות.

והנה בא לעיירה משולח לעניי ארץ ישראל, לפני עשרות שנים התקין ר' חיים מוולוז'ין את קופת רבי מאיר בעל הנס, מקופה זו ניזונו אלפים ורבבות מתושבי ארץ הקדש. המשולח בא לעיירה ואין לו צורך להלהיב את הלבבות, לעורר לנדבות, וכדומה, מלאכתו נעשית מאליה. הוא הלך מבית לבית, ועליו רק לצבור את הפרוטות, למנותן ולסכמן. והסכום היוצא מעיירה זו הוא **מדי שנה בשנה 300 רובל.** אם נבוא ל"תרגם" סכום זה לסכומים שבימינו, הרי נאספו אז בעיירות קטנות ובפינות נדחות מיליונים לירות לטובת ארץ ישראל, ומהם נוסד הישוב, ובהם נבנה "עכ"ל החזו"א.

ועד היכא היתה החביבות לארץ ישראל בעבר אפי' אצל הילדים רואים מדברי האדמו"ר מקלונבורג זצ"ל וז"ל "ובענין זה נוכחנו לראות גודל חיבת הקדש שרכשו קדמונינו לארץ ישראל, וכמו ר' זירא דנקט במצרא ועבר לאר"י ושאר אמוראים עיין כתובות קי"ב., וכל הצדיקים חיבבו מאד פירות ארץ ישראל. וזכורני מימי ילדותי ששלחו פעם לכ"ק אאמו"ר זי"ע שמן זית מאר"י והדליק מזה נרות תנוכה, ומהשאר היה נותן לתוך מאכל ביצים ובצלים של שבת קדש, גם לקראת ט"ו בשבט היה עומד ומצפה שיביאו לו פירות מאר"י, והיה נוגע בהם בפחד ובאימה, וכן כל הצדיקים מדור העבר שהיה בהם דעת תורה, והרגישו קדושת הארץ מהי, החשיבו מאד פירות ארץ ישראל כשהגיע איזה פרי חילקו ממנו לכל בני המשפחה, והיו מבטיחים **זאת לילדים בתור פרס**" (שפע חיים ח"ב פרשת כי תבא).

והיות כן כל איש מישראל היה מקוה ומיחל שעכ"פ בימי זקנותו יזכה לעלות לארץ ישראל כמו שדרש בזה האדמו"ר בקלונבורג במקום אחר וז"ל

“עיקר העבודה של בני ישראל צריך להיות בארץ ישראל, ועליהם לבקש ולהתחנן לאביהם שבשמים שיזכו לעלות לגור שם. כמו שהיה בכל הדורות שכל איש ישראל היה מקוה ומייחל שבימי זקנותו יזכה לעלות לארץ ישראל ולעבוד שם את ה' באהבה באימה וביראה, בכל בית בישראל היה קופת צדקה עבור עניי ארץ ישראל והכניסו שם כסף בכל הזדמנות, ובשעה שתמכו בעניי ארצנו הקדושה נכספה נפשם והשתוקקו מתי אזכה אף אני לעלות להשתקע בארץ ישראל, וכן הנשים לפני הדלקת נרות היו מפרישות ממון לקופת רבי מאיר בעל הנס. בתקוה זו חיו היהודים והיו אומרים זועקים מעומק לבם לשנה הבאה בירושלים שאף אם השנה לא יזכו לכך לכל הפחות לשנה הבאה בזמן כזה כבר יהיו בירושלים” (שפע חיים דרושות חורש”י פרשת עקב תשמ”ד).

ודבר זה הביא אותם להעריך העלייה לארץ ישראל ולהשתוקק אליה “בהזדמנות סיפר (האדמו”ר הנתיבות שלום) שכשיצא מביתו בדרך לארץ ישראל וליווהו ונפרדו ממנו משפחתו, אביו הרה”ח רבי משה אברהם הי”ד אמו הצ’ הי”ד ואחיו, וידעו הם שהינם רואים אותו כנראה בפעם האחרונה, עם כ”ז אחד מהם לא הוזיל דמעה במעמד המרגש, היות ושמחו על כך שזוכה לעלות לארץ ישראל” (המודיע א’ מנחם אב תשעט).

וכן היה בדורות האחרונים מאת שהחילו לעלות אל ארץ החמדה, שידעו כולם שזה מסתמא יהיה פעם האחרון שיראו משפחתם זה את זה, ואעפ”כ היה מאשרים אותם, ומחזקים אותם, ושמחים אתם. ועד”ז מצינו באגרת הגר”א שהשתדל לעלות לארץ ישראל, ואף החל בנסיעה, שכתב למשפתו בהיותו כבר בדרך “באתי לבקש מאתכם שלא תצטערו כלל וכלל... וגם לא תדאגו, הנה אנשים נוסעים על כמה שנים בשביל ממון, מניחים נשותיהן, וגם הם נעים ונדים בחסר כל, ואני ת”ל נוסע לארץ הקדושה שהכל מצפים לראותה, חמדת כל ישראל, וחמדת הש”י, כל העליונים והתחתונים תשוקתם אליה, ואני נוסע בשלום ברוך ה”.

אך בזה”ז נתקרר כל הענין, ורבים רואים בזה מעשה זר מאוד, ושאלתי בחור אחד האם היה רוצה לדור בארץ ישראל, וראיתי עליו שהוא לא ידע כלל פשר השאלה, ולא הבין כלל שיש ענין לדור בארץ ישראל קודם ימות המשיח,

לא מחמת קנאות וכדו' רק סתם שלא היה לו שום מושג כזה, והיה תמוה לו מה שאלתי למה לו לרצה לדור בארץ הקודש. ובודאי שיש רבים אשר אינם יכולים לעלות, ואינו ראו להם כפי המצב כעת לעלות, אך יש רבים מאד שהיה עולים ומתישבים לולי הקרירות השורר בחו"ל בענין זה. ובאמת טעמה בעי וכי נחשדו ישראל על כך, הלא זאת היתה תקוות כל ישראל מתי אזכה לחונן ארצינו הקדושה והטהורה אשר חיי נשמות אורה, ואנשים הרבה מסרו נפשם ע"ז כפשוטו.

אך טעם הדבר ידוע, שזאת היתה מחמת הציונים העמלקים שהיה בעוכרינו והסכנה היתה עצומה ונורא והרבה חללים הפילו. וכמו שעשו המשכילים, כן עשו הם בהרימו יד בה' באלקי ישראל, ודחו בנים מעל אביהם, ונתקיים בנו על ידיהם "מחריביך ומהרסיך ממעיך יצאו". והיות שהם השתמשו עם הקמת מדינה בארץ כדאי לעקור דת משה, וכפירה באלקי ישראל לילך לעבוד את כח האנושי "כח ועוצם ידי עשו את החיל הזה", לכן נתקרר כל הענין רח"ל ע"י העירבוב וחשכת שגרמו בזה.

כתב הגה"ק ר' יחזקאל שרגא ליפשיץ-הלברשטאם זצ"ל מסטראפקוב בספרו דברי יחזקאל בזה"ל "הנה סברת הצדיקים והקדושים זצ"ל"ה שבדורנו שהתנגדו כמו דורות שלפנינו מאות בשנים שיסדו והחזיקו מקום הרבצת התוה"ק בארצות שבחו"ל, היה מפני אשר ראו שבאם יסעו לא"י לא יהיה להם מצב פרנסה בטוב, די הצטרכות מרבית התלמידים כמו שיש להם באירופה כגון מדינת פולניא רומניא הונגריא ליטא ועוד. ששם היו מרבית אחב"י במצב פרנסות טובות ועי"כ ממילא הוכרחה הצדיקים ג"כ לשכון במקום שאפשר לארגן ולרכז מרכז תורה והוא במקום שעם בני ישראל שרוים¹... (טעם שני

¹ ונראה שנכון להרחיב קצת בטעם זה ג"כ. אמר האדמו"ר מקלונבורג זצ"ל "השאלה המעשית הניצבת לפנינו היא האם במצב הנוכחי עלינו לבכר את העלייה לארץ ישראל על פני הישיבה בגולה. כל עוד קהילות הקודש במזרח אירופה היו קיימות בתפארתן במרכזי תורה וחסידות משכן למיליוני יהודים... היום נחרב כל העולם היהודי חורבן מוחלט וארץ ישראל היא המקום היחידי שיש בו מקצת מפלט לתורה" (ספר מפייהם).

וכן הגאון רבינו חיים עוזר זצ"ל כשנתבקש לעלות לארץ ישראל לנהוג שם כלל ישראל, כתב באגרת "הנה לא אכחד מידידי כי הרעיון הזה מנקר במוחי זה כמה שנים **אשר נפשי איותה לעת זקנה להסתופף בחצרות היכל ד', אבל לידי החלטה לא בא, באשר בדור יתום קשה לעזוב את גלילותינו והישיבות... אם אמנם בודאי יש לעשות הרבה באה"ק, בכל זה קשה להכריע,**

למניעת עלייה קודם המלחמה) אבל בענין נסיעת בני לא"י צעקו הרבה רבנים מאד מפני ששמעו וראו איך נתגדלו הבחורים ובתולות בהכשרות ללא תורת ד', וללא שמוע לקול אבותיהם ורבנותיהם היראיים את ד'. היה חשש גדול מגודל הפרופגנדה של החבורות הדורשים לאומיות כאומר נהי ככל הגויים, בלי דת תורת משרע"ה. והרבנים ראו שכבר נאבדו לאלפי אלפים ברשתם לעזוב תורה, כלומר אעזוב תרי"ב מצות, ולהחזיק רק במצוה אחת יישוב א"י, וגם זאת לא לשם ממצות הבורא ב"ה, רק לשם נהי ככל הגויים בית ישראל ר"ל. ע"כ היו הרבנים מתנגדים לנסוע לא"י באופן החליצי וההכשרי המשותף מצעירים וצעירות בלי אבות כי ראו בזה ח"ו ביטולה של תורה, שבאופן כזה אדרבא יש עוד חיוב לצאת כמו שאי"ה יבואר לקמן, ובאמת גדלו והצליחו ועשו פרי שנעשה אירופא מרכז תורה וכו'...

ועתה אבא להשיבך כי אני משתוקק מאוד בעזר השי"ת דייקא לעלות לארץ ישראל כדי לקיים מצות השי"ת מצות ישוב ארץ ישראל, כי עתה אין שייך טעם הנ"ל, כי מרכז התורה שבאירופה נחרב בעוונותינו הרבים, אין ישיבות אין אדמור"ם מדריכים שארית החסידים, המה כצאן בלי רועה. והנה אנו עומדים כספינה בלי קברניט... ומחויבים לחתור ולחפש עצות לקבוע דירתנו דייקא בארץ ישראל אשר עיני ד"א בה מראשית השנה עד אחרית שנה... והנה כפי גודל החשיבות לדור בא"י כשאין חשש ביטול תורה ומצות

ואין ספק מוציא מידי ודאי. ולהשערתי המרכז מכוון ביותר במקום שרוב בני ישראל נחתים שם וכעת המרכז היותר גדול לתורה הוא מדינת פולין...".

וז"ל האדמו"ר הנתיבות שלום זצ"ל "ומקום התורה האחרון לפני המלחמה היה בפולין. ששם היו כל הישיבות וכל גדולי ישראל, גדולי האדמורים וגדולי ראשי הישיבות". (המודיע א' מנחם אב תשעט).

וראיה מה שכתב בספר "לעבדו בלבב שלם" בנוגע אחד מהדרכים שבני ישיבה עשו השתדלות להתפטר מהגזירה להתגייס בצבא, שאחד מהם היה שהיה עולין מחו"ל לארץ ישראל. וז"ל "אגב אורחא, בשעתו התבוננו על גזירה קשה זו, וראו בה את תכלית הרע, בחורים בני עלייה שדבוקים ברבותיהם ומקבלים מהם מלא חפנים ביניהם מצוייני הבחורים נאלצים לעזוב את פולין ערש הישיבות ולנסוע לארץ ישראל, למרות המצווה הגדולה של יישוב ארץ ישראל, מרכז התורה היה אז בפולין, וצער גדול נצטערו על כך. רק כעבור עשר עשרים שנה לאחר מלחמת העולם השנייה, הבינו הכל שמאת ה' היתה זאת, שיד ההשגחה העליונה סובבה זאת, ומאותם בחורים שהגיעו ארצה צמחו עשרות מרביצי תורה, שהנחילו תורה והעמידו את תורת הדור הבא, כאשר רוב מנין ובנין חבריהם עלו על המוקד ה"ד".

ובספר הגיוני הלכה כתב "שמעתי מפי הרב מאיר חדש משיגח רוחני דישיבת חברון, כי בשעה שקראו לבני ישיבת סלבודקה בחו"ל לעלות לא"י, רוב הנענים לקריאה זו היו בני הישיבה הבינוניים. שהמצוינים דבקו ברבותיהם שם". והרוצה לראות באריכות בענין זה, עליו לעיין בספר מועדי יהושע (סי' ש"ח), אריכות נפלאה מאוד בענין מצב התורה והיהדות בפולין וליטא קודם המלחמה השנייה והראשונה.

ח"ו, כן גודל הסתת היצר והרע שלא לעלות בכמה מיני פתויים והסתים, ודאי כמו שיש לגבי שאר עברות... ועכ"פ כמו שהולך אדם אחר ממון ושאר צרכי גופו ומחפש עצות שונות לסלק כל המניעות, מכל שכן לקיים מצות הבורא ב"ה וב"ש בודאי צריך לעשות כל האמתלאות ושמירות לעלות לא"י לשם מצות הבוב"ה....

והנה כבר כתבתי שמה שהתנגדו כמה רבנים מלעלות לפני המלחמה היה מב' טעמים (א) שעיקר הרבצת תורה בישיבות היה באירפה, (ב) שהיה אז בהעליה לא"י חשש מליפול לתוך חברות החליצים המפירים התוה"ק בפרט לצעירים. אבל עתה טעם הא' בטל כי באירופה נחרבו הישיבות, וטעם הב' בטל שכבר יש ויש ב"ה הרבה יראי ד' וישובות מרביצות תורה בא"י ואין חשש ליפול בין המפירי תורה יותר מחו"ל, ואדרבא בחו"ל במדינות אירופה ומדה"י יש יותר חשש לטמוע בחילול ש"ק ואפקורסות ר"ל, יודה בזה כל מודה על האמת....".

הנה הגה"ק הנ"ל כתב שאין חשש ליפול ביד מפירי תורה, וזאת היתה כבר בשנת תש"ח. אבל עדיין יש מקום נשאר אותו פחד וכ"ש אחר הקמת המדינה (באותו שנה!) ואחר כמה מלחמות שנצחו, חששו להשפעתם הלאומית. ועוד שאפי' אין חשש התבוללות, אבל עצם העבודה זרה היה עדיין קיים, ומשם נמשך הרפיון בענין זה הרבה שנים. וכמו שכתב הג"ר בנימין זילבר זצ"ל מחבר שו"ת אז נדברו "ובאמת מה לי להאריך עוד להיות כיהודה ועוד לקרא בדבר שכבר האריכו בזה גדולי עולם, והדבר פשוט מאוד. אלא שלאומית החילונית והיבשות משכיח עיקר גדול כזה מהאחינו החרדים....".

אך אעפ"כ אסור דבר זה לגרום להפחית האהבה וחיבות לארץ ישראל ולהתישב בה אצלנו, כמו שאמר הגאון רבי דב יפה זצ"ל, המשגיח של ישיבת כפר חסידים, ו"היה חי ומדבר תמיד על חסדי ה' עלינו כאן בארץ ישראל. עצם זה שזכינו להיות תושבי הארץ הקדושה, צריך לעורר בנו שמחה גדולה, ועלינו להודות על כך להקב"ה... והבהיר, כי אסור שהמאבק שניהלו גדולי ישראל נגד הציונות יגרע מאהבתנו לארץ הקדושה..." (ליקוטים מתוך הספר החדש 'עבודת הימים הנוראים במשנתו של המשגיח').

וכן איתא בספרו של המשגיח זצ"ל "לעבדך באמת" (פרשת לך לך) וז"ל "ושמעתי מאחד הגדולים שחשוב להבהיר שהמאבק של גדולי התורה בציונות ובהשקפות לאומיות הסותרות את דעת התורה, אסור שיגרע כי הוא זה, מאהבתנו את הארץ הקדושה ומהכרת גודל מעלת הישיבה בה, בשום אופן להשלים עם טשטוש מושגים בעניין זה".

אבל באמת כבר חלף והלך בזה"ז כל העבודה זרה שלהם, ולא נשאר מאתו אפי' גל של עצמות, כאשר כתב הגראמ"מ שך זצ"ל במכתב "והרי רואים בחוש איך שרעיון הזה (הציונית) פשט את הרגל".

וז"ל הג"ר אברהם פאם זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת (ספר מורה צדק דף מח) "בזמנינו אלה החלה לנשוב רוח חדשה אצל הנוער היהודי, מרגישים אנו את זאת כאן באמריקא במדה מסויימת, ומרגישים זאת גם בארץ ישראל, אידישע קינדער מחפשים את הדרך לחזרה אל השורש. הטעם לזה הוא מפני שהמה מרוקנים היום מכל אידיאל, והרוח הפטריוטית שהיתה שוררת בשנים קדמוניות כבר איננה, כל העבודה זרה לרכוש מדינה שלנו, היא כבר אויסגעוועבט, וחלק גדול מהנוער כיום הם פשוט מרוקנים אויסגעליידיקט, ומרגישים המה איזה צימאון לאיזשהו תוכן, ולאיזשהו אידיאל, שהוא יתן להם טעם ומובן לחיים. ומפני כך יש אפשרות היום להגיע אל אותם אידישע קינדער, ולהראותם את דרך ה'. ואפשר שכעת זוהי ההתחלה המקבילה למה שכתוב בעמוס (פ"ח פ"א) "הנה ימים באים נאם ה' אלו' והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'", הנביא מנבא שיגיע היום, ומסתמא יהיה זה בסוף הגלות, שיורגש רעב אצל האידישע קינדער, אבל לא רעב פיזי, רק רעב וצמא לשמוע את דבר ה', שירצו לחפש יהדות ורוח קדושה, מפני שכבר נמאסו הדרכים האחרות, זרע ישראל ממש יצמאו, ואנחנו צריכים רק להביא להם את דבר ה' ויקבלו".

וז"ל הג"ר לייב מינצברג זצ"ל "והנה בקום המדינה חששו היות וראו שהחילונים משתלטים על הכל, וחששו שהם יעבירו על הדת, וזה היה חשש גדול, והם ניסו לעשות את זה, הרי מה שיש היום יהדות החרדית ועולם התורה, זה למרות הממשלה, וזה נס, אז הרי הם העבירו על הדת את ילדי

טהרן ועוד וכו' וכו', ואכן בהתחלה זה היה מאוד קשה, אך בחסדי ה' במשך הזמן עם ישראל נהיה יותר עשיר בכל המקומות, ויש כוללים, בכל שנות הגלות, לא היה ריבוי תורה כזה, ויתכן שאפילו בזמן הבית לא היה כל כך הרבה תורה, בזמנם כולם עבדו לפרנסתם, והיום נתרבו מאוד ספסלי ביהמ"ד, הרי זה עצום, עצום! והנה בתחילה חששו שלא ימשכו אחריהם וילמדו ממעשיהם של רשעים. אך היום כבר נתגלה קלונם וכולם רואים שהרשעים הם פוחזים וריקים פרחים עם סמים ורציחות, וגם אנחנו חזקים בתורה, וב"ה החשש הזה כבר לא כ"כ קיים. ישנם שואלים, הרי המדינה קמה על-ידי חילונים. אבל סוף סוף, מה זה משנה, העיקר שאנחנו פה! אנו רואים את המציאות, אנחנו בארץ ישראל והכל פורח, גם הארץ וגם התורה, וגם היהדות החרדית, ויש שמחה ויש רגש ויש ישיבות... איך אמר הרב מבריסק על קיבוץ הגלילות "זה חיוך מהקב"ה". אלפיים שנה לא ראינו חיוך וכעת רואים חיוך, הוא מחייך והולך!".

הרב אברהם חנוך אברומוביץ מאגודת ישראל בא"י היה האורח הכבוד של הועידה החמישים ושלוש של אגודת ישראל בארה"ב בחודש כסלו תשל"ו וזאת אשר דרש שם (הובא בספר על קורות חייו "איש חי רב פעלים" פמ"א) בא"ד בנוגע להתעסק בקרוב רחוקים שם בארץ ישראל "כל יסודות הסוציאליזם והציונית התמוטטו לגמרי בבחינת "כי השתות יהרסון" והיום הם הרוסים ושבורים. והשאלה המתבקשת היא צדיק מה פעל מה עושה אגודת ישראל כדי לצאת אל ההמונים ולהצדיק את רעיונה. כל מה שהיה פעם כל האמונות של "אחות עמים" חזון השוה של ככל הגויים בית ישראל", "אשור יושיענו", הכל נתוץ לרסיסים, מאז רוסיא גילתה את טלפיה, והראתה את מהותה באמת, מאז שהתגלו פניו המכעורות של האר"ם, היהודים פקחו את עיניהם בארץ ישראל, והם מדוכאים ומיואשים. מי שיש בו אהבת ישראל, חש רחמנות רבה על יהודים אלה. כל שנותי באתי במגע עם היהודים החילוניים, כאשר הייתי ב"הגנה" (כפקוח על כשרות ועוד), במשרד הבטחון, בעיריה ובכנסת, ואני זוכר באיזו גאווה ויהירות הם התנהגו, בחושבם ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היום כל זה חלף ואיננו, האנשים צמאים לשמוע דברי תורה ומתחננים בפנינו שנבוא ונרווה את צמאונם ע"י לימוד התורה וערכי הקודש.

לפני שלשים שנה אמר הרב מפוניבז זצ"ל שהוא מאמין שבקיבוץ עין חרוד יניחו תפילין. רבותי זה אכן התגשם... "כי השתות יהרסון" והשאלה היא "צדיק מה פעל", סברוני שזה אחד מפלאי הבורא יתברך. במלחמת יום הכפורים היה נצחון לא פחות מאשר במלחמות הקודמות, ובכל זאת שורר יאוש ודכאון אצל היהודים החילוניים. גם העובדה שעיניהם נפקחו לראות שאליליהם נותצו ג"כ נס משמים הוא".

האדמו"ר מקלזנבורג זצ"ל בדרשה אחת (נכתב במאמר תחת שם "דעת תורה") שדרש כנראה סמוך לעלייתו לא"י בתוך דבריו אמר בזה"ל "המינים הגיעו עד משבר הם ניצבים לפני בורות נשברים, פשוטו כמשמעו. אין בידיהם מאומה להציע היום לנוער. הסוציאליסטים, הקומוניסטים, המתבוללים, והצעירים, כולם נוכחו לדעת שגם בהתגשמת רעיונותיהם לא ימצא פתרון לשאלות היהודים. זכרוני כיצד הכריז בשעתו מנהיג הציונים ברומניה ד"ר אבנר כי אלמלא היה נציג מדינת יהודים יושב בחבר הלאומים, לא היתה שום אומה מעיזה לרדוף את היהודים, מאחר ומדינת היהודים היתה פורשת את כנפיה עליהם ותובעת את עלבונם. מיותר היום להצביע על האשליה שבמהלך מחשבות זו. אנו במו עינינו רואים עד כמה מתחשבות המדינות הקומוניסטיות או הערביות במחאות נציגי המדינה היהדות באו"ם נגד רדיפות היהודים ובפרט שהנציגים בוחרים שלא להשמיע מחאות כאלו, מטעמי מדיניות גבוהה... סמוך לבי ובטוח, כי המשבר הרוחני שלהם הוא ראשית חזרתם בתשובה, בתנאי שנהיה אנחנו שלמים בתורתנו ובאמונתנו...".

ובמקום אחר אמר האדמו"ר זצ"ל "אנו רואים בדור הזה ניסים ברוחניות, שכן לא עבר זמן רב מאז שהרשעים פורקי העול חשבו מזימות רשע, ואמרו שבעוד מספר שנים יתמעטו היהודים החרדים וישארו רק המינים והאפיקורסים. ובס"ד הקב"ה הפר עצתם ונתבטלה מחשבתם ונגלה לעין כל כי דרכם שקר וכזב, ואדרבה בכל שנה מתרבים שומרי תורה ומצוות ונבנים עוד מוסדות תורה.

אין דרכי להתערב בפוליטיק אך כשנתבונן נראה כי עם כל יכולתם של מאה ועשרים אנשי השלטון כאן לעשות כרצונם, ואין מי שימנע בידם. הרי

שמן השמים אין נותנים להם להצליח במזימותיהם נגד התורה הק', אף שביכולתם לסגור בתי מדרשות כמו שהיה בזמן בית ראשון ובית שני שסגרו אז בתי מדרשות, והכניסו לשם עבודה זרה, הגם שהיו אז מלכי ישראל חכמי התורה והנביאים הקדושים, ומה נאמר בדורנו אנו, **אלא שמשמים מונעים זאת מידם.**

היהדות הנאמנה גוברת ב"ה והולכת מחיל אל חיל ובעוד שהשלטון כאן עובר מאחד לשני, **הרי שהיהודים החרדים תמיד מצליחים וידם על העליונה.** בזאת אני בוטח שכל מה שיהיה, יגבר ידם של החרדים לדבר ה' ולא תצלח ידם של המהרסים, שום אדם לא יוכל למנוע מאתנו לשבת באהלי תורה ולהגדיל תורה ולהאדירה, הניסים היום גדולים וגלויים, וכל הרוצה לראות את האמת יווכח שזהו רק כח עליון המאיר עיני ישראל, שלא יזוזו מהתורה ולא תשתכח תורה מישראל (שפע חיים דרושות חורש"י פרשת כי תצא תשמ"ד).

ובמקום אחר אמר האדמו"ר זצ"ל "גם רואים בימינו אלה התעוררות עצומה לתשובה ורבים מיר"ח של המנהיגים הרשעים יושבים באהלי תורה ונעשו בעלי תשובה גמורים וזה על אף שאין לנו נחמיה או מרדכי שיצעק ברחוב העיר ויעורר לב העם לתשובה אלא דמשמיה קמעוררו להו להחזירם בתשובה שלימה וזה שובה ישראל עד ה' אלקיך רצ"ל בהתעוררות מהשי"ת לבדו" (שפע חיים ח"ב נעילת החג שמחת תורה א"ב).

וכך הגדיר ענין זה בספר שרשרת הדורות (ח"ו פי"א) "כל זמן שידלק האור במשרד אגודת ישראל בירושלים, לא תהיה תקומה להסתדרות הציונית" כך במלים אלה העריך ד"ר חיים ויצמן נשיא ההסתדרות הציונית את משמעותו של מאבק הצעירים (מאגוד"י) עם הציונים. וכך הם הולכים הצעירים בסכנת נפשות להדליק את עששית הנפט בלשכת אגודת ישראל, ולסכל מזימותיו החשוכות של חיים ויצמן שביקש להחשיך את בתיהם של ישראל באותו רעיון שביקש לדחוק את היהדות לקרן זוית...".

"הדת היא ענין פרטי" כך רשמו מיסדי הציונות על דגלה, עתה שבעים שנה לאחר מכן הכל יודעים שזו היתה טעות שהרעיון פשט את הרגל, שנצחיות

התורה היא אשר ניצחה היום, כאשר נינים ושילשים של מחוללי התנועה הציונית באים ללמוד תורה בירושלים ובבני ברק מתפלפלים ב"שאגת אריה" ומתעמקים בתורתו של בעל "אבני מילואים" יודעים הכל מי ניצח במלחמה זר".²

כעת נעתיק דבר הגה"צ ר' משה וואלפסאן שליט"א רב דביהמ"ד אמונת ישראל ומשגיח דשיבת תל"ד בשיחה עם השואל ר' יוחנן דן שליט"א (בנוגע ספרו של המשגיח על ארץ ישראל, הובא בהמודיע ט"ז אלול תשע"ח) וז"ל "המשגיח: מי שאוהב הרבוננו של עולם, אוהב מה שהרבוננו של עולם אוהב, זהו היסוד לאהבת ישראל, זהו היסוד לאהבת התורה, וזהו היסוד לאהבת ארץ ישראל. מאד חבל -וזהו בהספר- שהציונים חמסו מהיראים חיבת ארץ ישראל, משום שהציונים החשיבו ארץ ישראל כארץ לאומי בלא קשר לתורה ואמונה. משום כך הצדיקים הפסיקו לשום דגוש... על ארץ ישראל, היות שהפחידו שההמון ימשיכו אחר הציוניסטים ודעותיהם. אך ארץ ישראל עדיין הוא ארץ ישראל!".

ר' יוחנן: המשגיח אומר בהספר שיתכן שכעת אנו שוב יכולים עוד פעם לשום דגוש... על חיבת הארץ.

² בספר יבנה המקדש מהג"ר שלמה ברודה זצ"ל "ולכאורה יש לתמוה איך עלתה בידם של הרשעים הנ"ל, לפתות רבבות מבני עמנו מאמינים בני מאמינים מדורי דורות, להאמין שבימינו יתקיימו יעודי תורתנו הק', ודברי עבדיו ית' הנביאים, ע"י כופרים בעיקר מומרים להכעיס לכל התורה כולה. ונהי דחלק מהם התחפשו באיצטלא דרבנן וכו', לרמות ולגנוב דעת הבריות, מ"מ ידוע ומפורסם ה' שכופרים גדולים עומדים מאחורי הדברים, ושולטים שליטה גמורה בכל הענינים, וא"כ איך הצליחו כ"כ לרמות רבים מבני עם קדשנו. אמנם לכאורה הענין מובן, והטעם פשוט וברור, והיינו כי כבר כתבנו שבדורות האחרונים נתרבו גזרות אכזריות של הגוים על בני עמנו, ונעקרו קהילות שלמות ממקומן, וטולטלו מעיר לעיר וממדינה למדינה, וברחו משפחות שלמות דרך ימים ומדבריות, בערום ובחוסר כל, להציל חייהם, וחיי צאצאיהם מרעב וממות ומשמד רח"ל, ובמצבים האלה היו הרבנים ומורי הוראה בישראל טרודים יום יום, יום ולילה בעניני הצלת נפשות, וסידורם של פליטי חרב ורעב, וע"כ לא ה' להם כוח, וזמן, ולב פנוי, ללמד את העם יסודות דת קדשנו, ולחוק יסודות אמונתנו בקרב בני עמנו, ובמשך הזמן נתבלבלו רבים מרוב צרה וצוקה, ושכחו כמה מעיקרי דת קדשנו, ונתרוקנו מידיעות תורתנו הק', ומקיום מצותי', ומצב זה של עם הארצות מהוה קרקע עידית לצמיחת כל אמונה טפלה, ודעה כוזבת, והבטחות שוא ושקר, עד שבעוה"ר נתקיים בזמננו הכתוב הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חושך לאור ואור לחושך, שמים מר למתוק ומתוק למר, ובימינו יש להוסיף שמים עבירה למצוה ואסון לששון ושעבוד לגאולה". וכעין זה מטו בשם חזון איש שמשום עניות הרבה ירדו מן הדרך בתחילת ימי המדינה. וממילא מובן שהיכא שמשתפר המצב, ואדרבה נהפוך הוא שכל העבודה זרה שלהם הולך ואובד, אז נתעורר נקודת היהודי ושכל הישר לדבק באביו שבשמים.

המשגיח: זה נכון, ציוניסטים כלה והולך לו הם מוכנים למכור ארץ ישראל לכלי של עדשים".

הנה עדות מרן רבי איסר זלמן מלצר בעל 'אבן האזל' [מתוך הספר 'בדרך עץ החיים' ח"ב עמ' 52] "היה זה לפני מלחמת העולם השנייה. ישב פעם מרן ה'חפץ חיים' ולידו תלמידו הגדול רבי אלחנן וסרמן. נאנח ה'חפץ חיים' ואמר "אני רואה עננים שחורים אשר מתקדרים על שמי אירופה, סכנה נוראה מרחפת על כלל ישראל". נחרד רבי אלחנן וסרמן ושאל, "ומה יהיה?". השיב לו ה'חפץ חיים' ואמר "ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש". הוסיף רבי אלחנן ושאל "הרי שם בארץ ישראל מתגברים החילוניים, מורדי אור התורה". ענה לו ה'חפץ חיים' ואמר "'והיה קודש' הנביא משתמש כאן בוא"ו ההיפוך עלמנת להשמיענו שבסופו של דבר תהיה בארץ ישראל מהפכה רוחנית לקדושה ולטהרה, 'ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש'". ונראה מדברי מרן החפץ שביטול מלכות הערב רב תהיה מבפנים, ולא מבחוץ, דהיינו שממילא יתהפוך ארץ ישראל לארץ מקודש וטהור.

ועד"ז איתא בשם החזו"א בספר "במחיצתם של גדולי התורה" (ח"א דף 25) וז"ל "כאשר פעם שאלתי אותו ביאוש "הרי החילונים הם רוב מוחלט בכל מקום, ואנו איננו אלא מיעוט בלתי מורגש, מה עתידה של היהדות החרדית כן בארץ" מרן הסביר לי בפשיטות כי אין מקום לדאגה "המערכה בין החרדים והחילונים לא תוכרע בממשלה ובכנסת, כי אם במשפחות שלנו. הם גוזרים כרת על עצמם בכך שאינם מעוננים בילדים, אם רק נצליח לחנך את ילדינו בדרכנו, הניצחון אתנו".³

וזהו כמו שרואים היום בעינינו שהמדינא עומד בדרך הטבע בהכרח להתהפך למדינא חרדי, ראשית מצד המספרים של הנולדים בלבד כדברי

³ופעם אחרת התבטא אודות הישוב החרדי בארץ ישראל "בטחוננו עדיין גדול, איננו חלילה חסרי תקוה, הקדושה הנצח כל סוף, אבל בינתיים אנו בעלי יסורים קשים" (ספר מפייהם). ועי' בספר במחיצת החזו"א (דף 76) וז"ל "כשנשאל מה פשר התופעה הנקראת "מדינה" אמר "כדרך שאין קורין שם לתינוק קודם לברית מילה המכונה 'יודישן' כך לא נקרא שם לחזיון החדש בארץ ישראל בטרם עשינו אותו יודישן".

החזו"א הנ"ל, אשר כידוע שבדרך הטבע א"א אחרת, שבזמן עוד קצר יהיה רוב הישוב בארץ ישראל שומרי תורה ומצות. ונוסף לזה עוד סיבות.

ולהרחיב בענין נעתיק דבריו הנפלאים של ספר ובא לציון גואל וז"ל "הדבר שרואים בו נס גלוי ממש ואין לכך שום הסבר מלבד זה שהקב"ה ברוב רחמיו משסבב אותנו לנוכל לזכות לגאולה ברחמים (עי"ש באריכות) הוא ענין החזרה בתשובה הגדולה בימינו... והנה אילולי ראינו לא האמנו אבל כולנו עדים לנס הגדול שירדה סייעתא דשמיא עצומה משמים עד שישנה התעוררות עצומה לחזרה בתשובה מרצון ועשרות אלפים חוזרים בתשובה כידוע לפני כ' שנה היו בארץ ישראל בעלי תשובה בודדים שיכלו לספור אותם באצבעות, ועד כדי כך זה היה נדיר, עד שבכל מקום שנודע שיש איזה בעל תשובה, היו מגיעים רבים להסתכל עליו, והיו מפרסמים אותו בקול רעש גדול, כדבר משונה מאוד. וכיום ב"ה בפתע פתאום ירדה רוח טהרה לעולם, ואלפים רבים חזרו, ועוד רבים חוזרים מידי שנה, האין כאן נס נגלה. כל אחד יודע איך קשה לו לעצמו לעשות תשובה עם קבלה לעתיד, ושינוי כראוי בכל יום הכיפורים, והנה אנו רואים חזיון מדהים שעשרות אלפים, עוזבים את דרכי חייהם ואת משפחתם וסביבתם, ובמסירות נפש ממש שומרים שבת וטהרה, ומוכנים לסבול בושות ובזיונות רבים, ולהתערב בחרדים שהיו עד כה שנואים עליהם, ומבוזים אצלם, מוכרח להיות שזה סייעתא דשמיא שבשפך עליהם משמים.

כמדומה שמאז שעם ישראל חזרו בתשובה לפני בניית בית שני כאשר קם עליהם המן הרשע והדר קיבלוה באהבה, לא היה עוד דור כזה שעם ישראל חזר בתשובה לאלפים ולרבבות כבדורנו. ויתרה מזו שאז תחילת החזרה בתשובה היה מחמת הפחד מהמלך הקשה המן, ורק אחר כך קיבלו עליהם את התורה מאהבת ה', כשראו את נס ההצלה הגדול שהיה להם, ובימינו חוזרים מרצון ובלי שום סיבה מכריחה.

כולנו יודעים שמאז החורבן היה רק ירידת הדורות ירידה וירידה כל הזמן מדור לדור התרבו החוטאים והפושעים והמסיתים ומדיחים כגון מתיוונים צדוקים ביתוסים בריונים קראים עמי הארץ משכילים ציונים חופשיים וכדו', ופתאום מתחילה עליה חזרה, לאחר כאלפים שנות גלות

פתאום מתחילה חזרה ועליה בעם ישראל, אלפים ורבבות חוזרים בתשובה, האין כאן גילוי שכינה והכנה לגאולה.

וביותר שבדור שלנו הנס הוא הרבה יותר גדול, כיון שמחד גיסא ירידת הדורות בשנים האחרונות היא עשרות פעמים יותר מהר מאשר הירידה בעבר, וכפי שכבר כתב הח"ח בזמנו בכמה מכתבים, וכפי שאנו רואים בעיינינו בשנים אלו שעל ידי ריבוי מכשירים הטמאים והפריצות והתאוות רבים מאוד התדרדרו לעומק התהום במהירות ר"ל, ומסברא בדורנו היה צריך להיות הכי קשה לחזור בתשובה, כי מעולם עוד לא היה דור כזה שיהיה להם כל כך הרבה ריבוי תאוות ופריצות והנאות מזומנות בפני כל אחד. ואנחנו רואים את ההיפך, כי דווקא בדור זה היפך כל הירידה והיפך כל התחזיות והסתברויות, ישנם רבבות הפורשים מרצונם מהעולם החילוני והתאווני ומקבלים על עצמם עול מלכות שמים... עכ"ל.

וראיתי להעתיק מחשבה חשובה מאת הרב אברהם נוביגער שליט"א מרא דאתרא שערי תפלה ור"מ בישיבה גדולה אור ראובן מאנסי, וכה דבריו "אחר השואה הרבה אנשים שעברו אותו היה מלא הרגשים של יאוש, ובדידות, כעס על הנאציז ימ"ש, על העולם, ואפילו על הבורא העולם. היה אפילו מי שכזבו את אמונתם היקרה, אל תדון את חבירך עד שתגיע למקומו, והלואי שלעולם לא נגיע למקום שהם הגיעו. אך אז שמעו הרבה אנשים בת קול בקרבם שהפך את הכעס על פיה, אותו קול היה מקשקש בקברם לאמר "אל תתן היטליר ימ"ש ה"נצחון" לעזוב את השי"ת, "לעזוב את האמונה" זהו הנצחון היותר גדול שתכל ליתן להיטליר ימ"ש. מי שאובד אמונתו, ושכח צורתו היהודי הוא נתן עוד נצחון להיטליר ימ"ש.

ציוניסטים הוא הדרך ההיפך של מאמינים בני מאמינים, לאמר שארצינו הקדושה הוא "ארץ ככל שאר הארצות" מקום ל"עם היהודי ככל העמים" הוא חטאת גדולה כעבודה זרה...

המלחמה כנגד ציוניסטים לא היתה כל כך מצד הגמ' בכתובות, רק בעיקר מצד שהיתה מנהגיה שלחמו כנגד ה' ותורתו ואמנותו הטהורה, ורצו

להפריד בין כלל ישראל לאביהם שבשמים ותורתו הקדושה. אך קשתותם בלבם באו כי זממתם נהפך להם לרועץ וכלל ישראל ותורת ה' בארץ ישראל פרצה על כל גדותיה, ומאת חזיקהו מלך יהודה לא היה כל כך תורה. והתעוררת של תשובה לא היתה כמוהו מאת עזרה הסופר. **עכ"ז "אנו בחוץ לארץ נתנו בלא שימת לב להציונים נצחון".**

היות שחיבת ארץ אבותינו היה מעולם דבר יסודי מלהיות יהודי חרדי, אין הכוונה בזה מצד מצותה שזה "אולי" יתכן לדון בה ובראשונים, רק הכוונה מצד "אהבת ארץ ישראל" שהוא ענין מוסכם בכל קהלות הקודש מעולם, שודאי שייך גם אחר חורבן הבית. הגמ' אומרת שר"ל סיכון עצמו לילך לארץ ישראל, ורב אבא נשק האבנים, ורב חנינא תיקן הדרכים, ורב חייא בר גמדא היה הופך באפרה, וכ"ז לאחר חורבן הבית. וכן אנו יודעים כמה צער גדולי ישראל סבלו לחיות בארץ ישראל כמו הרמב"ן ורבי יהודה הלוי, תלמידי הגר"א והבעל שם טוב להזכיר רק מקצתם. עכ"ז דבר לא מצוי הוא לשמוע בעולם התורה והישיבות שיעורים ושיחות מוסר על חיבת ארץ ישראל. **הגיענו למצב שאם אחד עומד לדרוש על חיבת ארץ ישראל הוא מיד נקשר על עדות המזרחי והדומה להם. אך בזה שנהגנו הנהגה כזה אנו נותנים לציונים הכופרים נצחון, אנו הרשנו להציונים לגזול ארץ ישראל מאתנו ולחברה אל ענין זרם פליטי. נקח חזור את ארץ ישראל, חיבת ארץ ישראל הוא ענין יהדות ולא ענין פליטי ולאומי.**

כשאנו חושבים על אלו שלא חזרו בזמן עזרא, וכי לא מעצב דבר זה אותנו, וכי אנו שונה מזה. בודאי חינוך ופרנסה הוא סוגיא רציני, אבל וכי לחיות בארץ ישראל לא תהיה עכ"פ חלום שלנו, שאיפה שלנו היכן הלך חיבת ארץ ישראל שלנו, וכי יסתכלו עלינו דורות הבאים כמו דורו של עזרא, לשנה הבא בירושלים" עכ"ל הרב אברהם נוביגער שליט"א.

והיות שהכל כבר מתהפך על פניה להציונים, נא ונא נתחזק ונשתדל לא ליתן להם עוד נצחון אחת, לכבות הגחלת הבוערת והמתלהבת בקרבנו, אל ארצינו הקדושה והטהורה, כענין כנאמר "דברו על לב ירושלים" לעורר ולהפיח

רוח חיים בלבנו לתשוקה עזה לארצינו הקדושה לזכות לחיי נשמות, כדברים הידועים של הכוזרי בזה.

הנה אין כוונתנו להכנס בקונטרס זה להדיון אם יש חיוב או מצוה בישוב ארץ ישראל, כי באמת אין זה הנקודה של חומר הענין של ישוב ארץ ישראל, וגם במקום שאינו חוב על פי דין הענין חמור עד מאוד.

ואבאר בקיצור דהנה הרבה ראשונים ס"ל שמצות תלמוד תורה יוצאים ידי חובתו עם קר"ש שחרית וערבית, אבל בזה שיצא אדם יצא חובתו ממצות תלמוד תורה, לא פטר את עצמו מגודל העונש של ביטל תורה, כי העונש הגדול שעל ביטל תורה כמו שאמרו חז"ל "כי דבר ה' בזה הכרת תכרת" שקאי על מי שיש בידו ללמוד ואינו לומד, שהוא נכרת מעוה"ז ועוה"ב, אינו קשיר כלל עם החוב של לימוד התורה. אלא עצם ענין שיש בידו ללמוד ואינו משגיח על חשיבות התורה, ואינו יקר בלבו להגות בו כל עת מצאו, נתבזה עי"ז דבר ה', וזאת הוא עיקר חומרתו.

וכן עולה הדבר לפני, כאשר אני עוסק בסוגיא זאת שעיקר חומר של ישוב ארץ ישראל אינו כלל וכלל תלוי אם יש חיוב או לא, אלא אפי' במקום שע"פ דין פטור, רק שיכול לחיות שם הקפיד בה התורה מאוד. כמו שמצינו בדור המדבר, שהגם שהיתה דבר ה' אליהם לילך אל ארץ ישראל, עיקר התביעה עליהם היתה שמאסו בארץ חמדה ולא על ביטל המצוה. והכוונה בזה, שהיתה להם כל מיני תירוצים גשמיים ורוחניים שלא לילך לארץ ישראל כאשר האריכו בזה כל הספרים הקדושים.⁸ ועכ"ז גילו לנו התורה שזאת בא להם שלא חיבבו די את ישראל, לא כן הנשים שחבבו ארץ ישראל לא היה להם שום תירץ ולא עליהם נגזרה הגזירה במדבר הזה יתמו כאשר גילו חז"ל הקדושים.

וכן יש לציין לדברי הרמב"ם הנוראים (הלכות מלכים פ"ה ה"ט) וז"ל "אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ וכן יוצא הוא לסחורה אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אא"כ חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין במה דברים אמורים כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר אבל אם

הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס יצא לכל מקום שימצא בו ריוח ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום".

הדבר נורא למתבונן מה שקאמר שחייבו כלייה משום שיצאו מא"י, הגם שלא היה ישוב ארץ ישראל חיוב אז מחמת הצרות גדולות, והגם שהם היה שני גדולי הדור, מיחוסים מגדולי ישראל, לא הועילו שום זכות עצמם ולא זכות אבותם, והוא נורא מאוד.

ואנשים רבים דרים בחו"ל רק משום שכן "יותר נוח" להם, אשר באמת זהו דבר חמור מאוד שנכשלו בזה בני גד ובני ראובן, והתורה כתבה פרשה שלימה רק מחמת זה, והגם שהקב"ה הסכים עם בני גד ובני ראובן שיחיו בעבר הירדן, אעפ"כ היה טענות גדולות עליהם, ונענשו מחמת זה, כאשר יבאר באריכות להלן בס"ד. ורואים מזה ג"כ שהגם שע"פ דין יתכן שיהיה מותר לדור בארץ ישראל, עדיין יתכן שהוא מאוס בתכלית לפני אלקים, ולא לרצון לפניו יהיו.

ורבים מעכבים אחרים מלדור שם ע"י מה שמוציאים לע"ז בכמה מיני אופנים, וכל מיני חששות!, או ע"י שמעכבים מחמת שקרוביהם הם ואינם רוצים לפרוד מהם, וענין זה הוא חמור מאוד. וכל צרותינו בכל הדורות הוא משום עוון המרגלים שדברו סרה על ארץ ישראל ופעלו תחושה בלבם של ישראל שאינו כדאי לדור שם.

הנה בודאי יש רבים אשר אינם יכולים לעלות, ואינו ראו להם כפי המצב כעת לעלות, אך היכא נעלמו רגשי קודש של אותו דבר שכל התורה משתבח בה מתחילתה עד סופה. היכא נעלמו רגשי קודש לאותו דבר קדוש שנתאוו בה אבותינו ואבות אבותינו, היכא נעלמו רגשי קודש לאותו דבר שהובטחו לאבותינו פעם אחר פעם וכרתו עליו ברית עם הקב"ה פעם אחר פעם. והיכא הוא האכזבה שצריך הוא להשאר בחוץ לארץ.

וכדאי להעתיק מספר שלוחא דרחמנא על הגאון רבי שרגא פייזל מנדלוביץ זצ"ל מה שמסופר עליו מאת תלמידו המשגיח הג"ר משה וואלפסון שליט"א בזה"ל "כל מי שהיכר את עזוז אהבתו של רש"פ לארץ חמדה, הלה ידע בבירור, שהיתה זאת מצדו מסירת נפש בפועל כשנמנע כל השנים מלנסוע ארצה, בגלל התפקידים הרוחניים שחיכו לו באמריקה". ובאופן יותר חזק מסופר עליו מאת המשגיח שליט"א, (בהספר על אנגליש דף 321), וז"ל "מכל הענינים שמסר נפשו למען כלל ישראל, לא היה מסירת נפש יותר גדול ממה שנשאר באמריקה, חלף געגעיו העזים לארץ ישראל".

ובמקום למצא תירוצים להשאר בחוץ לארץ בארץ הטמאה, עלינו לחפש עצות ותחבולות ותירוצים להתישב בארץ הקודש. "פעם שאל תייר בבני ברק את "החזון איש" אם באים לארץ ישראל בכוונה מראש שלא להשתקע בה האם מותר לעזוב אותה על כך ענהו ה"חזון איש" בנימה של אכזבה גדולה "תמה תמה אתה טורח בכדי למצוא דרך איך לעזוב את הארץ, בעת שאנו מתאמצים כולנו דווקא למצוא דרכים איך לעלות ארצה".

ובקונטרס דברי יחזקאל שרגא כתב "והנה כפי גודל החשיבות לדור בא"י כשאינן חשש ביטול תורה ומצות ח"ו, כן גודל הסתת היצר והרע שלא לעלות בכמה מיני פתויים והסתים, ודאי כמו שיש לגבי שאר עברות... ועכ"פ כמו שהולך אדם אחר ממון ושאר צרכי גופו ומחפש עצות שונות לסלק כל המניעות, מכל שכן לקיים מצות הבורא ב"ה וב"ש בודאי צריך לעשות כל האמתלאות ושמירות לעלות לא"י לשם מצות הבוב"ה...".

ובלא זה הלא בימי קדם התאוו אבותינו שעכ"פ בימי זקנה יבלו ימיהם בארץ ישראל, כן אנו עכ"פ יש לנו להתאוות שיזדמן לנו מצב שיהא ראו לנו לילך שם, ולקפוץ על כל הזדמנות לילך שם, ולהשתדל לסדר חיינו שיהיה לנו בעתיד היכולת לילך שם. ומשפחות רבות יש החוזרים מארץ ישראל אחר שדרו שם כמה שנים לאחר שהתחתנו, מחמת סיבות שונות, אשר לא היה עולה על דעתם, אם היה להם החיזוק והעידוד ממשפחתם וחבירם להשאר שם. והדבר נורא למתבונן הלא יש כב' מיליון שומרי תורה ומצוות הדרים בארץ ישראל בשמחה, ודרשות רבות מאוד שמעו בחייהם עד כמה החוב להרגיש עצמם כגר

בחוץ לארץ, וכמו שכתוב "לגור בארץ באנו" שיהודי הוא רק כגר בחוץ לארץ בארץ הטמאה וכדו' הדרשות רבות מאוד בכל הזמנים, ובכל זאת לא רואים שיהיה החזרה לחוץ לארץ כדבר נמאס וכדבר קשה. ואינו עולה על הדעת שהיה חוזרים, אם היינו כולנו מתאוים לדור שם, כמו שהיה אבותינו בכל הדורות מתאוים לה, והיה להם בושה לחזור.⁴

קריאת שם הקונטרס "בארץ החיים" הוא ע"פ דברי חז"ל במ"ר (בראשית פרשה עד) "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך, כתיב (תהלים קמב) זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים... א"ל הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים, שוב אל ארץ אבותיך אביך מצפה לך אמך מצפה לך אני בעצמי מצפה לך,⁵ ר' אמי בשם ריש לקיש אמר נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך", ומבואר מדברי המדרש שארץ ישראל נקראת "ארצות החיים", ויעקב הביע הרגשותיו להקב"ה שעם כל העושר שצבר אצלו בחוץ לארץ לא מרגיש שהוא חיי, וארצו שהוא יחיה בה זה רק ארץ ישראל "חלקי בארץ החיים".

ציור נפלא לזה מצינו בספר שלוחא דרחמנא "מרגלא בפומיה (של הג"ר שרגא פייול מנדלוביץ זצ"ל) ארץ ישראל היא מקומו הטבעי של אדם מישראל היא ארץ החיים שלו מעצם בריאתו. אמנם אפשר להיות יהודי גם בחוץ לארץ בנכר, בגלות, אבל! אין זו כי אם הויה בתנאים מלאכותיים. אין זו הויה טבעית משל למה הדבר דומה לדוב הלבן שמקום גידולו הטבעי הוא בירכתי צפון המושלגים סמוך לקוטב, ויש אשר מביאים יצור כזה לנו יורק ומחזיקים אותו בכלוב המרופד בקרח מלאכותי בכדי להעניק לו הרגשה "ביתית", או לטורף

⁴ ולא אמנע עצמי מלכתוב, שתועלת גדולה לבני חוץ לארץ בענין ישוב ארץ ישראל בזמן הזה תהיה, אם היה רבים מאוד מבני חוץ לארץ מתרזכים להתישב במקום אחד. והגם שכהיום מתרבה הענין, וכמה שכונות יש שמרוכז שם מאנשים שהיה דרים בעבר בחוץ לארץ. אך כל שכונה הולך ונבנה לעצמו, ולכן השפעה אינו גדול. אך אם היה מתרזכים רבים מאוד במקום אחד, אז ברור שהיה לזה השפעה עצומה על בני חוץ לארץ, וכ"ש על בני חוץ לארץ הדרים בארץ ישראל מלעזוב ארץ הקודש. והלואי שהיה העסקנים העוסקים במלאכת הקודש עוסקים גם בזה לעשות "ועד עסקנים" לעסוק בענין זה, ובקל היה להם יכולת להשפיע על רבים מאוד. והלואי שהיה עשירי עם מתנדבים לדבר גדול כזה, כמו שהיה עשירי עם הקודש מתנדבים בתחילת העליה, לבנות עיירות למען ישוב ארץ ישראל, וגדול תהיה חלקם לעתיד לבא למען מצוה רבה כזה.

⁵ "שוב אל ארץ אבותיך ושם אהיה עמך: אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להרשות שכינת עליך" רש"י.

הקרוי טיגריס, הגדל על פי טבעו באזורים החמים באסיה, ובגונגלים שבהודו, ויש אשר נוטלים בעל חיים כזה ומעבירים אותו לארצות סקנדינביה, או לאוקראינה, שם יוחזק ויגדל בתא שהזרימו לתוכו אויר מחומם המקנה לו הרגשה "ביתית" נוחה. הוא חי שם, היצור הוא מסוגל להתקיים בו ואף לגדול ולהתפתח, אבל אין זה מקומו הטבעי, לא כאן הוא האקלים האורגני שלו, כיוצא בזה איש יהודי וארץ ישראל".

והנה כשמתבוננים בדברי המדרש רואים דבר נפלא ביותר, דמשמעות המדרש הוא שיעקב אבינו היה קורא וזועק מעומק הלב להקב"ה שיהא יכול לשוב לארץ ישראל⁶ (ועי' בילקוט המכירי על פסוק זה), וע"ז בא התשובה מהקב"ה "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך". והנה כשנתבונן בזה הלא היה לו ליעקב כל טוב, עושר, וכבוד, וגדולה, ולילך לארץ ישראל תהיה דאגה נורא להעביר משפחתו עם אחד עשר ילדים רכים וכל הנכסים אשר לו. נוסף ע"ז שבאותם הזמנים היה הדרך לילך ממקום למקום קשה עד מאוד לבני אדם (ויש המצביעים ע"ז שלא מצינו ענין של רכב בזמנו, ואצל האבות משמע שהיה הולכים רגלי ממקום למקום, או על גבי גמלים, ומשום שעדיין לא היה עגלות, ולא הוזכר רק כעבור שלשים שנה כשיוסף בא למצרים). ואעפ"כ עיקר דאגתו היה ע"ז שהוא נמצא בבית לבן, ע"ז שהקב"ה "חלקו בארץ החיים", כי לא היה צמא לברוח מלבן למקום אחר, רק צמא היה להיות עם ה' בארץ החיים, "אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים".

והמדרש אומר "נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך", וממה שכתבו התורה כאן, משמע שהקב"ה אמר כן ליעקב אבינו משום שבאמת היה זה עיכוב גדול ליעקב, ודואג מה יהיה עם כל נכסיו שצבר אחר כ"ב שנים הללו, היאך יעבירם כולו אל ארץ אבותיו. וכבר אמרו חז"ל (חולין צא.), "ויותר יעקב לבדו אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל".

⁶ וכתב בעץ יוסף "דרשינן ליה ביעקב, שיעקב הוא שאמר כן כדאיתא לקמן שיעקב אמר כל ספר תהלים, ודוד התפלל אח"כ כמוהו".

על זה אמר לו הקב"ה שכל נכסים הללו אינם כדאי לדאוג עליהם, ומפרש ביפ"ת שם "אעפ"י שהצליח בחו"ל לבסוף לא יעמדו, אבל עתה שילך לא"י יתקיימו בידו", וחזור לארץ ישראל ושם תצליח באמת. ומשמע מזה שיעקב אבינו באמת עזב הרבה מנכסיו שם כשברח מלבן בלא דעתו, וכנ"ל שמגודל עושרו היה ההעברה קשה עד מאוד והצריך לעזוב רוב נכסיו שם, ומה שמצינו שהיה לו עוד הרבה עבדים שפחות וצאן, כ"ז היה מהדברים שהיה בידו ליטול, וכן הפכים קטנים היה בידו ליטול, אך משמע שחלק גדול מנכסיו לא היה בידו להעבירם, וע"ז הצריך הקב"ה לנחמו שאינם כדאי לו כל כך.

וכעין זה מצינו ביוסף שאמר להשבטים "ועינכם אל תחוס על כליכם", ואמרו ע"ז במדרש שכל טוב "מכאן שהטלטול קשה על האדם ביותר", והיינו כנ"ל שהיה באותם זמנים טלטול הדרך וכ"ש עם נכסי הבית קשה ביותר (וזאת היתה הנסיון הראשון של אברהם), והיה קשה על יעקב לעזבם שם מחמת שהיה ממונו חביב עליו כדאי' דעת זקנים שם, ויש לשום לב שבאמת לא מצינו שהיה ליעקב אבינו עושר גדול כשהיה בארץ ישראל, וכל ממונו של חוץ לארץ נתן לעשיו, ואדרבה מחז"ל יש משמעות שלא היה לו כל כך עי' להלן מספרי דברי טובה, ואעפ"כ אמר להם יוסף "ועינכם אל תחוס על כליכם" מחמת קושי טלטול הדרך, וכ"ש עם כל עושר נכסיו שהיה לו אצל לבן היה הטלטול קשה יותר מדי. וע"ז נחמו הקב"ה שאעפ"כ כדאי לעזוב מהעושר מה שא"א להביא, כדאי לבא לארץ ישראל (ואין סתירה מדברי יוסף לדבר השי"ת במדרש, ואין להאריך).

עכ"פ רואים אנו מדברי חז"ל הללו ש"ארץ החיים" של יהודי זהו רק בארץ ישראל, ואפי' אם מצליח בחוץ לארץ מאוד, אין ראו שיהיה זה לו הפרעה מליך לארץ ישראל, ואל לא להאמין שנכסיו בחוץ לארץ יתקיימו אצלו, ודוקא בארץ ישראל ש"הוא הארץ החיים של יהודי", שם יכול להפריח, ולהתפתח באופן בריא ומושלם בכל הענינים, ורק שם יהיה ההצלחה הצלחה אמיתית. והיות כן ראו להתבונן בזה היאך הוא באמת ארץ ישראל מקום חיים האמיתי של יהודי. וזה יהיה השתדלותינו בקונטרס זה בס"ד, ולמענו קבצנו אל פונדק

אחד דברי רבותינו הקדושים אשר מפיהם אנו חיים בענינים הללו, להלהיב הלבבות בדברי אלקים חיים על חומר הענין של מצות ישוב ארץ בזה"ז.

בסימן א) הארכנו בענין מה שחזרה השכינה לארץ ישראל, ומה שנעשה ארץ ישראל כמרכז התורה בעולם, כי רבים הם החושבים שהם דרים במקום שוה בתורה ויראה לכל מקום אחר, ושהצלחה שם מובטחת בשוה עם כל מקום אחר בעולם, ואינם מעלים על דעתם שעיקר יהדות החרדית כבר חזרה לארץ ישראל, ובני חו"ל דרים איש איש על מקומו בכפר שלו לעצמו. ובידוע הזאת תקבל כל ענין העלייה צורה חדשה, צורה שהארץ עצמה מכרזת וצווחת לעלות אליה, ולשוב אל חיקה.

בסימן ב) הארכנו קצת בענין תשוקת כלל ישראל בכל הדורות לשוב אל ארץ ישראל, וזהו רק טיפה מן הים שכבר האריכו בזה. ועלינו להתבונן כנ"ל עם כה היתה תשוקתם של גדולי ישראל ומנהיגיה, מה היה עושין בזה"ז, האם היה להם תירוצים שונים ו"אמיתים" שלא להתישב שם.

בסימן ג) הארכנו קצת בהחומר להרגיש בחוץ לארץ כגר בארץ נכריה המשתוקק לשוב לארצו. ויסוד זה ידוע ומפורסם, ושכן היה דורשים בכל הזמנים דברים הללו במשך כל הזמן שהיינו בגלות בכל הדורות עד היום הזה, ובדור הזה בכלל. אך אם כך הם פני הדברים, מה נעשה עמנו, וכי ח"ו יהדותינו הוא רק בפה ולא בלב, וכל מה שדרשנו עד כה היתה הכוונה שנחזור לארץ ישראל באופן שנהיה עשירים מאוד כמלכים. וכי לא על מצב כזה היתה כוונתנו בכל הדורות משך כל הזמן שהיינו בגלות תחת עול הגוים. וכי כעת שטוב לנו בין אומות העולם, בחרנו להסתופף על אדמת הטמא.

בסימן ד) הארכנו בענין חטא המרגלים ועונשו, שמאסו בארץ חמדה, ואשר חטא זה עדיין בינינו והיה בעוכרינו, ושאי אפשר לבא הגאולה בלא לתקן את זאת.

בסימן ה) הארכנו בחטא בני גד ובני ראובן, שלא היה רוצים לילך לארץ ישראל מחמת שבא אליהם פרנסה שלהם, והתורה האריך בזה פרשה שלימה למען ילמדו דורות הבאים כמה גרוע הוא מי שאינו עולה מחמת נוחיות

גשמיות. והגם שמצינו היתר בפוסקים בנוגע פרנסה, הם דיברו במצב שהיה בזמנם כלפני מאתיים שנים שהיתה מצב של סכנה לדור בא"י כידוע, והפוסקים שבאו אח"כ אמרו שכבר אין חשש זה, והגם שאולי עדיין יש "היתר" כל שאינו מוצא אפי' בכדי רווחות, אבל גרוע האיש הזה שהתורה האריך לגנותו מטעם זה גופא.

בסימן ו) הארכנו מתנ"ך ומרבותינו הקדושים בענין חילול השם שנמשך ממה ששוהים בני ישראל לדור בחוץ לארץ.

בסימן ז-ח) הארכנו בענין הסכנה הנמשך לנו במה שאנו בגלות, ע"י הקללה "ובגוים ההם לא תרגיע", ושרק בארץ ישראל אנו מובטחים "לא בארצכם אתם יושבים לבטח".

בסימן ט) הארכנו בענין חומר ישוב א"י אפי' כשאינו מחויב בה.

בסימן י') הבאנו עוד מראה מקומות בחומר של ישוב ארץ ישראל

בסימן י"א) הארכנו שלא להתמהמה, ואל תאמר שכשאפנה אשוב לארץ לארץ ישראל שמא לא תפנה.

בסימן י"ב) הארכנו בענין הוצאת דיבה על ארץ ישראל, ולמנוע מאחר לעלות, שכן זאת היתה חטאת המרגלים, ועדיין חטא זה מצוי בינינו שכל אחד אומר כל מה שעולה על רוחו, ואפי' במקום שהוא לתולעת ולצורך, אומרים הדברים כאלו הם ברורים בזה במקום שבאמת אינו ידוע ברורה, ואם היה צריכין לשלם כסף בעד כל טעוס שהם אומרים לא היה מדברים, אבל במקום חשש הוצאת לע"ז על ארצינו הקדושה לא חוששים ומדברים עליו כאלו מדברים על אמריקה או שאר מדינה שבעולם רח"ל.

הנה דרכי מאז לכתוב הדברים שרצוני לברר בצורה ברורה, בצורת קונטרס שראו להפיצו. כי מצאתי את תכונת נפשי מברר הענינים באופן יותר מוצלח בס"ד בדרך הזה. וכן היה ענין כתיבת קונטרס זה שכתבתי אותו לעצמי, כדאי שהענינים יהיה ברורים, ולא אגמגם בהם. וממילא הראתי הדברים אל חברים שלי, ונהנו מאוד מזה בס"ד. ולכן מוצא אני תועלת

בהדפסת הענינים לאנשים בני גילי, שאני בטוח בהם שיהנו ממנו. אך אעפ"כ נשארתי הדברים כמו שכתבתי הדברים לעצמי, וכן יראה הלומד בקונטרס זה כל הדברים מכוונים לעורר את עצמי ולבי, והרוצה לבא להנות יבא ויהנה.

ויסוד כל הענינים בהקונטרס הם ידועים וברורים כבר אצל הציבור, ואנו שומעים הדרשת ולומדים ענינים הללו כל השנה. כל התורה כולו מלאה ממנו, התורה מתחיל עם זה שארץ ישראל שלנו הוא, וכל ההבטחות להאבות הוא ע"ז, וכל התורה מלאה שהמצות נתנו לקיימם בעיקר בא"י, וכמה פרשיות יש לנו ע"ז, פרשת המרגלים, פרשת בני גד ובני ראובן. יש לנו שלש שבועות בשנה מיוחד לענינים הללו, ושלש רגלים בכל השנה שהיה מעורר הרגשות הללו בכל זמני הגלות, וכן בכל תפלה אנו מתפללים לשוב לארץ ישראל. אך אע"פ מכח ליקוט דברים הנפוצים, וסידור הענינים, והבאת הדברים בצורה ברורה, יש תועלת גדולה להלומד כאשר יראה הרואה.

הנה בזה"ז ב"ה נתרבו הרבה מאוד חיבורים בענינים הללו, ואנכי לקטתי דברי מדבריהם ומאוד הרבה מקומות, כפי השוה לנפשי ובני גילי. והיות שהחיבורים ששאפתי מהם רבים הם, אי אפשר לי לפרטם, אך דעי נא רבותי שכל דבר טוב מהם, וכל דבר רפוי לתלות שממני יצא.

שממת ארץ ישראל וחזרת השכינה אליה

הנה כדאי להתבונן בגודל הענין וחומר הדבר של ישוב ארץ ישראל בזמנינו, צריכין להבין במה המדובר. דהיינו שבעבר כל ענין של ישוב ארץ ישראל היה כרוך במסירת נפש בפשוטו ממש, בגשמיות היתה סכנה גדול לדור בה, וכל ענין העלייה לשם היה כרוך בסכנת גדולות. ועוד יותר מזה עיקר מרכז התורה וגדוליהם היתה בחוץ לארץ. אך כהיום הזה נשתנה הדבר לחלוטים, מקצה אל קצה, בין בגשמיות בין ברוחניות, ואנו כאן נדגיש חלק הרוחני שכהיום נתקיים בנו "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" שעיקר מרכז התורה, עבודה, וחסידות הוא בארץ ישראל. ואנו רואים שכל סגולת חמדת הארץ נפתחים לכלל ישראל שם, ורואים בחוש האיך שערי שמים נפתחים לבני ישראל, ושכל מבקש ה' ימצא עצמו קרוב אל הקב"ה הרבה יותר מאשר היה מוצאים עצמם בחוץ לארץ עד היום, וכל גדולי ישראל העידו ע"ז. וכשנסתכל על ענין ישוב ארץ ישראל באופן זה יקבל כל הענין של העלייה אליה צורה חדשה, ולא עוד אלא יראה הארץ מכרזת וצווחת אלינו שוב בנים שובבים עד מתי אתם תהיו בגולה.

ובאמת זהו העיקר מה שנוגע לנו ארץ ישראל, כמו שאמרו במדרש שהעתקנו לעיל על הפסוק "זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים" וז"ל "והלא אין ארץ החיים אלא צור וחברותיה, תמן שבעה, תמן זולא, ואת אמרת חלקי בארץ החיים? אלא ארץ שמתיה חיים תחלה לימות המשיח" והכוונה בזה כמו שכתב בפי' עץ יוסף שם "כלו' היתכן שחשקו, ומגמתו, וחפצו, היה בחמודות העה"ז ותענוגיה, ולזה קרא חיים, דבזה צור וחברותיה משובחים ממנה. רק מגמתו היה על חיים הנצחיים הנפשיים, וקראה ארץ החיים אף שגם המיתה שולטת, עכ"ז באחרית הימים יתנוצץ שמה ההחיה תחלה וראשונה".

ועומק כוונתו הוא, שבזה שמתיה חיים תחילה, מורה על פחיתת שליטת המות שם, ששם הוא המקום היותר רוחני כמו שאמרו אין תורה כתורת ארץ ישראל, ואוירא מחכים, ועוד רבים כאלה. והגם ששם הברכה מצויה ביותר גם בעניני גשם, כמו שמצינו בהתורה, וכמו שראינו בזמן הבית,

ובזמן הזה! אך אין שליטת הגשם חזק על יושביה כמו שהוא בחוץ לארץ, אדרבה הוא מקיא הללו שהגשם שולט עליהם כמוזכר הרבה בתורתנו הקדושה.

כתוב בתורתנו הקדושה (דברים כ"ט) "וְאִמַּר הַדּוֹר הָאֶחָדוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יִקְוּמוּ מֵאֲחֵרֵיכֶם וְהִנְכִּי אֲשֶׁר יָבֵא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַלְכוֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאֵיהָ אֲשֶׁר־חָלָה ה' בָּהּ. גְּפִרְיִית וּמְלִיחַ שֹׁרְפָה כָּל־אֶרֶץ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יִעָלֶה בָּהּ פְּלִיעֵשֶׁב כְּמֵהַפְּלֹת סֹדֶם וְעַמֶּרֶה אֲדָמָה וְצִבְלִים [וְצִבּוּלִים] אֲשֶׁר הִפְךָ ה' בְּאֶפְסוֹ וּבְחֻמָּתוֹ. וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹלִים עַל־מָה עָשָׂה ה' כֹּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מִה חֲרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה. וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֵם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם".

ובעונותינו נתקיים בנו פסוקים הללו במשך ימי הגלות, עד לזמן לא רחוק כאשר מפורסם מה שמתאר בשנת תרכ"ז, הנכרי שבא מארץ רחוקה "מארק טוויין" את השממה והקללה שהייתה בארץ ישראל במילים הבאות: "ארץ שממה שאדמתה עשירה למדי, אלא שכולה עולה שמיר ושית, מרחב דומם ואבל. יש כאן עזובה שאפילו הדמיון אינו יכול להעניק לה, תפארת חיים ומעש, אין זאת אלא שהיא שכוחת א-ל מרחף עליה כישופה של קללה ששדפה את שדותיה ואסרה את תעצומות כוחה באזיקים".

וכדאי לכתוב קצת תיאור מרבותינו זצ"ל בענין זה⁷. כתב הג"ר ירוחם יהודה ליב פרלמאן זצ"ל, בעל ה"אור גדול" ממינסק ("ארץ ישראל בספרות התשובות", ח"ג עמוד ס - סג): "וגם החכמים לאחר התלמוד... לא חדלו לדרוש לה ולהשתדל לעלות אליה תמיד, וכמה קדושי עליון שמסרו נפשם עליה, כמו שמסופר על ריה"ל בעל הכוזרי, ובימי חכמי צרפת רבותינו בעלי התוספות ז"ל, והרמב"ן ז"ל... ומני אז ינהרו אליה בכל דור ודור חכמים ושלמים צדיקים וחסידיים לחונן עפרה ולקבוע בה מקומם, ואף כי בימים ההם כל הדרכים היו בחזקת סכנה, ופקידי הארץ משלו בעריצות ושרירות לב והיו נתונים לשמה ומשיסה וחייהם היו תלויים להם מנגד".

⁷ המראה מקומות בענין זה, הם בעיקר מגליון קדושת ציון.

בהקדמה לספר "אור החיים" כתב: "סיכנתי עצמי סכנות גדולות דרך מדבר באתי בו... לעלות דרך כאן לארץ חפצתי".

בספר יסוד המעלה כתב בזה"ל "באותו ענין מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א באחד ממאמריו בזה"ל "מרון הס"ק מסלונים זי"ע שלח הנה לפני יותר ממאה שנה את אנשיו, בנו ביתם בטבריה ועברו עליהם יסורים קשים ומרים חרפת רעב ממש ובמגיפות רח"ל קברו רוב בניהם ונשארו מעט מהרבה... והם התנהגו בכל עניניהם בדרך החסידות הצרופה... ואם רצונו ית"ש שיהודי יאהב את א"י, קיימו זאת רבוה"ק בכל חום לבם ומאודם ובדרכיהם".

"בעלייתם (תלמידי הגר"א) לארץ ישראל בנסיעות קשות בים וביבשה, ומסרו נפשם וגופם בעבודה הקדושה של יסוד הישוב ובנין הארץ בתוך תנאים מסוכנים, ואשר גם בספרים רבים אי אפשר לתת את התמונה הנשגבה הזאת" (מתוך מכתב הגאון רבי אליהו ראם זצוק"ל ראב"ד ירושלים "תועפות רא"ם" עמוד 185).

"התלהבותם, ומסירת נפשם של תלמידי הגר"א, והסתכנותם בנסיעה לאר"י משך שנה בסירות קטנות על מים רבים אדירים, וסבלותם בהתישבות הראשונה בזמן של מחלות ומגפות ר"ל, ופרעות ר"ל" (ספר "דברי ישעיהו" להגר"ר ישעיה חשין זצ"ל).

"ב"ספר ארץ ישראל" להגר"מ טוקצ'נסקי (ח"א פרק כז סעיף ח) "ובמסירות נפש ממש עלו העולים הראשונים לא"י להתישב באחד מארבע העירות צפת, טבריא, ירושלים, וחברון".

ועל כולם היתה ענין הישיבות ולימוד התורה בעיקר בחו"ל, ז"ל הגאון רבינו חיים עוזר זצ"ל באגרת "אם אמנם בודאי יש לעשות הרבה באה"ק, בכל זה קשה להכריע ואין ספק מוציא מידי ודאי. ולהשערתי המרכז מכוון ביותר במקום שרוב בני ישראל נחתים שם, וכעת המרכז היותר גדול לתורה הוא מדינת פולין...".

וראיה מה שכתב בספר "לעבדו בלבב שלם" בנוגע הדרכים שבני ישיבה עשו השתדלות להתפטר מהגזירה להתגייס בצבא, שאחד מהם היה

שהיה עולין מחו"ל לארץ ישראל וז"ל "אגב אורחא, בשעתו התבוננו על גזירה קשה זו, וראו בה את תכלית הרע, בחורים בני עלייה שדבוקים ברבותיהם ומקבלים מהם מלא חפנים ביניהם מצוייני הבחורים נאלצים לעזוב את פולין ערש הישיבות ולנסוע לארץ ישראל למרות המצווה הגדולה של יישוב ארץ ישראל מרכז התורה היה אז בפולין וצער גדול נצטערו על כך".

כתוב (דברים ל ג) "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י "ושב ה' אלקיך את שבותך היה לומר והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם".

ואמרו בילקוט (שמואל רמז צא) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר בא וראה כמה חביבים ישראל על הקב"ה שבכל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם שנאמר הנגלה נגליתי וכו' בהיותם במצרים, גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה, גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם, גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר מי זה בא מאדום, ואף כשהם עתידין ליגאל שכינה עמהם ושב ה' אלקיך את שבותך, ישוב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהם מן הגלויות...". וענין זה הובא בגמ' במס' מגילה (כט.) וממשיך שם "בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא... ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל ור"א אמר זה בית רבינו שבבבל דרש רבא מאי דכתיב ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות... תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י שנאמר כי כתבור בהרים ובכרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ר".

ולמידים מגמ' זו שעם שובת עמו לארץ ישראל ישוב השכינה עמהם, ומשמעות הגמ' הוא שענין חזרת התורה בבתי מדרשות לא"י הוא מאותו ענין שיחזור שכינה לארץ ישראל, והיינו ששניהם ישובו יחד לארץ ישראל.

אך מדברי רבינו הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן (נצבים) למדנו שהשכינה יקדים קצת לשוב לארץ ישראל קודם כלל ישראל כדי להכין המקום בעבורם, וזאת הזמן הוא זמן המעביר אותנו מכל אותו המצב הקשה כְּמִהְפֹּלֶת סֶדֶם וְעַמְרָה הַנִּל לִמְצַב של ישוב ארץ ישראל שכתוב ביחזקאל "ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן והערים החרבות והנשמות והנהרסות בצורות יִשְׁבוּ" וכתב החת"ס (דרשות פר' פרה) "ואם תהיה כזאת בשעת גאולה שלימה אין חידוש כ"כ, אבל 'ואני בתוך הגולה' ומ"מ ירומם ה' קרן עמו, וזהו השגחה נפלאה מאת ה' לטוב, וזהו 'הארץ הנשמה היתה כגן עדן', אחר שסבלו יסורים הושיעים ה' והיתה זה בשעה שהערים בצורות יִשְׁבוּ, כי בעת הגאולה השלימה כתיב בזכריה (ב' ח') 'פרזות תשב ירושלים' אמנם עתה בהיותם עוד בגלות בין העמים הם בבחינת בצורות, ומ"מ 'היתה כגן עדן'."

וזה מה שכתב התפארת יהונתן באופן מבהיל המחריד כל לב הדר בחו"ל בזה"ז "ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוקיך שמה: זהו הענין חבלו של משיח שיהיה סמוך לגאולה עד שרבים מחכמי ישראל אמר יתי ולא אחמיניה והטעם כי השכינה עמני בגלות אם על הבנים רטושה לשמרנו. ולעת הגאולה לא ישוב השכינה אתנו בפעם אחת, רק השכינה ישוב מקדם לא"י, ולא נשוב אנחנו לשם, כי צריך הרבה דברים קודם לקיבוץ גלויות, ואי אפשר אם לא השכינה במקומו. וא"כ כשאנו בגולה, וה' אין בקרבנו, יהיה עלינו צרות מצוקות, כי אין כאן מגין, וזהו מאמר הקרא ושב כי מתחילה ישוב ה' לא"י, ואח"כ וקבצך ולא יהיה בפעם אחת" עכ"ל. והנה כבר ראינו הצרות הגדולות והנוראות שבאו על עמנו בחו"ל, ובהר ציון היה פליטה. ומדברי הגאון פוסק המובהק בעל כרתי ופלתי למדנו שכל זה באתנו משום שלא היה אלקים בקרבנו והלך לו אל ארץ חמדה חמדת העליונים ותחתונים, להכין הארץ לשבות עמו.

והאדמו"ר מקלזנבורג זצ"ל אמר על דברים הללו של התפארת יונתן "נרחיב קצת להתעמק בדבריו הקדושים שמבאר הענין שקודם ביאת המשיח יהיו חבלי משיח קשים ומרים עד שהיו תנאים שאמרו יתי ולא אחמיניה

והיינו שהם ציפו לבואו של מלך המשיח אבל לא רצו להיות באותו דור לפי שראו ברוח קדשם שלא יוכלו לסבול את הצרות האיומות שיהיו בגורלם של הדורות האחרונים כפי שרואים בזמננו כמה צרות רבות ורעות היו מנת חלקנו בלי רגע אחד של מנוחה ושלוה ע"י הרשע היטלר ימ"ש וע"י הקומוניסטים והערבים ימ"ש וכל מיני צרות שבעולם שמביאות יגון ואנחה עד שאין לך יום שאין קללתו מרובה משל חברו...

שכן מי האמין שקיבוץ היהודים בארץ ישראל יוכל להתקיים הלא כמה פעמים היו הגויים בטוחים שישמידו את כל העם היושב בציון ולא ישאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט ברור שכל זאת הוא יד ה' והשגחתו בעינא פקיחא על הארץ הקדושה. מסיבה זו היתה השכינה מוכרחת לשוב לארץ ישראל לשמור על העם היושב בציון ולהכין את ביאת המשיח כי משיח צדקנו אינו יכול להופיע בזמן של דם ואש ותמרות עשן והוא אינו יכול לבוא אל חורבה חריבה בזמן שהארץ אבלה מבלי בניה וחרבה ממעוונותיה ובזויה מכבודה ושוממה מאין יושב לא אתנו יודע עד מה שיכול להבין פשר דבר של הכנת הארץ למלך המשיח שזהו דבר העומד ברומו של עולם הימל זאכין' ואנו רק חוזרים ואומרים שכך אמר הרבי ר' יהונתן... "על"ל האדמו"ר בביאור דברי התפארת יהונתן.

וממשיך האדמו"ר להראות היאך ניכר ונראה בחוש השראת השכינה בארץ ישראל בזמן הזה וז"ל "לאור האמור שהשכינה הקדושה נמצאת היום בארץ הקדושה יובן מאד ענין ריבוי בעלי התשובה שרואים שם בזמננו ואף שרואים זאת קצת גם באמריקה אבל אין זה באותה מדה שהיא בארץ ישראל כשהייתי שם התפעלתי עד מאד ועמדתי נבהל ונשתומם נוכח המראה של בעלי התשובה שמתרבים שם עד מאד במדה שלא היתה מעולם רופאים ועורכי דין מלומדים ופילוסופים שעד לפני תקופה לא ידעו מאומה מיהדות נחשבים היום הם בעצמם או בניהם לתלמידי חכמים חשובים והם נכנסים לישיבות לעסוק בתורה

מי גרם לכל זאת ומדוע בקלויזנבורג וברודניק לא היו בעלי תשובה רק אולי אחד מרובה בעוד שבארץ ישראל ישנם אלפים רבים רואים בחוש שזו

התעוררות ממרומים למעלה מדרך הטבע כי הלא כאמור ישנם כאלה שעד לאחרונה התנהגו כגויים וכלל לא ידעו שהם משתייכים לאומה הישראלית ולפתע התעוררה בקרבם השלהבת באופן מופלא כזה עד שהיום הם עמלי תורה כבר סיפרתי שגם במפעל הש"ס ואפילו בכולל ש"ס ישנם יהודים כאלה.

התעוררות כזו יכולה לבוא רק מכח השכינה הקדושה ולא על ידי המשפיעים העוסקים בזה שאף שבוודאי עושים דבר טוב ומגיע להם הכרת הטוב על פעולותיהם אבל אלמלא השכינה הקדושה לא היו יכולים להגיע לזה מסיבה זו היתה השכינה מוכרחת לבוא לארץ ישראל להכין את כל הנשמות שנשבו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים שיתקיים אצלם והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים כי רק שם יתכן להתעורר מכח הקדושה השורה שמה.

רק בארץ ישראל יכולים להשיב בנים לביתם כי האם לוקחת את בניה תחת הסינר ואומרת להם שובו בני חביבי לביתכם ומוכיחה אותם לעשות תשובה אמיתית את האמת אומר שהייתי נבהל ונשתומם לראות בעל תשובה שעלו בו מחשבות של אהבת ה' ויראת ה' ולימוד התורה עד שנהיה תלמיד חכם אשר כל חמדתו וחשקו הוא ללמוד תורה והשליך את כל תאוות העולם ותועבותיו ומדובר באדם שאביו וזקנו לא ידעו מאומה מיהדות ורק הוא התעורר לשוב למקור שורשו וכאמור שהכל מכח השכינה שמושכת אותו... כי השכינה שבה לשם וה' שוכן בציון ומתקיים מאמר הכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

ידוע מה שכתב הרמב"ן במכתב מירושלים לבנו הובא בסוף שער הגמול וזה לשונו ומה אגיד לכם בענין הארץ כי רבה העזובה וגדול השממון וכללו של דבר כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו ירושלים יותר חרבה מן הכל וכו' ויושביה קרוב לאלפיים וכו' ואין ישראל בתוכם וכו' רק שני אחים צבעים עכ"ל לפי האמור יובן סיבת שפלותה של ירושלים באותה עת כי אז עדיין לא שבה השכינה לשם וממילא לא שרתה שם הקדושה ואיש הישר בעיניו יעשה אבל בשנים שלאחר מכן כאשר השכינה שבה לירושלים שוב התקדשה העיר והיא משפיעה על תושביה לטובה כפי שנוכחים בזמננו

שהקדושה מתגברת מיום ליום מתרבים שם בעלי תשובה ונבנים בה עוד תלמודי תורה והיכלות לתורה ולתפילה ברוב פאר והדר.

רואים בחוש את קיום מאמר הכתוב "בונה ירושלים ה'" שהשי"ת בונה את ירושלים בתפארתה כבתחילה, כדי שמכח זה יהא נדחי ישראל יכנס, כי על מנת לכנס נדחי ישראל יש מן הצורך להכין ולבנות את העיר ולכוננה מחדש.

מציאות זו היא מנפלאות הבורא מצד המסבב כל הסיבות ומלמדת כמה נפלאו דבריו הקדושים של הרבי ר' יהונתן אסור לדמות שבנין ירושלים בזמננו הוא מצד הטבע ושנעשה על ידי אגודות ומפלגות למיניהם כי אלו הם ענינים העומדים ברומו של עולם שאין לנו שום השגה בהם אם אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה בוודאי שפעולות הללו שירושלים שוב נבנית כבתחילה הם מעשי שמים גבוה מעל גבוה על ידי השגחה העליונה מסיבה זו רואים גם שיכולים ללמוד תורה בירושלים בלי שום מניעה והפרעה כי השכינה מכלה את כוחות הטומאה שזוממות למנוע מבני ישראל לעבוד את בוראם...

רגלים לדבר כי הלא כאן באמריקה אין הדבר הולך בקל כמו בארץ ישראל, ואף שגם כאן באמריקה ניסיתי בכל כוחי להנהיג את סדרי הלימודים והמבחנים של מפעל הש"ס הרי שהדבר הולך בקושי גדול כל זאת משום שהשכינה כבר אינה נמצאת בחוץ לארץ ומקום משכנה עתה היא בארץ ישראל ואשר על כן מי שמחפש לראות התגלות השכינה באמריקה יצטרך לעמול על כך מאד לא לחינם אין כאן כ"כ בנמצא לומדי תורה בעוד שבארץ ישראל יושבים אלפי אברכים ועוסקים בתורה יומם ולילה...

זהו סגולתה של ארץ הקדושה כי מציון תצא תורה מה שאין רואים כאן באמריקה אף שעדיין לא התייאשתי כי הרי ברור שבעת קיבוץ גליות לא ישאירו את יהודי אמריקה במקומם וכיון שלזכות לארץ ישראל יכולים רק בכח התורה מוכרח שגם כאן יהיו לומדי תורה...

כן רואים בזמננו שכח התורה היא העומדת לבני ארץ ישראל ובזכותם של האברכים שעוסקים שם בתורה יומם ולילה ונבחים על תלמודם שכאן

באמריקה אין כלל השגה בזה **אין הם מתייראים מן הגויים וניצולים מידם ביד ה' שלא כדרך הטבע** ולא כאותם התולים את הדבר בטבע (שפע חיים דרושות חורש"י פרשת שלח תשמ"ד).

וז"ל האדמו"ר מסלונים בעל הנתיבות שלום זצ"ל (הובא בספר הליכות חיים) "אם נשקיף על התהליך המתרחש עתה בארה"ק מבעד לאספקלריא מעמיקה נמצא שהולכים ומתרחקים פה ענינים נשגבים מאד. איתא בזה"ק ריש פ' שמות... ובכל אתר ואתר דישראל גלו שם אף השכינה עמהם וכו' דברי הזוהר הקדוש מלמדים אותנו בבירור כי בכל זמן שהוא לכל מקום ששכן בו מרכז התורה והישיבות אליו גלתה השכינה הקדושה וכל פמליא של מעלה להיות עמהם... התחנה הראשונה היא כנזכר בארץ בבל ערש התלמוד בבלי שהוא חלק התושבע"פ. אח"כ נדדו מרכז התורה והישיבות גולה אחר גולה מארץ שנער לספרד למצרים ולצפון אפריקה ומשם לצרפת ולאשכנז, ולכל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם השכינה הקדושה וכל פמליא של מעלה. עד שבעקבות מסעי הצלב וגירוש ספרד, הגיעו המגורשים לארץ פולין ולעוד מדינות במזרח אירופה, ונשתל מחדש מרכז התורה במדינות פולין ליטא גאליציה והונגריה ובנותיהן כידוע לכל הבקיאים בדברי הימים.

וכאשר עלה הכורת על גולת אריאל באירופה בימי שלטון הנאצים ימ"ש היינו עומדים ותוהים האם עכשיו יוסיף מרכז התורה של עמנו לנדוד בנכר ויעבור שוב לארץ חדשה בתפוצות כמו למשל אמריקה, או שמא כבר הגיע הזמן שתהא תורה חוזרת לביתה לארה"ק מקום שממנו יצאה לראשונה בעת החורבן הראשון, וממילא גם השכינה הקדושה וכל פמליא של מעלה ישובו לשרות בהר הקודש.

ומאת ה' היתה זאת לחונן עמו כי אמנם התרחש לנו זה הנס הגדול ומרכזי התורה והחסידות עם הישיבות הקדושות קמו לתחיה מחדש פה בארץ ישראל {ואף שיש ב"ה מקומות תורה וישיבות הרבה בחו"ל אך המרכז החי בפועל וצומת הגידין של עולם התורה והחסידות הוא בארה"ק}, ואין ספק שגם השכינה הקדושה וכל פמליא דלעילא חזרו אל מכונם בפלטרין של מלך.

לא ייפלא אם כן בראותינו את ההצלחה והשגשוג הרוחני המרהיב של הישיבות בארה"ק הסיבה לכך היא פשוטה בתכלית כי האידנא ה' שוכן שוב בציון וכל צבאותיו העליונים עמו ממילא שורה כאן ברכה מיוחדת ויתירה כדוגמת הברכה וההצלחה שראו במרכזי התורה שבכל דור ודור.

ממוצא הדברים האלה ראוי להתבונן עוד בתופעה אחרת שדורנו דוקא הוא שזכה לקיים המצוה של ישיבת א"י אחרי שכ"כ הרבה דורות קודמים לא זכו לזה דהנה מצד ההלכה כבר כתב החזו"א באגרותיו אות קע"ה שמצות א"י כבר הוכרעה ע"י הראשונים והפוסקים דהיינו שהיא מצוה חיובית אלא שלרגלי המציאות העגומה לא נתקיימה מצוה זו בגדולי הדורות שהיו לפנינו, מסבב הסיבות ית"ש סיבב ככה שלא היו במציאות עד עכשיו התנאים הדרושים לקיומה. הארץ היתה שוממה ומקום סכנה, ולא היו בה מקורות פרנסה, המצב היה כזה שפטורים בו מלקיים המצוה, שאונס רחמנא פטריה. אף בדורות המאוחרים לפני כחמישים שנה כאשר הארץ היתה מיושבת קמעא וע"פ הדחק אפשר היה להתגורר על אדמתה נתן ה' בלב מלכים ושרים ממשלת אנגליה לסגור השערים, ולא נתנו להיכנס לארה"ק אלא ברשיון יקר המציאות, וליהודי חרדי באופן מיוחד קשה היה להשיג רשיון כזה כידוע.

רק בתקופתנו ב"ה נשתנו פני הדברים אנחנו הדור הראשון שמכל הבחינות ניתן בידו לעלות ולהתיישב בא"י ויש לו ב"ה את התנאים הדרושים כדי לקיים מצוה חביבה זו, וכאן הבן שואל על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת שנשללה האפשרות עד עכשיו לקיים את מצות ישיבתה, ומכאן ואילך אין יותר שום מניעה. ותשובתו בצדו אין זאת אלא מפני שעד הדור הנוכחי היו השכינה וצבאות העליונים אצל מרכזי התורה בחו"ל והיתה שמה בחי' א"י, לכן הוצרכו גם רוב מנין ובנין של כלל ישראל להימצא שמה. לא כן עכשיו אשר ה' שוכן בציון והשכינה הקדושה עם המרכבה העליונה חזרו לא"י מעתה ראוי לכל יהודי באשר הוא להימצא כאן וע"כ סיבבה השגחתו ית' לפתוח שערי ארה"ק לכל מאן דבעי וממילא נתחדשה המצוה דישיבת הארץ להלכה ולמעשה".

ובפעם אחרת דרש מעין נוסח זה וז"ל "ומקום התורה האחרון לפני המלחמה היה בפולין. ששם היו כל הישיבות וכל גדולי ישראל, גדולי

האדמורים וגדולי ראשי הישיבות. וחשבנו אחר השואה מה יהיה כעת, לאן ילך עכשיו הקב"ה עם כל פמליא של מעלה לאן תלך התורה, האם תלך לאמריקה או שישבו לכאן לאר"י, שאלו היו אז שני המקומות המרכזיים שבאו בחשבון להיבנות כמרכז התורה. והקב"ה עזר שרובם של גדולי ישראל שנתרו לפליטה באו לארץ ישראל, וביניהם האדמורים⁸ מבעלז וזניץ וכו' וראשי הישיבות של פוניבז' ומיר, וכפי שאמרנו אז שהקב"ה שמר על כמנין יהודים שהתורה עומדת עליהם ורובם באו לאר"י, והרי זה סימן שהקב"ה עם הפמליא של מעלה חזרו לאר"י. ואכן אר"י גדלה ומתפתחת בתורה ובכל השטחים. שכאן זוכים להצלחה בתורה וכאן מקור התורה ומקור היהדות, כאן באר"י הקב"ה מתגלה באופן אחר לגמרי, ובין אם מרגישים בכך ובין אם לאו הרי יש כאן גילויים נפלאים⁸ (המודיע א' מנחם אב תשעט).

⁸ ובאמת רעה אחזתנו בקוראים דברי רבינו יהונתן הנ"ל, דמה עם בני חו"ל בזה"ז וכי אין ה' בקרבינו ח"ו, וגם הלא היה ויש בינינו גדולה תורה ג"כ. אך שוב העיר ה' רוחי והזכירנו דברי רש"י בשיר השירים על הפסוק "דודי ירד לגנו לערנות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים" (ו' ב') וכתב שם רש"י "דודי ירד לגנו: צוה לנו לבנות ביהמ"ק. לערנות הבשם: מקום מקטר הקטרת. לרעות בגנים: ועוד ירד לרעות צאנו בגנים אשר נפצו שם אותם שלא עלו מן הגולה משרה שכינתו עליהם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. וללקט שושנים: שומע ומקשיב נדברים בתורתו ללקוט זכיותיהן...". הרי לנו שכשהקב"ה החזיר שכינתו בבית שני לבית המקדש, ביחד עם זה חזר שכינתו לבני בבל, ובודאי שהיתה זאת בזכות פקידת בית המקדש דחזר גם לגולה. וא"כ יש לאמר שכמו אז כן עתה, שבזכות מה שחזר השכינה לארץ ישראל מתגלה עלינו.

ארץ ישראל מרכז התורה והיהדות בעולם

והנה כבר ראינו היאך חזרה השכינה והתורה לארץ ישראל, וכדאי לנו להמשיך בענינים הללו לראות בעליל היאך ארץ ישראל הוא כהיום מרכז התורה והיהדות, וכל סגולותיה עדיין חיים וקיימים בזמן הזה, לאלו הבאים לקבל אותם השפעות, ע"י מה שזוכין לדור בה.

איתא בגמ' (בב"ב קנח:) "אמר רבי זירא שמע מינה אורא דארץ ישראל מחכים", ועוד אמרו (כתובות עה:) "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון א"ר מיישא בר בריה דר' יהושע בן לוי אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו דהא רבי ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי" וכתב הריטב"א "דחד מינייהו עדיף מתרי מינן משום זכות הארץ וכי סליק חד מינן להתם עדיף כתרי מינייהו לפי שיצא מטומאת ארץ הגויים ונכנס תחת כנפי השכינה וגם כ"י...".

וכן מצינו בכל הדורות אשר אורא דא"י השפיעו מאד על חכמיה עד כי מטבע קדושת הארץ וזכות אורא לגדל תלמידי חכמים וגדולי תורה.

ז"ל הגאון רבי בצלאל הכהן מוילנא בעל הגהות מראה כהן על הש"ס (כפי שהעתיק עם קצת השמטות בספר וזאת ליהודה) "וכאשר נעמוד לדקדק בעינא פקיחא על ספרי הרבנים ההמה שהיו בירושלים נפלא לראות כי כמו רוח ממרום היתה עליהם שהצליח להם לכווין את ההלכה בלי קושיות רבות ופירוקים לפי שיטתם של הראשונים בבבלי וירושלמי שבני ארץ ישראל מכירים לכווין לאמיתה של תורה דוגמת השרים שבבית המלכות שבקיאים בבל כוונות המלך ולא ישגו בהבנת פקודתו, לא כן הרחוקים ממנו שאעפ"י שגם הם חכמים מחוכמים, מ"מ יעמלו הרבה להבין רצונו האמיתי עפ"י יסודות חוקים וכללים קדומים בדרכי המשא ומתן והחקירה" ע"ש.

וכבר כתב היעב"ץ (במאמרו סולם בית אל) על זמנו "שירדה פלאים פליטת הגולה שבמדינות הללו, ירדו בעניות של תורה למדריגה תחתית, וידל

ישראל מאוד בחוץ לארץ, עד שכל הארצות עיסה לארץ ישראל להרבצת תורה אמיתית" (הובא בספר זכות אבות).

וגדולי דורינו הבינו שכבר חוזר התורה לארצינו הקדושה, ונתקיים בנו דברי חז"ל "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל", וכבר נתבאר דבר זה לעיל מהנתיבות שלום, ונעתיק עוד בזה.

ידועים דברי החז"א (ק"א ח"א אגרת קעה) "והנה מאות בשנים שהשיבות של בבל נודדים והולכים סוללים המסלה לשוב אל ארץ שגלו ממנה חרבו בבבל ובנו הנהרסות באדמת נכר בספרד בצרפת ובאשכנז חדלפו שמותיהם אבל לא חלפה נפשם זאת התורה שגלתה עשר גלויות ושבתה ביתה בארץ שנער ושגלתה מבבל לארצות המערב זאת התורה החוזרת עכשיו מערבות שממות המערביות אל ארץ הצבי ארץ הקדושה הניתנה לאבותינו לנחלת עולם אשר היתה למעון לה בבואה מסיני להופיע בקרני אורה בקרב ישראל. חביב לנו לקרוא את השיבה... השם הוה מזכיר לנו את אדיר מרצנו ואת משגב גבורתנו להחזיק בלוחות התורה בגלות המר והנמהר שעברנו בה ואשר השיבונוה אל מקומה אשר יצאה משם אל המנוחה והנחלה ביפעתה ובזוהר יפיה אשר כל ערפלי הגולה לא כהו אורה ולא פגו טעמה".

ז"ל הגרי"ש כהנמן מפוניבז' בהספד שנשא בהלויית הגר"א קוטלר (בניו יורק ונתפרסם ב"דאס אידישע ווארט", הובא בספר תולדות החינוך התורתי) וז"ל "המתבונן בתהליך המופלא של המיפנה הרוחני הכביר שהתחולל באמריקה בכ"ה השנים האחרונות עד כדי הפיכתה מארץ ישימון רוחני איום למקום תורה פורח ומשגשג אי אפשר שלא יעלו על לבו דבריו של רבי חיים הגדול מוואלוז'ין אשר הגיד מראש כי לפני ביאת המשיח תשלים תורתנו הקדושה את נדודיה בגולה על פני כדור הארץ כולו ותגיע גם לאמריקה⁹ אפילו בעין בלתי מזויינת אפשר לראות בעליל כי זוהי תחנת הנדודים האחרונה לפני שיבת "כל" מעוזי התורה

⁹ ראו להעיר שיש נוסח בשם הג"ר חיים וואלוזין זצ"ל ש"אמריקה יהיה התחנה אחרונה של תורה", שמשמע מזה שכאלו שהמרכז לתורה האחרונה יהיה אמריקה. אך שמעתי בשם הג"ר אברהם יהושע סולוויציק שליט"א שלא זהו הנוסח הנכונה, אלא הנכון הוא ש"גם" באמריקה יהיה תורה, וכך הם גם דברי הגרי"ש כהנמן זצ"ל הנ"ל.

לארץ ישראל שהיא כבר כיום מרכז התורה הגדול בעולם כהבטחת חז"ל
 "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל".

וז"ל הג"ר לייב מינצברג זצ"ל "כתוב בגמרא שעתידים בתי כנסיות
 שבבבל להיקבע בארץ ישראל, פעם לא ידעו את פירושה של מימרא זו, חשבו
 שיקחו את האבנים של הישיבות ושל בתי המדרש ויבנו אותם פה... חשבו שזה
 כבוד כזה, החתם סופר שואל אם יקחו רק את האבנים או גם את העפר למטה
 יביאו, לא תארו לעצמם שתהיה שואה, היום אנחנו יודעים את פירוש
 המימרא, נחרבו כל בתי הכנסיות והישיבות שהיו בגלות, כל בתי הכנסיות
 שבבבל, הכל בא לכאן, פוניבז', גור, גרודנה, בעלזא, בריסק וכו' וכו'".

והעידו הגדולים עד כמה ארצינו הקדושה משפיע על התלמידים,
 באופן נפלא ונעלה הרבה ממה שהיה זוכים בחו"ל, כדברי חז"ל 'אורא דא"י
 מחכים, וחד מיניהו כתרי מינן'.

"שמעתי מפי הרב מאיר חדש משגיח רוחני דישיבת חברון, כי בשעה
 שקראו לבני ישיבת סלבודקה בחו"ל לעלות לא"י, רוב הנענים לקריאה זו היו
 בני הישיבה הבינוניים. שהמצוינים דבקו ברבותיהם שם. ואמר המשגיח, **כמעט**
כל בני הישיבה האלה שעלו לא"י ללמוד, הצליח לימודם יתר על מה שהיו
יכולים להגיע אלו בחו"ל, והם משמשים כיום רבנים ודיינים בערים החשובות
בארץ. והיה בדבר זה מופת לאמת שבמאמר חז"ל 'אורא דא"י מחכים' (ספר
הגיוני הלכה).

ובהגדה של פסח כנסת ישראל-חברון, הביאו מהג"ר מאיר חדש זצ"ל
 בזה"ל "ונתן לנו את התורה והכניסנו לארץ ישראל: הכניסה לארץ ישראל בינה
 עוד שלב ובחינה לנתן לנו את התורה, וכפי שאנו מוצאים בדברי ר' אשעיא על
 הפסוק "ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חבלים",
 "נועם" אלו ת"ח שבאר"י שמנעימים זה לזה בהלכה, "חובלים" אלו ת"ח שבבל
 שמחבלים זה לזה בהלכה (סנהדרין כד). למדנו כי ת"ח שבא"י מתנהגים אחרת
 מאשר בחו"ל כי אורת א"י מחכימה אותם, ע"כ ידברו בנועם, וינעימו זל"ז.
 ומצינו זאת בפועל שכאשר הישיבה עלתה מסלובודקה לחברון, עקב ה"סבא"

אחר התלמידים, ומצא כי התלמידים השתנו לטובה, והיתה מרגשת על התנהגותם של הבחורים התועלת. על תלמיד אחד היה ספק אם חל בו שיפור. לאחר זמן באתי אל ה"סבא" כי נראה לי כי גם הבחור אשר היה ספק רם התעלה, הבחנתי, כי גם בו ניכר שינוי לטובה, ה"סבא" שמח על כך".

וכדאי להעתיק דברי הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל שהיה מתלמידי חברון-סלבודקה דאז וכתב (אגרות וכתבים קס"ב) במכתב בעת פרידתו בזה"ל "כ"ה שבט פ"ח חברון... בדברי על אודות הפרדה מארץ ישראל אי אפשר לי שלא להדגיש עד כמה קושי אני מרגיש בזה. הה, עד כמה, למי למי שלא היה בכאן ולא ראה בעיניו אי אפשר לצייר עד כמה מגיעה מדת ההתקשרות אליה ונוסף על זה הנני מוצא את עצמי אסיר תודה לה על כל הטוב שגרמה לי הרבה הרבה מעיקרי השקפות בדעת תורה ובהבנת היהדות נתחווירו לי ונתבססו אצלי רק הודות להשפעתה עלי, שום שיטה, ושום מורה, ושום מחנך, לא היה יכול כל כך לחדור אל תוך תכיות נשמתיות, כמו שעשתה זה ארץ ישראל, מקומם האמיתי של חיי תורה "ברית כרותה לארץ ולתורה". וכיצד מתפרדים ממנה? כיצד? והיה זה שלום, שלך, יצחק".

עוד כתב על התלמידים של אותו זמן (שם קס"ו) "ולא עוד אלא שנסתגל להם, לבאים, אוירא דא"י לראות ברכה יתירה בעמלם, וכל חד לפום דרגיה עלה ונתעלה במדה לא צפויה".

כתב הגאון ר' שלמה וולבה זצ"ל (אגרות תקנח) "אין לכם בכל הארצות תבל החדורה כל כך מהתורה, אין לכם ארץ שהרמה שלה בהתורה בכל ענפיה לומדות, קבלה, חסידות, מוסר, כה גבוהה היא כמו באה"ק".

ובספר עלי שור (ח"א דף רפ"ג) כתב "אין ספק כי בן עלייה מתעלה בא"י כפליים מאשר בכל מקום אחר בעולם... ובאמת עד היום הזה מרגיש זאת היטב אדם הזוכה לעלות לא"י מהגולה כי נשמט הבסיס הרוחני מתחת רגליו ועליו להתחיל מחדש לבסס אמונתו ועבודתו. אם הוא עמל ע"ז ומשתדל לזכות למדרגת א"י הנו זוכה לברכת הארץ ומתעלה כפליים... מהו סגולתה הרוחניות של א"י, נראה כי בה יותר קל מאשר בכל מקום אשר בעולם לקשר קשר טבעי

ואמיץ עם הבורא יתברך, אין אדם זקוק למחשבות וחקירות רבות כדי להתקרב אל הבורא, כי פשטות החיים בכחה להביא לידי כך למי שזוכה, וכיון שזהו סגולת א"י הרי חייב אדם השוכן בה להגיע אליה".

ז"ל המכתב אליהו (ח"ג 196-194) "העוסק בתורה בארץ ישראל זוכה לסייעתא דשמיא מרובה והשפעה מיוחדת וגם אוירת הבטחה מכל המצבים היא המסייעת. בדורנו רואים בחוש כיצד צעירים העוסקים בתורה מתפתחים בארץ ישראל הם עולים בלימוד מצליחים לרכוש ידיעה בש"ס כולו ומשיגים הרבה יותר מאשר משיגים בחנוך התורני בשאר הארצות. אנו מרגישים בחוש כי "והשבות אל לבבך" השגת נקודת האמת שבלב נקודת לשמה שהיא עיקר עבודת המוסר הרבה יותר קל להגיע אליה בארץ ישראל מאשר בחוץ לארץ אף במקומות המסוגלים לכך ביותר מצד הסביבה (כמו למשל קעלם בשעתה או לפי מצב הזמן גייטסהד עכשיו) זה מחסדי הבורא ית' שהוא רוצה לקיים בנו גם בדלותנו את האפשרות להגיע אל השלימות", הפלא ופלא נורא ואיום, שהיכר המכתב אליהו שיש סעייתא דשמיא בארץ ישראל בזה"ז יותר מאשר היתה ב"קעלם בשעתה", ועד כמה הצעירים מצליחים בארץ ישראל דייקא הוא נפלא מאוד.

עוד כתב "כשאני בא אל הארץ הקדושה אני מרגיש בבירור שכאן יותר קל ללמוד מוסר ולעורר את לבי, וכן מרגישים כאן את הסייעתא דשמיא בלימוד תורה".

"כשהגיע רבינו זצ"ל לכהן כמשגיח בישיבת פוניבז' בארץ ישראל בשבוע הראשון לבואו שוחח בהתלהבות על רשמיו מארץ חמדה, שאלו בן דודו רבי שמחה זיסל דסלר ז"ל "איך נחפז מר להביע דעתו על הארץ ועדיין לא סייר מר בשום מקום ולא זז מארבע אמותיה של הישיבה", וענה "כלום אשאב התרשמותי ממראות פרדסים ושדות הלא בשעתיים משיג אני עניינים רמים שבחור"ל הייתי צריך לעמול עליהם שבועות שלמים" (הגדה של פסח של רבינו זצ"ל).

הגה"צ ר' מרדכי צוקרמן זצ"ל אמר "בסוף מלחמת העולם השנייה הכרתי הרבה אנשים יראים ושלמים, מהם שבחרו לנסוע לאמריקה ומהם שנסעו לארץ ישראל. לא היו הבדלים במדת היראת שמים שלהם, אבל ההבדל ניכר בדור השני שיצא מהם, רואים הבדל בין הדור שגדל באמריקה לבין הדור שגדל בארץ ישראל... וזהו אות וסימן על הכח הסגולי של קדושת ארץ ישראל". (יחיד ודורו ח"ב עמ' 705)

"אדם אשר שואף לעלייה רוחנית אין מקום טוב יותר בשבילו מאשר בארץ ישראל, הוא ימצא בה תשתית תורנית רחבה, בה יוכל להשיג דרגות רוחניות ולעלות במעלות התורה כאוות נפשו". (הגר"מ שטרנבוך, דע מה שתשיב עמ' 61).

הנה מכ"ז אנו רואים שמה שאמרו חז"ל "וחד מינייהו עדיף כתרי מינן" עדיין חי וקיים כפשוטו, דהיינו אם תקח ב' אנשים, אברכים, בחורים, ילדים, ששניהם דומים זב"ז בכשרונות ויר"ש וכו' כשני שעירי המשתלח!, אז בהכרח יגדל זה שבא"י להיות כפליים בעליותיו מחברו שבחו"ל. וא"כ אם נתבונן על הבתי מדרשים הרבים שבארץ ישראל עם רבבות בני תורה הלומדים תורה מתוך הדחק ממש¹⁰, עד כמה בושה ראו לאחוז אותנו דיירי חו"ל שכל אותו קהלה הקדושה בודאי ובודאי בצירוף עוד כח הרבים נתעלה הרבה מאוד יותר מבני חו"ל שהיה שוים להם מקודם, ומזה נוכל להתבונן הרבה על חילוק בני א"י לבני חו"ל גם בזמנינו.

ועתה כבר א"י היא מרכז התורה והישיבות ומרכז ההוראה להלכה ולמעשה לכל העולם כולו... וכאשר עינינו רואות בימינו אלו שהתקיים בנו הכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים שגם עניני הרבנות מתנהלים עפ"י הוראות הרבנים דאה"ק וכן בתי הדין של א"י הם קובעים מהלכי הענינים, וע"פ הוראותיהם מתנהלים גם בתיה"ד שבגולה והישיבות הגדולות והחשובות

¹⁰ ראיתי מרב חשוב שכהיום יש מאה וחמשים אלף!! אנשים הלומדים כל היום תורה הקדושה בארץ ישראל.

כאן נמצאות, ומהם תוצאות חיים לכל עם ישראל, וגדולי התורה כאן הם רוב בנינם ורוב מנינם בפ"י.¹¹

גם גדולי חוץ לארץ כבר בדור העבר אמרו שהם כפופים לגדולי ארץ ישראל "באופן אחר עלה ענין זה של הקשר ההדוק של גדולי התורה בארה"ב למרנן ורבנן שליט"א באר"י, בדברי הגאון הגדול רבי אליהו שוויי (שליט"א) {זצ"ל} אשר הכריז כי יהדות התורה באמריקה רואה עצמה כפופה לרבנותינו שליט"א שבארץ ישראל, שעלינו לשמוע כל מה שהן אומרים כיום בנושאים השונים העומדים על הפרק...".¹²

"עם פטירתו (של הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל) החל להיות מורגש החיסרון הגדול... בישיבת הנשיאות שהתקיימה לאחר פטירתו, התקבלה החלטה שאם תתעוררנה שאלות בהלכה ישלחו אותן ארצה לשלשה מגדולי הדור, מרנן הגראמ"מ שך, הגרש"ז אויערבך, והגר"ש אלישב זצוק"ל... אני בעצמי זכיתי לשמש כשליח מספר פעמים בעיקר למרנן הג"ר אהרן ליב שטיינמן (שליט"א) {זצ"ל} שאליו היה רבי אליהו שווי שולח לשאול".¹³

וכידוע ש"דעת תורה" של הזמן, הוא משל גדולי ארץ ישראל. וכן מרביצי התורה של ארצות הברית חלקם הגדול למדו מספר שנים בארץ ישראל. בתי דינים חשובים נסמכים ועומדים תחת הוראת הגדולים של א"י, ותלמידי הישיבות והאולפנות של ארצות הברית רבים מאד מהם באים לחיזוק בארץ ישראל וחוזרים לארצם, כשחיזוקה של ארץ ישראל השפיעה מאד עליהם, ואם כן תורת ארצות הברית היא כסניף לתורת ארץ ישראל.

אין צריך להתאמצות יתירה, כל מבקר שיהיה בארץ ישראל יכול לעמוד על זה שהתלמידי חכמים של ארץ ישראל הם סוג שלא נדמה לו בשום מקום אחרת. תעלה על "אגד" אוטובוס בכל מקום תורה שיהיה בא"י, ותשמע משא ומתן בתורה במדריגה שלא מצוי למצוא בבתי מדרשות שבחוץ לארץ".

¹¹ הדברים בקטע זה הוא מהגאון ר' שלמה עמאר שליט"א (ברכת אליהו).
¹² הובא במוסף ש"ק יתד נאמן תש"ס פרשת וישב, העתק מדרשת הגאון זצ"ל בועידת אגודות ישראל.
¹³ במוסף ש"ק יתד נאמן תשע"ו פרשת ויקרא "הרב שמואל בלום זוכר את מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל"

בדורות הללו מאת שקהלות החרדות נתבססו היטב בארץ ישראל, הם הוציאו הרבה מגדולי הדור, עיקרי לומדי תורה אשר ניכרים לכל יהדות החרדית בכל מקום שהם כמוראי הוראה הכי חשובים של הדור. ההסתכלות הרוחני של יהודי חרדי רגילי של ארצינו הקדושה מקטין זה שלעומתו שבחון לארץ שהוא "נעבעך" מוטרד הרבה יותר בגשמיות"¹⁴.

וזה אשר כתב הג"ר בנימין זילבר זצ"ל מחבר שו"ת אז נדברו, "אבל כהיום שהחכמה העליונה והמסבב כל הסיבות סיבב, שמרכזי התורה המוסר והחסידות עברו לארץ הקודש, וכל אחד ואחד יש לו החוג שלו כמו שהיה מלפנים בחו"ל. האם נשאר לנו עוד חלק ונחלה בחוץ לארץ, האם ברוקלין המרכזי החרדי בארה"ב יכול להיות תחליף לירושלים דליטא או ירושלים דהונגריה וגלציה ופולין, והאם יכול להתחרות עם מרכזי התורה דארץ הקודש. דרשתי וחקרתי היטב מהבאים מהתם להכא וכולם בפה אחד, שהמצב בארץ הקודש הרבה יותר טוב מבחו"ל, בין בחינוך הבנים והבנות, ובין מה שנוגע לשמירת שבת והצניעות".

¹⁴ הדברים המוזכרים כאן הוא מספרו של המשגיח הגה"צ ר' משה וואלפסאן שליט"א.

עוד בפתיחת שערי שמים וסגולות הרוחניים בארץ ישראל בזמן

הזה

הנה הארכנו היאך ארצינו הקדושה הוא כבר מרכז היהדות התורה וכל מעלותיה בזה"ז במדריגת התורה ולומדיה, והיות כן חשבתי שכדאי מאוד להאריך קצת ולהראות מה שהעידו גדולי זמנינו על מעלת א"י גם בשאר ענינים בזה"ז.

כתב הג"ר יחזקאל לווינשטיין זצ"ל (אור יחזקאל במכתב סז) "אור ליום ד' ויגש ח' טבת תש"י ירושלים, רב ברכה ושלוש וכו' הנה ב"ה החיים והשלום עמנו ותהלה כי זכיתי להיות בארצנו הק' הנה אחר כל הקללות רחמ"ל, גם אשר אמרו חז"ל מיום שחרב בהמ"ק אין לך יום שאין קללתה מרובה מחברתה, וכמובן שכ"ז הוא העיקר המכוון ארצינו הק'. יש עוד להרגיש רוח אחר מבחור"ל, כמדומני כמו שמרגישים יום השבת הק' מבימות החול, ואולי בידי לאמר כי גם בתפלה רואה אני איזה שינוי לטובה ב"ה, כן ענין אריכות ימים כמו שאמרו חז"ל יש לראות זאת אף ברחובות ביותר בבתי מדרשים יתן ד' לכולם אריכות ימים אנשים בני שמונים ויותר הם בגדר כאשר אמר כלב בן יפנה הקניזי (יהושע י"ד) ליהושע בן ארבעים שנה אנכי וכו' ועתה זה ארבעים וחמש שנה מאז וכו' עודני' היום חזק כאשר ביום שלח אותו משה ככחו אז כן כוחו עתה למלחמה וכו' הכוחות והזקנה ב"ה נראה לעיני'".

והגר"א דסלר זצ"ל במכתב לחתנו רבי אליהו יהושע געלדצעהלער זצ"ל כתב "מה אומר לכם חביבי אני מרגיש בחוש אמיתת דברי רבינו יהודה הלוי שאמר "חיי נשמות אויר ארצך" חיי נשמות ממש ואם גם יש מקומות גם בארץ הקודש אשר הרוחניות גנוזה היא שמה ולא תתגלה על נקל אבל במקומות התורה נראינה כבחוש ממש רחבת ידים מאד מאד היא קדושת הארץ מאשרת ומענגת לבלי סוף הלא מובן ממילא מצב רוחי והלך מחשבותי יזכני נא השי"ת שלא תהיה זו התפעלות גרידא אלא לקנות מן הקדושה עצמה אכ"ר".

בספר על חייו של הג"ר מרדכי גיפטר זצ"ל ישיבת טלז (באנגלש) איתא שם "ליותר משלשים שנה הנהיג הג"ר מרדכי גיפטר זצ"ל ישיבת טלז בקליבלד ובשנת תשל"ז (1977) הוצע לו הצעה לפתוח ישיבת טלז וישוב בא"י ב"טלז סטון". קודם זה הזמן היתה גישתו של הג"ר מרדכי גיפטר זצ"ל בנוגע לילך לחיות בא"י "ללמוד? יכולין ללמוד גם כאן!!", אבל לאחר ביקר בלתי נשכח בשנת תשל"ז חזר מלא התפעלות מקדושתה ויופיה, שהוא הצריך פשוט לחיות שם. עם 14 בחורים 41 חברי הכולל הלך לארץ לחיות חלום שלו.

לאחר שתי שנים נפטר הג"ר ברוך סורצקין, והג"ר גיפטר נקרא לחזור לאמריקה, אבל זה לא היה לרצונו, אך הג' מרן הסטייפלר זצ"ל צוה אותו ואת אשתו לחזר להנהיג הישיבה, וקבל דעת תורה וחזר לאמריקה. עם כ"ז היה הגאון שבר לב שהצריך לחזור, ומאז והלאה לא היה ומצב בריאתו כמקדם. כשחזר החליט לדור בבנין הישיבה ולא לחזור להבית שהיה דר בו קודם שהלך לא"י (ב' שנים קודם לזה) באומרו "א"א לי שוב לדור בבית קבוע בחו"ל, א"א לי".

שוב ראיתי בספר מילי דאגרות (ח"ג מדור א"י, אגרת שמ"ו ש"נ, שנ"ב, שנ"ג) מדברי הגר"מ גיפטר זצ"ל בעצמו בענין זה ונעתיקם. וז"ל "כבר עבר עלינו השבת הראשון לימי חייו בקדושת עיר קדשינו כלילת יופי יפה נוף משוש כל הארץ. לא אוכל להביא בכתב כעת רגשות לבבי מעת שהתחילה נחיתת המטוס עד לעת עתה... ובש"ק זו היינו בשכונת עזרת תורה והתארחנו אצל יקירינו ר' ... ומי יוכל לשער צלילי קדש ששומעים באויר השבת בשכונה קדושה כזאת... בהיותינו כאן יש להרגיש קצת בתאוותו של מרע"ה להיות כאן, וכ"ז אך ורק מלב האמון על תוה"ק".

"בע"ה ו' עש"ק במדבר תשל"ט לרגלי המצב בישיבה באמריקא מוכרחנו לעזוב את אה"ק ככלות זמן הקיץ, וזאת אומרת לסגור הישיבה דכאן. נפשי עגומה עלי אבל רבות מחשבות..."

"... כבר שמעת זאת ממני, אבל שמעת ג"כ שבאה"ק זוכים לשמוע ביתר ברירות את דבר ה'. בפרשת השבוע ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו',

ענין "ראה" היינו שתהא הבנת הדברים כה ברורה עד כדי כך כאילו הוא רואה בעינים. חייבים אנו בזה גם בגולה, אבל קדושת הארץ מסייעת בזה מאד כאשר זכינו לראות בע"ה בשנתיים שהיינו בארץ, טרם גזר עלינו השי"ת לחזור לארץ העמים, למען לא יעקר ח"ו אותו אילן נפלא שנטענו בכאן".

"בע"ה ערב סוכות תשמ"ז... א"א לי לייעץ בנוגע לישיבה גדולה באוסטרליא... ונוסף על כך בידעי שעזיבתי את ארה"ק היתה אך ורק בגזירת הסטייפלר ז"ל שגזר עלי "איהר טארט ניט חרוב מאכן א ישיבה אין גלות צוליעב א סניף אין א"י", ואני מאד מצטער צער נפש ש"גרשוני מהסתפח בנחלת ה'" אחר שהיה ברור לי שלעולם לא אצטרך לשוב לגולה, ואיך אוכל לייעץ לשוב לגולה...".

בספר מגדלתו ומרוממתו על חייו של הג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל איתא בזה"ל "בשנת תשכ"ד הגיע רבינו לארץ ישראל לפקוד את קבר אביו שנסתלק שנה קודם לכן, הוא התאסכן בבית חותנו הצדיק רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל שהתגורר בשכונת זערון משה בירושלים. בשהותו בירושלים הוקסם מאוירת הקדושה והטהרה שבארץ ישראל ובפרט מטהר ילדי ירושלים הגדלים בפלטרין של מלך ומיד החל לקנן במחשבתו רצון עז לעבור להתגורר בארץ ישראל ולון עפרה. גם חמיו הרה"צ רבי יעקב יוסף הרמן האיץ הו מאד שכדאי לו לעלות ולהעלות את ישיבתו ארצה.

מיד כששב לארה"ב לפני שיעור הראשון שמסר, התחלק עם התלמידים בסערת רגשותיו "אני מגע מארצינו הקדושה, מירושלים עיה"ק, שם הקדושה והרוחניות מורגשת ברחובות, הכל על טהרת הקודש, אפילו שמות הרחובות והערים מזכירים קדושה, מה לנו פה בארה"ב על אדמת נכר, מקומו של כל יהודי הוא בארץ ישראל.

בשיעורים ובשיחות שמסר באותה תקופה, האריך לדבר על הערך המיוחד של לימוד התורה בארץ הקודש, פלטרין של מלך שמלבד המצוה עצמה של יישוב ארץ ישראל וכל יתר המצוות התלויות בארץ, נאמר עליה שאוירה

מחכים, א"כ הלא כל מגמתינו בלימוד התורה היא להעשות תלמידי חכמים, א"כ לימוד התורה בארץ ישראל הוא המתאים ביותר לזה".

וכן ראיתי הובא מכתב מהגאון ר' אלעזר שך זצ"ל ובתו"ד כתב בזה"ל "שכאן בא"י הסביבה והאווירה יותר מסוגל לעלייה בתורה ולרכוש את ההשקפה האמיתית, ולסדר את כל הנהגתו שיהיה על פי דרך התורה והמצוה, ואף שגם באמריקה יש הרבה יהודים שותו"מ, אבל יש שם הרבה ניסיונות מה שצריכין להתגבר עליהם ולא כל צעיר יכול לעמוד בזה".

בשנת תרצ"ה כאשר הגה"צ ר' שאול ידידיה טויב זצ"ל האדמו"ר ממודזיץ, חזר מנסיעתו לארץ ישראל בפעם השניה לביתו אשר באוטווצק נשאל בין יתר השאלות "כיצד משפיעות הנסיעות לארץ ישראל על כח הנגינה? "מאד חזק, מאותו רגע בו החלטתי על הנסיעה, מוצא אני את עצמי נתון תחת השפעת התנועות של ארץ ישראל" השיב לו הרבי (ספר משכמו ומעלה).¹⁵

וראה זה פלא "רבינו (הג"ר חיים קניבסקי שליט"א) עונה בכל יום לכשמונים מכתבים בכל חלקי התורה, ורואה בו הפצת תורה וחסד וזכוי הרבים. והתבטא, שרואים הבדל בין בני הארץ לכותבים מחוץ לארץ. בני א"י כותבים טוב יותר, שאוירא דא"י מחכים" (מנחת תודה קלח).

¹⁵ עוד שם מהאדמו"ר בענין זה "לאבי מרן בעל הדברי ישראל ז"ע, היו גענועים עזים לא"י, בעת שחיבר את האזכרה הראשון והשני, כאשר היה בקארלסבאד וברלין לשם רפואה, היתה לו אז התעוררת עצומה לארץ ישראל, ומאד התרגש כשראה את יופיים של הערים, ומנגד נזכר בחורבנה של ירושלים, ואז התנגן ממנו ניגון ה"אזכרה"...

כאשר אבי מרן בעל הדברי ישראל ז"ע שב מהניחוח בברלין, אמר בסעודת ההודיה שהתקיימה, "אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", במה אפשר לזכור בנגינה, כפי שנאמר "אזכרה נגינתי בלילה". כאשר חיברתי את האזכרה בפעם הראשונה בקארלסבאד, שאלתי את עצמי מדוע שלח אותי הרבש"ע, וכי לא יכול לשלוח לי רפואה בעודי בביתי.

כשהתחלתי להתבונן בעיר שהיא כלילת יופי, נזכרתי "בראותי את כל עיר על תילה בנויה ועיר האלוקים מושפלת עד שאול תחתיה", ועלו בי רעיונות מחכמת הנגינה והמוזיקה כפי שלא היה מעודי, ועלה במוחי הפסוק "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום", "היא" לשון נקבה, מקום שכינתא מעפרא, ואז יצרתי את ה"אזכרה", אולי ימצא יהודי שייסר בגלות השכינה".

ודברים הללו מזכירים לי דברי החת"ס (דרשות ח"ב דף רל"ג א') על דברי הגמרא (כתובות עה.) "אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מינן רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו" כתב בזה"ל "נמצא כל צדיק בח"ל העולה לא"י הרי הוא שקול כארבעה צדיקים ונ"ל לאו דוקא שעלה לא"י ממש רק שביקש לעלות ולא עלתה בידו הרי כל שחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו והרי הוא כארבעה".

וזה מה שכתב הג"ר יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל (אור יחזקאל במכתב סז) "ותהלה כי זכיתי להיות בארצנו הק'... כן ענין אריכות ימים כמו שאמרו חז"ל יש לראות זאת אף ברחובות ביותר בבתי מדרשים יתן ד' לכולם אריכות ימים אנשים בני שמונים ויותר הם בגדר כאשר אמר כלב בן יפנה הקניזי (יהושע י"ד) ליהושע בן ארבעים שנה אנכי וכו' ועתה זה ארבעים וחמש שנה מאז וכו' עודני' היום חזק כאשר ביום שלח אותו משה ככחו אז כן כוח' עתה למלחמה וכו' הכוחות והזקנה ב"ה נראה לעינ'".

וכדאי להעתיק מה שאמר הג"ר מנחם מנדל טוביאס שליט"א "בסטטיסטיקה בבני ברק עצמה יש 37 יהודים מעל 100, ויש 770 מעל 90, ויש 5000 מעל 80, בירושלים אני לא זוכר בדיוק את המספרים שם, בלי עין הרע מאריכים ימים ושנים טובות".

וגם בנוגע מה שנשתבחה ארץ ישראל בז' מינים, וארץ זבת חלב ודבש, כדאי להעתיק מה שאמר הג"ר שמואל אליהו שליט"א "ארץ ישראל נותן יבול (פירות וכדו') פי שלש מרוב העולם ופי שנים מ"יוראפ". פרה ישראלי נותן 12,200 ליטיר חלב, ושל יוראפ נותן 6,400 ליטיר חלב".

איתא בספר באר החיים (חנוכה קמח) "מעשה ביהודי בעל משפחה גדולה שהתגורר בארץ ישראל והיו מזונותיו מצומצמים. וכיון שהיו לו קרובים וידידים בארה"ב, עלה בדעתו לעבור לשם כדי שיוכל להשתכר ולהרוויח יותר, אולם בטרם עשה מעשה הלך להתייעץ עם רבו הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע. שאלו הרבי אם יש לו לחם לכלכל את ביתו והצטרכויותיו דבר יום ביומו, השיב החסיד שלחם לפי הטף יש לו, הגם שאף זה בדוחק. אולם הוא רואה איך שבניו גדלים ובקרוב יצטרך להשיאם ואין לו פרוטה לפרוטה להוצאות הנישואין. השיב לו הרה"ק מסאטמאר תשובה רבת משמעות, יהודים מחתנים את צאצאיהם בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ מבלי שידעו מהיכן ישיגו המעות להוצאות החתונות, אולם החילוק בין יושבי אר"י לבני חו"ל הוא, שבארץ ישראל רואים בחוש איך זוכים לכך למעלה מדרך הטבע, ואילו בחוץ לארץ מלובש השפע בדרך הטבע, וכי שוה לך לוותר על ההנהגה של למעלה מדרך הטבע, עבור ההנהגה בדרך הטבע".

הנה להלן בהקונטרס נדבר באריכות בענין מה שארץ ישראל הוא המקום הבטוח ביותר, וסגולת הבטחון הניכר בה בזמן הזה, ונעתיק משם קצת כאן ממה שנוגע לענינינו "סגולת ארץ ישראל בזה"ז".

כתב הג"ר יחזקאל לוינשטיין במכתב (רי"ז) "תדעו בני היקרים כי הפחד והאימה אשר נראה ונשמע, הוא רק למי שהוא רחוק מארצינו, בארצינו הק' שורר ב"ה רוח מנוחה ובטחון, בפרט שלתושבי ירושלים. ואם תשאלו מה הוא הגורם הייתי אומר אולי הוא הסיבה כי ברכת הד' ית' בתורתו וישבתם לבטת שורר במ עתה, מה אף אחר כל הקללות רחמ"ל אשר אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברתה, ואולי הוא כענין שאמרו הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן איהו לא חזו מזלא חזו..."

כתב הג"ר יחזקאל סרנא (דליות יחזקאל ח"ב אגרת לה) "תשט"ז... ואמנם רואים אנו דבר פלא זה לענינו כעת בארצינו הקדושה כי בחו"ל אחינו מלאים פחד ורעדה על מצבנו, והצדק אתם כי הלא עומדים אנו על הר געש והסכנה איומה, כי כל הגוים הקרובים וגם הרחוקים האויבים בנפש, וגם אלה הנראים כידידים סבבוני וכולם עומדים על דמנו, ולא קמים ולא זעים, ואינם נוקפים באצבע לעזרנו, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. ודוקא פה על ההר געש אין פחד ואין בהלה והחיים הולכים במסלולם, ואנו רואים בעינינו איך מקויימים דברי חז"ל שזו היא סגולת ארצנו הקדושה שאף כי הם בצרה גדולה הם כזית רענן מושרשים כשורשי הזית ורעננים ברוחם, ומצפים לישועת ה' שתבוא כהרף עין".

ומהג"ר משה הלוי סולובייצ'ק זצ"ל איתא (בספר והאיש משה דף לח) בזה"ל "ואמר... שא"י הוא המקום הבטוח ביותר בעולם שאל אותו הנ"ל הרי יש שם "פיגועים" רבים (היה זה בשנים תשנ"ג תשנ"ד) והשיבו שמ"מ אם מסתכלים על כל התמונה בשלימות אז בהשוואה לכל מה שיקרה בעולם כולו א"י היא המקום בטוח ביותר".

על הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל מסופר ש"כאשר התחוללה בא"י המלחמה הידועה בשם "מלחמת יום הכיפורים", הזכיר כמה הרפתקאות וזמנים

קשים שעברו עליו בחיים, בכללם ימי חירום ומהומות מלחמה, בציינו את ההבדל: "שבחוץ לארץ ישבתי עם הגמרא ולמדתי מתחת השולחן", ואילו כאן, ברוך השם, אפילו בזמני מלחמה "ישבתי עם הגמרא ולמדתי מעל גבי השולחן..." (מלך בפיו ח"ב עמ' 616).

בספר מגדלתו ומרוממתו (פ"ו) על חייו של הג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל איתא בזה"ל "גם את תלמידי ישיבה עצמם כינס לשיחה מיוחדת ואמר להם שבירושלים עיה"ק הם נמצאים במקום המוגן ביותר בעולם".

ועל רבי משה מרדכי בידרמאן זצוק"ל האדמו"ר מלעלוב מסופר (בספר משה איש האלוקים) על זמן הקודם למלחמת ששת ימים שהמקום הבטוח ביותר בעולם הוא ארץ ישראל. והוסיף הרבי ארץ ישראל מלומדת בנסים היא הארץ שעליה נאמר בספר דברים שתמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. עוד אמר "לברוח מארץ ישראל? מארץ ישראל אין בורחים, אדרבה צריך לברוח אל ארץ ישראל!".

ודרש האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל "פלא הדבר שכן הוא המצב עד היום הזה שארץ ישראל היא ארץ קטנה ביותר המוקפת בכמה וכמה מדינות עצומות עם מאות מליוני ישמעאלים ימ"ש השונאים את בני ישראל שנאה כזו שלא היתה אפילו בזמן חורבן בית המקדש ועכ"ז חיים שם היהודים במנוחה ובשלוות הנפש וכשאני שואל לפעמים יהודי מארץ ישראל אם הם מפחדים שמה עולה בת שחוק על שפתיו כי הוא תולה בטחונו בהקב"ה הבטחון של היהודים בארץ ישראל הוא בלתי מושג וסוד הדבר כי אע"ג דאיהו לא חזי מזלייהו חזי והם מרגישים את ההשגחה דלעילא מאת הבוכ"ע וממילא הם סמוכים ובטוחים שלא תבוא עליהם צרה כי ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם.

בשנות המלחמה באירופה בכל מקום ששמעו כי הרשע עומד להיכנס שמה שררה אנדרלמוסיה ונפל אימה ופחד על כולם שחששו מה יולד יום והיו בורחים ונוודים ממקום למקום ומכפר לכפר כדי להסתתר מעיני הרשעים לעומת זאת בארץ ישראל אף שהיא מוקפת אויבים מכל עבר עכ"ז אין רואים

את היהודים בורחים משם אלא חיים על מקומם בשלוחה וכל אחד רואה כי אצבע אלקים הוא ואף שבוודאי צריכים בכל זמן ובכל מקום להתפלל אל ה' אבל שם המקום מסוגל יותר לבטחון בה". (דרשות חומש רש"י וישב תשמ"א)

וכתב בספר "מכתב מאליהו" (ח"ג) וז"ל "גם בדורנו אנו מוצאים בחינת מנוחה ובטחה נפשית בארץ ישראל יותר מבכל הארצות בעינינו ראינו שבשעה... והננו רואים עוד דבר פלא, בא"י בוטחים בנסים, שנוכל לעמוד לעמוד אפילו נגד ריבוי שונאינו, ואפילו כאלה שלא זכו לאור האמונה, והמה תועים בדעות, א"כ בטחון זה מנין, אלא שזו מברכת הארץ אשר ברכה ה'".

ויש לציין לדברים דומים מהג"ר מרדכי גיפטר זצ"ל בספר "מילי דאגרת" שענין הבטחון הוא סגולה מסגולות שבארץ ישראל המובטחת לנו בדברי התורה וישבתם לבטח בארצכם וז"ל "ורואים בחוש שהיהודי שהתרחק מהמקור מתמלא פחד מכל צל עובר, שבור ורצוץ הוא בנפשו פנימה. ואם בארץ ישראל רואים אנו גבורה וגאון אף באלה הרחוקים מן המקור, אין זאת אלא מפני שזו היא סגולתה של קדושת הארץ מקום אשר בחר בה ה' וההתקשרות אליה ג"כ יש בה הרבה מעלות טובות אף למי שלא יבין סוד הדברים" והוא נורא מאוד.

ואחר כל האריכות בזה נראה שנאה לסיים עם דברי החזון איש שהזכיר הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל גאב"ד ור"מ קוממיות בהספדו על מרן החזו"א (בכולל 'חזון איש') את ששמע בעצמו ממרן החזו"א "חז"ל תולים הבדלה בדעת, ובדורנו, שהטוב כ"כ מעורב ברע, צריכים דעת גדולה לעשות הבדלה, והדעת הזאת ראינו אצל מרן החזו"א זצ"ל כמה היה שמח בעלית שומרי תורה אחרי המלחמה. ואמר לי פעם: "רואים שהשם יתברך רוצה שיבואו יהודים חרדים לארץ הקודש" [ונאנח ואמר "אילו זכינו..."], דהיינו שהכל היה בא ע"י מלך המשיח], וראיתי איך הביע שביעת רצונו.

תשוקת כלל ישראל בכל הדורות לשוב אל ארץ ישראל

כבר ראינו מעט מגודל החביבות ומסירת נפש לארץ ישראל מאת עם הנבחר, וכעת ראינו להרחיב הדיבור בזה בס"ד.

תשוקת כלל אל ארצינו הקודש יש לנו בירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, אמרו חז"ל (תנחומא פרשות ראה אות ח) "ירמיה הנביא צווח ואמר (ירמיה פרק ג' י"ט) "ואנוכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה" הארץ שחמדה אבות העולם אברהם נתאוה לה שכן הוא אומר (בראשית ט"ו ח') "במה אדע כי אירשנה", יצחק נתאוה לה שנאמר לו (בראשית כ"ו ג') "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל", יעקב נתאוה לה שנאמר (בראשית כ"ח כ' כ"א) "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה ושבתי בשלום קל בית אבי", ואף משה נתאוה לה... ואף דוד נתאוה לה...".

ואיתא בבראשית רבה (לך לך פרשה לט ח) "ויאמר ה' אל אברם לך לך הה"ד (שם נה) ואומר מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה למה כיונה, ר' עזריה בשם רבי יודן אמר לפי שכל העופות בשעה שהם יגיעים הן נחין על גבי סלע או על גבי אילן, אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה קופצת באחד מאגפיה ופורחת באחד מאגפיה (שם) הנה ארחיק נדוד נדנדו טלטול אחר טלטול אליו במדבר סלה **מוטב ללון במדברות של א"י ולא ללון בפלטרויות של חו"ל**. וא"ת שלא גהץ אברהם ושמח על דיבור המקום, ולמה לא יצא שעדיין לא הורשה, אבל משהורשה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט, אמר רבי לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור, אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת".

והחבר אמר אל הכוזרי "והנה אבותיכם הראשונים היו בוחרים לדור בה יותר מבכל משכנותם והעדיפו היותם גרים בה מהיות אזרחים במקומותיהם אם כי אותה שעה לא היתה השכינה שוכנת בה ולא נגלית שם כי היתה אז הארץ מלאה זמה".

ועד"ז כתב בספר חרדים (מצוה נ"ט) על מדרש הנ"ל "וממנו נלמד לדורות אנחנו יוצאי חלציו להיות נכספים כמוהו וע"פ שיושביה בצער על מנת כך להיות שמחים ביסורין".

ידוע שה"אור שמח" כתב מכתב (נתפרסם בכתב עת "התור" שנת תרפ"ב ירושלים, גליון ג') וז"ל בא"ד "הנה מאז הכיר האחד אברהם אבינו את בוראו, היה קושר כל תקותו והבטחתו בהנחילו את ארץ הקדושה לבניו, והלך בה לארכה ולרחבה ונטע אשל (בראשית כ"א ל"ג) ואחריו יצחק זרע בה וחפר בארות מים (שם כ"ו) וכן יעקב בנה בית (שם ל"ג), וכל פסגת תקותם היתה כי בניהם ישבו בארץ המוריה...".

וידועים דברי האור שמח (פרשת בחקותי) "כי כאשר גזרה החכמה העליונה אשר ישראל יתנוודדו בארצות שנים רבות מאוד מאוד עד זמן אשר חקקה המטרה האלקית אשר לבא לפומא לא גליא חשבה אופנים ותחבולות אשר ישראל יתקיימו לגוי ולא יתבוללו בעמים והעירה על זה גדולי האומה לעשות בזה גדרים סייגים אשר האומה תתקיים בשאון גלי הים ולא תטבע במצולות הסער השוטף ברוח אמיץ וכביר והנה הראשון המורה דרך ומלמד ראשי האומה הוא אבינו הזקן יעקב אשר ראה את אשר יקרה אותנו באחרית הימים חשב אשר אם יהיה שבעים איש בגוי חזק ואמיץ כמצרים מלפנים הלא יתבוללו ויתבטלו אחד ברבבות רבבה חשב תחבולה ועצה אשר בניו יהיו מצויינים שם בבגדיהם ובשמותם ולכן היו ישראל לגוי בפני עצמו ... לכן צוה בכל עוז לקבור אותו בארץ כנען, וידעון כי אבות האומה ויחוסה הוא בארץ כנען שכאשר ידעו מעלתו היו משתוקקים לקבורו... ובזה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתוקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים, וזה "ויגר שם" מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע אלא לגור שם, פירוש מלמד לדורות בכל גלות וגלות ההנהגה שידעון שלא ירדו להשתקע רק לגור, עד בוא קץ הימין

ויהיו נחשבים בעיני עצמם, לא כאזרחים, וכן צוה יוסף "פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה", וכן כל השבטים שבזה הניחו שורש גדול בלבב ישראל, ולכן "ויקוצו מפני בני ישראל" שהיו נחשבים בעיניהם כקוצים... ומזה למדו גדולי האומה ובראשם עזרא ואנשי כנסת הגדולה שגדרו וסייגו האומה ב"ח דבר להיבדל מן הגויים בכל דרכיהם שידעו ישראל כי הוא אכסנאי, וגר בארץ נכריה והוא כשתילי זיתים שאינו מתערב עם הרכבה אחרת... שהם הם הדברים המקיימים להאומה בגולה ומזכירים אותו שהוא ישראל והוא בארץ לא לו...".

אנו מתפללים ג' פעמים ביום "תקע בשופר גדול לחירותינו, ושא נס לקבץ גלותינו וקבצינו יחד מארבע כנפות הארץ" ועי' בהקדמה של רס"ג לסידור שכתב "וכן לא היה זקוקים בימי אבותינו לומר מקבץ נדחי עמו, מפני שהיו מקובצים, ולא בונה ירושלם מפני שהיתה בנויה, אבל במקום שתי אלה היה מבקשים שתימשך המליכה וינצחו במלחמות", והיינו שתפלה זאת הוא תולדה מתשוקה העמוקה של כלל ישראל לשוב אל ארץ החמדה טובה ורחבה, אחר שגלינו ונתרחקנו ממנה, וכה התפללנו בתשוקה עצומה כל הימים אשר גלינו ממנה שלשה פעמים בכל יום.

וכמו שכתב החתם סופר ("תורת משה" מהדו"ק דברים דף מ"ד טור א') שדעתינו לשוב אליו בכל רגע אפשרי וז"ל "נ"ל אע"פ שאבותינו התהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, מכל מקום בכל מקום שהלכו היה לבם ועינם וכל מחשבתם אל ארץ נחלתם אשר נתן להם השי"ת, וכן אמרו השבטים לפרעה 'לגור בארץ באנו' ולא להתיישב, כי בכל רגע האפשרי דעתנו על נחלתנו".

ועי' בחת"ס (דרשות ח"ב עמוד שו' לז' אב) שתשוקת כלל ישראל בגולה, ותפלתם, להראות להקב"ה שאם יהיה בידינו לבחור בטוב שאר הארצות או לדור בארץ ישראל, היינו בוחרים בארץ ישראל וז"ל "כי ידוע כי כל התורה היא בבחירה ולא בהכרח... וכ' הרמב"ן בפ' מסעי על הפסוק והורשתם את הארץ וישבתם בה שהיא מצות עשה מפורשת לישב בארץ הקדושה, והנה כשאינו לנו חנינה ע"פ כל הארץ, רק הארץ הזאת, א"כ לא נקיים מצוה זו כ"א

בהכרח, ולא יוכר בחירתנו אותה ברצון לשם ה'. אך כשיש לנו טוב ארצות גוים ולא נבחר לשבת כ"א בה אזי נקיים מ"ע הנ"ל ברצון נפשינו, וזהו שאמר הכתוב ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו, באופן שנוכל לשבת בארצם כרצונינו, ואח"כ יבחר לנו את נחלתינו, ובזה יוכר שהיא בבחירה ולא בהכרח".

וז"ל המר"ם חגיז בספר שפת אמת" יען באמת ה' הוא היודע כי תל"י רובא דרובא דמנכר בקהלות ישראל כל הגולה צדיקים הם ורצו עבדיו את אבניה ואת עפרה יחוננו (הגהת המלקט: היינו שישתדלו לעלות לא"י כשבידם), ואם יש בידם יכולת לעלות ואינם עולין הוא מפני חסרון ידיעתם בגדולות הארץ ותועלתיה והרי אלו שוגגין ולא מזידין".

ז"ל הג"ר יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל (אגרות ח"ב קצג) "קדושת וחיבת ארצנו הקדושה ממלאת כל חללה של היהדות, ובקול אם רחמניה תלבב ותלהיב זכרונה בקרב בניה אסירי התקוה הכואבים לשברה ומיחלים לבנינה.... ומי זה האיש אשר דמי יהודי נוזל בערקיו וחיבת אה"ק תמלא נפשו ולא יתעורר לקול הקורא הזה המכרזת מתוך חללו של היהדות למען ציון לא אחשה...".

ובשו"ת דברי יציב (חושן משפט סימן פד) כתב בזה"ל "וי"ל כי בודאי כל אחד מישראל מזרע האבות רוצה לדור בארץ אבותיו ועיין ב"מ ק"א., אלא שחושש שבאר"י לא יהא לו ממה לפרנס נפשות ביתו ולכן דר בחו"ל, אמנם זה גרוע ממי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר שאינו אלא מקטני אמנה".

וז"ל הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל "ברור שעצם מציאות הנכוחית החדשה, בה יכולים בני ישראל באופן חפשי לשוב אל ארצם... היא כשלעצמה היתה משאת נפש ולב שלומי אמוני ישראל בכל הדורות. פתיחת שערי ארץ ישראל שימשה נושא לתפילותיהם הנלהבות ביותר במשך כל שנות היסורים והסבל הגלותם הארוכה".

מרן החזון איש שהיה בראשית תהליך זה כבר התבטא על כך בשנת ת"ש בעת ביקורו בקיבוץ "חפץ חיים" "לשמחת לבב זכיתי לראות את הנוער אשר לבבו ער לתורה ולמצוותיה לקיימה לעבדה ולשמרה בחדוות עוז אשרי

עין ראתה אלה בימים האלה המוסיפים תקוה לישועות הניבאות לשיבת בנים לגבולם ומלאה הארץ דעת את ה" קובץ אגרות חזון איש ח"א אגרת ק"ט.

ועי' בפאר הדור (עמוד מ"ד בשם "האיש וחזונו" עמ' לה, לו) מה שהביא מדברי החזו"א שאמר בזה"ל "איך יתכן בכלל שאיש אשר חונך על ברכי התורה לא ירגיש חיבה והשתוקקות לארצינו?, הלא מוטבע דבר זה בחינוכו של הילד הרך עד שאין למחות את הרשמים שהוא מקבל, הנחרתים כצפורן ברזל ושמיר על לוח לבו, הנה לומד הילד חומש, לומד על משה רבינו שלא קם קמוהו אדון הנביאים אשר קרע לנו את הים סוף והביאנו לפני הר סיני, ועל שנותיו האחרונות, והנה משה העומד לפני פטירתו ושערי גן עדן פתוחין לפניו, והוא שיזכה להתענג מזיז שכינתו, יתברך לעילא מכל דרגין, בקשה אחת יתירה יש לו "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה..." איזה רושם כביר על ערכה של ארץ זו סופג לתוך נשמתו ילד זה הלומד את התורה, והלומדה לא כאחרים, אלא בקדושה ובטהרה, הנה הוא רואה לפניו את משה רבינו, אשר חין ערכה גבה בעיניו עדי שחק, וגדולתו בל תשווה לשאר בשר ודם, והוא משתוקק אל הארץ וקדושתו - ואיך הוא לא יאהב את ארץ ישראל.?!"

ובספר שפע חיים (מכתבי תורה ה', מכתב תכא, דף רמו) איתא במכתב בזה"ל "מכתבך ראיתי המלא געגועים וכסופים לארצינו הקדושה והנחמדה, אשר בחר בשם לעמו ונחלתו, וכמו שסימן טוב לבריאות אדם אם כשאינו אוכל מרגיש הוא רעבון והשתוקקת לאכילה כי זה טבע האדם, כן טבע הנפש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות השם, סימן טוב לבריאות הנפש ושכל האדם ותפארתו..."

והנני עומד מתמה וכי אין השתוקקת זו אשר מושרשים אנו בתוך נפשינו עמוק עמוק חזק חזק, מביא אותנו לנד ממקומינו לשוב אך ארץ אבותינו חמדת לבבנו, וכי אין זה מניע אותנו לעשות מעשים ולחזק עצמינו ולאיש את רעהו לאמר חזק חזק בעד עמינו ובעד ערי אלקינו, לסלול מסילות ולעשות דרכים ושבילים, אל ארץ החמדה טובה ורחבה.

הרמב"ן כשעלה לארץ ישראל כתב בסוף דרשתו לראש השנה "וזה מה שהוצאנו מארצי וטלטלני ממקומי עזבתי את ביתי נטשתי את נחלתי נעשיתי בעורב על בני אכזרי על בנותי לפי שרצוני להיות בחוק אמי".

הגר"א שהשתדל לעלות לארץ ישראל, ואף החל בנסיעה, כתב למשפחתו בהיותו כבר בדרך "באתי לבקש מאתכם שלא תצטערו כלל וכלל... וגם לא תדאגו. הנה אנשים נוסעים על כמה שנים בשביל ממון, מניחים נשותיהן, וגם הם נעים ונדים בחסר כל, ואני ת"ל נוסע לארץ הקדושה שהכל מצפים לראותה, חמדת כל ישראל, וחמדת הש"י, כל העליונים והתחתונים תשוקתם אליה, ואני נוסע בשלום ברוך ה'".

וכתב בספר חיי מוהר"ן (אות ד) "כאשר אנו רואים שכל התורה כלה מראשה ועד סופה מלאה משבח ארץ ישראל, וכל ההבטחה שהבטיח הש"י את אבותינו הק' לאברהם ליצחק וליעקב היה העיקר ע"י ירושת הארץ, וכן כל גאולת ויציאת מצרים ע"י מרע"ה הכל היה כדי לזכות לבוא לארץ ישראל, ומכל זה יכולין לראות ולהבין מרחוק מעלת קדושת ארץ ישראל שהש"י"ת מבטיח כ"כ עליה. בפרט המעיין בגמרא ומדרשים וזוה"ק ובשאר ספרים הק' שמבואר בכולם הרבה מאד מגודל קדושת ארץ ישראל ומעלת הזוכה לישוב בה, ואפילו לילך בה רק ארבע אמות. וע"כ אם היה האדם מאמין באמת בקדושת ארץ ישראל חלק מאלפי אלפים מכמו שהוא באמת, בוודאי היה רץ ופורח לארץ ישראל בכל כחו ולא היה שום מונע שימנע, ובאמת אין שום מניעה על זה כלל, כי המניעה הגדולה מריחוק הדרך וטלטול הקשה על הים ומההוצאות הרבות שצריכין על זה, הלא אנו רואים מעשים בכל יום מאנשים רבים ומעונגים שנוסעים ומטלטלים א"ע לדרך רחוקה ביותר בשביל ספק ריוח, וכן אנו רואים עניים שמשיאים בניהם ובנותיהם בהוצאה רבה יותר ממה שצריכים על נסיעת ארץ ישראל, ואעפ"כ הש"י"ת עוזר להם מה שמוכרח להם ביותר. ומכש"כ אם היו משתוקקים באמת לארץ ישראל ולחשוב מחשבות ותחבולות ע"ז לבוא לשם, בוודאי היה הש"י"ת עוזר להם בלי ספק, אך עיקר המגיעה היא רק מניעת המוח מה שהבע"ד מבלבל את מוחו לבלי להרגיש בשלימות קדושת ארץ

ישראל, ולבלי להאמין בדעתו בשלימות שהוא צריך לעשות דבר זה ושחיי הנצחיים תלויים בזה וכל זה¹⁶.

ועכ"פ, וכי לא מן הדעת נשאל השאלה שעכ"פ עלינו להשתדל שהדורות הבאים שאנו רוצים מהם שזיכו לכל טוב, ואת עמלנו אלו הבנים, וכי אין רצונינו שהם יזכו למצא נוח בארצינו הקדושה, וכי אין עלינו להשתדל עכ"פ לטכס עצה בזה, הלא לצורך כסף נותנים נפשינו וימינו להשאיר דבר לזרעינו, וכי אין ארץ ישראל חשוב מעט ליתן מעט שבמעט כוחות ומחשבה בזה אם נוכל לסלול דרך המלך להם לשוב לאחוזתינו בארץ הקדושה. הלא אבינו יעקב אשר בכל יום מזכירים זכיותיו, נתן כל זהב וכסף שסיגל לעצמו בארץ נכריה לעשו, משום שאין כדאי שום כסף יהיה מה שיהיה אפילו "הרים של זהב וכסף" למי שיבא לארצינו הקדושה, ואנו לא נשתדל ליתן בה שום שימת לב אפי' מעט שבמעט מה שנותנים לצורך כסף על אדמת נכר.

¹⁶ הג"ר אברהם גרוזדינסקי זצ"ל הי"ד כותב במכתב לאחד שהתייעץ עמו בענין עלייה לא"י "ראוי לכל אחד להכיר אמיתת הרגש של אהבת ארץ ישראל אצלו, אם אהבה זו קננה בקרבו פנימה, לא התפעלות ראייה זמנית, צריך הוא לוותר על השאר ולחפש עצה איך לקרב כל דבר שיתאים לאהבתו זאת. ואם אין האהבה אלא התפעלות בלבד, או חיקוי לסביבה הקרובה, אז ממילא אין מקום לשאלה עוד".

החומר להרגיש כגר בארץ נכריה המשתוקק לשוב לארצו, בחוץ לארץ

ידוע אשר כלל ישראל בגלות צריכים להרגיש בנפשותם כגר בארץ נכריה. והנה הטבע של מי שמרגיש כגר בארץ לא לו, הוא שמשתוקק לחזור אל בית אביו כנעוריו, בכל רגע האפשרי. ואם אינו חוזר כשבא רגע האפשרי, הרי זה מגלה בדרך כלל על מצפון נפשו, שבאמת הגם בפיו ובשפתיו כבדנו לבו רחק ממנו, כדברי הכוזרי אל החבר "אם כן הלא עובר אתה על מצוה המחויבת לפי תורתך **אם אינך עולה אל המקום ההוא ואינך עושהו בית חיך ומותך אם כי אתה אומר "רחם על ציון כי היא בית חיינו" ומאמין כי ה"שכינה" תשוב לשכון שם... אם כן אין כריעתך והשתחויתך נכחה כי אם מעשה צביעות או עבודה שאין עמה כונה...** אמר החבר אכן מצאת מקום חרפתי מלך כוזר... אין הדברים שאנו אומרים כתפילותינו "השתחוה להר קדשו" "השתחוה להדום רגליו" "והמחזיר שכינתו לציון" וכדומה **כי אם כדבור התוכי וכצפצוף הזרזיר כי בלא כוונת הלב אנו אומרים דברים אלה או דומיהם כאשר העירות בצדק שר הכוזרים**".

וב"קול קורא" שנחתם ע"י גדולי הדור בשנת תרמ"ט (הובא באגרות ר' יצחק אלחנן, ח"ב מכתב קפה) איתא בזה"ל "עוד יזכרו גולי ציון בכל ארצות פזוריהם את השבועה אשר נשבעו ביום תוכחה יום עזבם ארץ חמדה, אם אשכחך ירושלים אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ועוד היום בעת שמחתם יזכרוה, גם בעת תפלתם יכוונו את לבם נגד ירושלים, **ומאז ועד עתה שקדו חכמי ישראל בכל דור לעשות תקנות וזכרונות לקרב בני הגולה לציון בית חיינו כמאמרם ז"ל מנין דעבדינן זכר למקדש שנאמר ציון דורש אין לה מכלל דבעי דרישה..."** עכ"ל. הדבר נפלא היאך הענין לעשות זכר לציון **"לקרב לבות בני הגולה לציון בית חיינו"** היתה דבר שעשו תקנות לה בכל דור ודור, ולא רק בזמן חז"ל.

הנה כבר בידינו לעלות ולהתישב בא", אך רבים וטובים יושבים על סיר הבשר מחבקים חיק אם נכריה וכאלו שם יהיו לעולם, וכי כל הזכרונות בכל הדורות לקרב לבנו לציון לריק היו ח"ו, וכי לא היה בהם די לקבוע בנפשנו סלידה לארץ נכריה, והרגשה כגר בארץ נכריה, לקבוע בכל הזדמנות שיהיה לנו לילך ולעוף לבית חיינו.

ולכן ראו לשום אל לבנו חומר הענין להרגיש בלבנו כגר בארץ נכריה, שמזה יהיה לנו בטבע ההתעוררת לדלג ולקפץ כאיל על כל העיכובים אל הארץ שחמד בו אלקים, ארץ חמדה טובה ורחבה, אשר זבת חלב ודבש.

ידועים דברי היעב"ץ ("סידור היעב"ץ" בדיני ת"ב חלון ו' ס"ק ט"ז") שכתב בזה"ל "אלמלא לא היה אלא עוון זה בידינו, שאין מתאבלין על ירושלים כראוי, היה די להאריך גלותינו, והיא בעיני הסיבה הקרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות והנוראות המבהילות הרעיונים אשר מצאנו בגלות בכל מקומות פזורנו. על צוארנו נרדפנו, לא הונח לנו להרגיע בגויים, עם שפלותינו עונינו ומרודינו. לפי שיצא האבל הלז מלבנו בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו, שכחנו את ירושלים ולא עלתה על לבבנו, וכאשר יוכיח הנסיון ביחוד ביום ט' באב המר, מי ומי המתאבל ונאנח על חורבן הבית ושממות ארצנו, כראוי מעמקי הלב. כמה דמעות נשפכות על זאת, ואין צריך לומר בשאר ימות השנה, אין זוכר ואין פוקד, ואין דובר ממנה, אפילו במחשבה לא בא זכרונה, כאילו מקרה היה לנו. על כן שבנו לחטאת אבותינו ללמוד דרכי העכו"ם שממנה נמשכו כל הרעות בכלל".

ועי"ש עוד (בדיני ת"ב חלון ו' ס"ק ז') וז"ל "וכשהחתן הולך לחופתו נותן אפר מקלה בראשו במקום הנחת תפילין, גם בזו אינן נזהרים, מי יודע כמה לא הצליחו זוגם בעוון שאינם שמים לב על ירושלים בעת שמחתם".

והנה ענין זה להרגיש כגר בארץ נכריה מצינו בחז"ל שהוא הלכה למעשה ז"ל המשנת רבי אליעזר (פ"ג, הובא בספר שלוחא דרחמנא) "אפילו בני מזרח אפילו באיי הים שצריכים לגשמים בתקופת תמוז, אינן שואלים את הגשמים אלא בעת שארץ ישראל צריכה להם. שאם תאמר ישאלו בעת שהן

צריכין להן, אפילו בימות החמה, נמצא רואים את עצמם כאילו הם בארץ שלהם, אלא יהיו רואין את עצמן כאילו היו באכסניא ולבם לארץ ישראל".¹⁷

ועיין במס' קידושין (לט.) שאין כלאי זרעים נוהגים בחוץ לארץ משום שכתוב "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא יט יט), ומפרש הריטב"א שם שבחוצה לארץ אין קנין לישראל, דקנין ארעי הוא. ומטעם זה הביא שם בשם ורבינו תם, וכן הוא שיטת רבינו חיים כהן, להתיר להכניס תועבה לבית יהודי בחוץ לארץ, דלא קרינא ביה ביתך, וכתוב "לא תביא תועבת אל ביתך" דייקא.

עוד אמרו חז"ל (בבא בתרא כד:): "מרחיקים את האילן מן העיר כ"ה אמה, ובשקמה חמשים אמה" וביארו בגמרא משום נוי העיר. וכתב רמב"ן שלא נאמרו דברים אלו כי אם בארץ ישראל, ולא בחו"ל אפילו בעיר שרובה ישראל. וכן כתב המגיד משנה, ורשב"א, ריטב"א, ונימוקי יוסף, וכן כתב הטור (חו"מ סי' קנה)¹⁸.

וכתב הרמב"ן "פשיטא... שאין תקנה זו אלא בארץ ישראל, אבל בחו"ל אין מן הדין שיעכב ולא תקנו בה כלום. הלואי שתינוול בפני יושביה", כלומר שחז"ל השתוקקו שלא ימצא חו"ל חן בעניני יושביה, ואדרבה "הלואי שתינוול בפני יושביה".

וביתר הרחבה כתב החת"ס (שם ד"ה אמר עולה) "עי' רמב"ן... דס"ל תינוול ותינוול פי' והלואי יעזבו יושביה ויתישבו בא"י".

והיינו שהגם שהיה מן הראוי לתקן תקנות בנוגע הישוב גם בחוץ לארץ, חז"ל לא עשו כן בגלל שלא ינעם עלינו חוץ לארץ, ויהיה לנו ההרגש בכל הזמן בנפשותינו המיאוס בה, וע"י זה בזמן הראשון שיהיה לנו ביכולת לעלות ארצה נלך.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קל"ח) בענין צוואת ר' יהודה החסיד שיש סכנה לבנות בית של אבנים לדור בה, ביאר חתם סופר "ואולי בבונה בית אבנים שלא לצורך להרחיב לו משכנות בחוץ לארץ ולהתיאש מן הגאולה

¹⁷ ועי' במשנת רבי אהרן עה"ת פרשת עקב, הובא בקובת אמונת עתיד.
¹⁸ ודעת היד רמה שגם בחו"ל הדין כן.

בכיוצא בזה הרי בְּנֵינוּ סכנה ואינה מצוה. והוא הדין נמי המרחיב ... נתבונן מזקנינו שלא לבנות בתים ולנטוע כרמים כנ"ל, אך כל זה לבנות שלא לצורך...".

והשל"ה כתב (סוף מסכת סוכה) בזה"ל "והואיל ואתא לידי אודיע מה שבלבי היה בוער תמיד. כשראיתי בני ישראל בונים בתים כמו מְבַצְרֵי הַשָּׂרִים ועושים דירת קבע בעולם הזה ובארץ הטמאה. ואף שאמרו רז"ל עתידים בתי הצדיקים שיבואו לארץ ישראל, מכל מקום כוונתם של הבונים הוא להיות להם לנחלה להנחיל לבניהם כאילו היתה זו הנחלה לו ולזרעו וזרע זרעו עד עולם, וזה נראה ח"ו כהיסח הדעת מהגאולה. על כן בניי יצ"ו אם יתן ה' לכם עשירות גדול, בנו בתים כפי הכרח צרכיכם, ולא יותר".

ואחיו של המהר"ל, רבינו חיים בספרו גאולה וישועה (פ"א), כאשר מפרט מה הן הסיבות לעיכוב הגאולה כותב בזה"ל "הסיבה השלישית לגלות המר הזה, בעוה"ר לפי שרבים מבני עמנו הם אשר כמעט מתייאשים מן הגאולה וחושבים עצמם כתושבים בארץ האויב, ובונים להם בתים נאים וחשובים, ולא בארצנו הקדושה אשר נשבע ה' לנו".

וכך היה אומר רבי מאיר יחיאל הלוי זצ"ל מאוסטרובצה "אני מארץ ישראל אלא שבעוונותינו גלינו משם ואני שרוי באוסטרובצה, וכן כל אדם ששואלים אותו מהיכן אתה חייב לענות אני מארץ ישראל, אלא שלעת עתה שרוי אני בדירת ארעי. לכן אמרו חז"ל יוסף שהודה בארצו ואמר כי גנוב גונבתי מארץ העברים נקבר בארצו, משה שלא הודה בארצו ושתק בשמעו את בנות יתרו אומרות איש מצרי הצילנו מיד הרועים לא נקבר בארצו. ותמוה הדבר הרי יוסף היה יליד הארץ מה שאין כן משה שנולד במצרים והיה באמת איש מצרי, אולם נראה שמאת שהובטחה הארץ לאברהם אבינו על כל יהודי לראות את עצמו כתושב ארץ ישראל" (ספר "ויקהל משה").

ואלו דברי החת"ס (דרשות של"ג ח"א צג ע"א) כאשר נתרצו שרי המדינה לתת חרות לישראל ובקשו ראשי וטובי הקהל ממרן שידרוש דרוש הודאה על כך "אמשול משל לבני מלך שגלו מעל שולחן אביהם, והלכו מגולה אל גולה וסבלו צרות הרבה, וקבלו הכל מאהבה ביודעם כי סופם לחזור

לגדולתם, וכל צרה שעברה עליהם ברכו ברוך שפטרתיך, הרי קרב זמן חזירתינו לבית אבינו. ויהי כאשר עברו עליהם ימים רבים של צער, והאב נכמרו רחמיו עליהם, שלח להם בעלי מלאכות שיבנו להם בית מלכות בגולה שלהם, ושלח להם ממון רב שיחיו בריוח ולא בצער, כמו שעבר עליהם עד עתה נקשה ורעב. הבנים המשכילים האלו קבלו את הממון ואת בעלי המלאכות, והראו להם מקום שיבנו שם טירותם וגם כתבו להאב כתב תודה ושבח על כל הטובה. אך במסתרים בכה נפשם בכה רב והרב, ושאלו להם על מה נהפך שמחתכם לרועץ, והשיבו אתם שוטים הלא כל הצרות שעברו עלינו עד עתה אינו שקול כצרה הגדולה הזאת, הנה אנחנו גולים וסרים זה זמן רב וסבלנו הכל בטוב כי חשבנו קרבה שנת פדותינו וגאולתינו, והנה אחרי כל הצרות האלו שולח לנו אבינו לבנות טירת מלכים בגולה, ועד מתי נהיה עוד פזורים, וכי מפני זמן מועט שולח לנו ממון הרבה ובונה פלטרין, אין זה כי אם ח"ו דעתו להזניחנו בגולה, ע"כ עלינו לבכות ולהתאונן. ומ"מ חלילה לנו לבעוט ושלא לקבל טובת וחסדי אבינו ע"כ כתבנו כתב תודה, אבל במסתרים תבכה נפשינו על גודל השבר הזה.

כן אנחנו בעו"ה סבלנו גליות ושמדות וצרות רבות ורעות זה קרוב לאלפים שנה, והכל סבלנו כי אמרנו קרב קץ פדות נפשינו. והנה עכשיו הטה ה' עלינו חסד בעיני שרים ומלכים בכל העולם, ולחדש עלינו גזירות טובות, נודה לה' על כל הטוב, ונודה למלכי העמים אשר אנו יושבים בצלם אשר שמו עיניהם לטוב עלינו, אבל במסתרים תבכה נפשונו כי כבר זקנה אומתינו וכי עוד אחרי בלותינו בגולה תהיה לנו עדנה ועד מתי עוד נהיה פזורים ולא נקוה לשוב לציון ומה לנו להתעדן אחרי זקנתינו...

אך האמת והשלום אהבו פי' האמת משפט אמת של הקב"ה שלא נבעט בטובתו ולקבל הטובה ונעשה פורים יום שמחה על טובתו והשלום אהבו היינו בנין בהמ"ק שנקרא שלום אותו אהבו ותצפו לו ולא תהיו כשונאי ציון שאינם רוצים לשוב ובוחרים לישב בשלוח תחת המלכויות מגאולתינו ופדות נפשינו".

חטא המרגלים ועונשו, מאסו בארץ חמדה

כתב בספר החרדים (פ"ב ממצות ל"ת התלויים בא"י) "וצריך כל איש ישראל לחבב את א"י ולבא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה, כבן אל חיק אמו, כי תחילת עווננו שנקבעה לנו בכיה לדורות, יען מאסנו בה שנאמר "וימאסו בארץ חמדה"... כתיב "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו".¹⁹

הנה המהר"ם חגיז (בספר שפת אמת) כותב קשות כנגד אלו שעזבו את ארץ ישראל במזיד מלבם והציאו דבות רעות עליהם, וכתב בדבריו שיהיה משפט מיוחד על אנשים כאלו, שחטאו בגלות באותו חטא שחטאו המרגלים עי"ש בכל דבריו וז"ל בא"ד "וגם מה שאתם אומרים מה לנו ולא"י, מאחר שכבר ה' השליך אותנו משם אין לנו עוד ארץ ישראל כארצות העמים שאנו יושבים שם שקטים ושאננים כעובד אלקים כאשר לא עבדו, מקרה אחד ומשפט אחד לכולנו, ומה לנו ולצרה הזאת שבני א"י יהיו יושבים שם, ואח"כ שיבואו לקחת את ממונינו לפדיון נפשם על זה. ידעו כי הנה יום לה' צבקות על כל גאה ורם וגו' בקומו לערוץ הארץ וגו' חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליהם והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצותם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים שבאמת פסוק זה מורה שהמשפט הזה אשר לעתיד יהיה נשפט עם בית ישראל הוא על הוצאת דיבת הארץ ויושביה רעה אל אביהם כמו שפרשנו שהנוגע בכבוד הארץ ההיא מחלל כבוד אביו שבשמים וכמו שמשפט דור המדבר היה על זה כן אשפט אתכם נאם ה' אלהים, והעברתי אתכם תחת השבט שתהיו כפופים לי ולמוסרי והבאתי אתכם במסורת הברית שמסרתי לכם, וברותי מכם המורדים והפושעים מארץ מגוריהם אוציא אותם מארץ גלותם ואמיתם במדבר, ואל אדמת ישראל לא יבואו. וכתיב לא יבא בלשון יחיד יען באמת ה' הוא היודע כי תל"י רובא דרובא

¹⁹ מאמר זה הוא כולו ליקוט מהרבה ספרים ובמיוחד ספר אם הבנים שמחה, אוצרות התורה, ועוד.

דמנכר בקהלות ישראל כל הגולה צדיקים הם ורצו עבדיו את אבניה ואת עפרה יחוננו (הגהת המלקט: היינו שישתדלו לעלות לא"י מיד כשיש יכולת בידם), ואם יש בידם יכולת לעלות ואינם עולין הוא מפני חסרון ידיעתם בגדולות הארץ ותועלתיה והרי אלו שוגגין ולא מזידין, אכן על אותן המזידין שיודעים את רבונם ומכוונים למרוד בו ושתו בשמים פיהם ולשונם לשון אפעה תהלך בארץ נגד ה' ונגד משיחו כאשר באזני שמעתי לקצת טפשים וחצופים אשר בזדון לבם בעושרם אמרו אם יבוא...".

ובסידור יעב"ץ (סולם בית א-ל חווק ג' אות ו') כתב דבר נורא מאוד שכל הצרות בגלות הוא אותו חטא של המרגלים שלא חמדו ארץ ישראל ולא השתדלו לישוב בזמן השלוח וז"ל "ידוע שחובת המתפלל לכיין גופו כנגד ירושלים. וכאן ראינו לזכור ירושלים שנית לומר שלא יספיק זה הרושם והרמז שאנו עושים לזכר ולדוגמא, אלא היכא דלא אפשר, אז תעלה לנו הכוונה והמחשבה הטובה ותצטרף למעשה הנמנע, מפני האונס והסכנה, כי האנוס פטור מכל דבר 'וההכרח לא יגונה', אמנם לא תועיל הכוונה במקום שאין טענת אונס גמור ובשעת הרווח. ולזה צריך כל אדם מישראל לעשות הסכמה קבועה בלבו לעלות לדור בארץ ישראל על כל פנים כשימצא ידו די ההוצאה, וקצת מעמד פרנסה, אם בדרך מלאכה או איזה משא ומתן, או לקבל ההספקה הנצרכת וההכרחית, כדי ליישב הארץ הקדושה השוממה מבלי בניה ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל מלך, אעפ"י שחרב לא זזה שכינה ממנה, והדר בחוץ לארץ עובד ללא אלהי אמת (ע"ז י"ז:). על כן שמעוני אחיי ורעי המתגוררים בארץ לא לנו על אדמה טמאה, זכרו זאת והתאושו, זכרו את ה' וירושלים תעלו על לבבכם עושו גושו חושו ואל תחשבו להשתקע בחוץ לארץ ח"ו, לקיים ואכלה אתכם וכו'. זאת היתה חטאת אבותינו הראשונים שגרמו בכיה לדורות כי מאסו ארץ חמדה, אין אחד מאלף מתעורר להחזיק בה להתיישב שם ממדינה, אין איש שם על לב מבקש אהבתה דורש שלומה וטובתה, ולא מצפה לראותה, כמדומה לנו בהיותינו בשלוח בחוץ לארץ שכבר מצאנו ארץ ישראל וירושלים אחרת דוגמתה, ע"כ באה עלינו כל הרעות בשבת ישראל בארץ שפניא וארצות אחרות בשלוח בכבוד גדול, ושוב נתגרשו ממנו עד שלא נשאר שם ושארית לישראל בארץ ההוא, כל זאת באתנו כי ארץ צבי

שכחנו, לשוב אל ארץ מולדתינו לא זכרנו, עיר קברות אבותינו לא דרשנו, ואין להאריך כידוע כמה הפליגו חז"ל בשבת ארץ ישראל להזכיר לשבח גדול ביחוד הראב"ע, והרמב"ן. ובעל ספר הכוזרי החסיד הפליא בדבר זה בכמה מקומות בספרו... א"כ מה יש לנו לעשות אנו העניים והאבניונים השוכנים קרוב לקוטב הצפוני אשר לא זרח שם אור השכינה מעולם, ורחוקים מאד מאדמת הקודש, על אחת כמה וכמה שיש לנו להתאמץ ולעלות המרכבה בקרון אל ארץ חמדה ולא יעצרונו הגשם והשלג מלכת אל מקום העבודה, ואין טענה מחמת הסכנה כי בשעת שלום, אין סכנה. וסכנת הים, והמדבר, בודאי אינה קרויה סכנה לענין זה לפטרו ממצוה גדולה כזו דמצלא ומגינה, ועיין ש"ע אה"ע סי' ע"ה סעיף ה' דאפילו בשעת חירום מנוא אמון והלאה חייבין לעלות, ומלכים ושרים עוברים ושבים הלכו בציות, ולמה לא תקנה לך תחבולות להמלט על נפשך להיות לאל ידך לעשות לבוא להתלונן בצל ש-די ותחת כנפיו לחסות".

והאור שמח כתב במכתב "והקפיד השי"ת על כבוד הארץ יותר מעל כבודו כביכול, עד שבעשיית העגל, אחרי שובם מחל להם השי"ת 'ינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ועל הוציאם דבת הארץ, וימאסו בארץ חמדה, נשבע ה' ולא ינחם, כמו שנאמר (במדבר יד, מב) "אל תעלו" וגו'.

ועיין בסידור ר' יעקב עמדת ז"ל על "לכו נרננה" בתפלת ערבית של שבת, שביאור שראה שיהיה אלו שיחטאו בחטא המרגלים והזהירם ע"ז, וזה לשונו "ומזמורים אלו עד לדוד מזמור, אמרם משה רבינו ע"ה על העתיד וגו' "אל תקשו לבבכם כמריבה" ראה בנבואה שיהיו אנשים שלא ירצו לצאת מהגלות לארץ ישראל, והזהירם ואמר אל תקשו לבבכם כמריבה שרבו עמו שלא להלוך לא"י ע"י עצת המרגלים, "מסה" ענין המסה וכליון כיום שנגזר עליהם שיכלו במדבר במשך ארבעים שנה, לפי שכבר נסוני אבותיכם וראו שפעלו למעלה מהטבע, ולא האמינו שיכולתי להשמיד העמים מפניהם על שהם חזקים". ובאמת מצינו שלא נזהרו בזה ולכן נענשו ע"ז, וכמו שכתב יעב"ץ הנ"ל שכל צרות הגלות באשר לא השתדלו לעלות אל ארץ החמדה.

איתא במס' יומא (ט): "ריש לקיש הוי סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלקא סנינא לכו דכתיב אם חומה היא נבנה עליה טירת

כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו".

וכתב רש"י "סנינא לכו: לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני".

ובפירוש רבינו אלקים איתא "באלקא סנינא לכו: בשבועה שאני שונא כולכם בני בבל לפי שנשאתם שם בימי עזרא... נמשלתם בכסף שאין הרקב שולט בו כלומר לא הייתם שוב גולים גלות אחר".

והדבר פלא שהיתה לו שנאה אל בני בבל עדיין בימי האמוראים בשביל מה שלא עלו בימי בית שני.

איתא בגמ' (מנחות צט:ק.) "והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה: אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן לא בבליים הם אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין את בבליים, קורין אותם על שם בבליים. תניא נמי הכי ר' יוסי אומר לא בבליים הם אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין את בבליים, קוראין אותן על שם בבליים, אמר לו ר' יהודה תנוח דעתך שהנחת דעתך".

ובתוס' שם "ששונאין את הבבליים: כדאשכחנא בפ"ק דיומא (דף ט:): דאמר א"ל ר"ש בן לקיש לרבי אלעזר אלהא דישראל סנינא לכו לפי שלא עלו בימי עזרא".

ועיין במדרש (שה"ש פ' ח' בפסוק אם חומה היא) "אילו ישראל העלו חומה מבבל לא חרב ביהמ"ק פעם שנית ר' זעירא נפק לשוקא למיזבן מקמא (מתנות כהונה: מקמא לקנות מלאכת דבר מה) א"ל לית את אזיל מהכא בבליי די חורבן אבהתיה (ובמ"כ: דא"ל המוכר אין אתה הולך מכאן אתה בבלי שהחריבו אבותיך ביהמ"ק) א"ר זעירא לית אבהתי כאבהתון דהדין ר"ל (ר"ז ה' מתמה וכי אין אבותי כאבותיו של זה דלא ה' מבין למה אבותיו היו גורמין יותר החורבן מאבותיו של זה) על לבי וועדא (ר"ל נכנס לבית המדרש) ושמע קליה דר' שילה

יתיב ודריש אם חומה היא אילו ישראל עלו חומה מן הגולה לא חרב ביהמ"ק פעם שנית אמר ר"ז לעצמו יפה לימדני עם הארץ".

וז"ל היעב"ץ (סולם בית א-ל) "ואגב אשלים כאן הביאור גם באגדה דתלמודא דידן דפרק הפועלים דף פ"ה דאדמי לי כדובא דנורא ומאי שנא כדוב, ונראה לי טעם נאה לפי שפרס נמשלה כדוב, ושרו נקרא דוביא"ל כמ"ש באגדה דפרק יום הכפורים (דף עו), והוא המקטרג נגד ה**בבליים** מבני ישראל שלא עלו כולם ברשיון מלך פרס, שאלמלא עלו כחומה באותה פקידה לא היה רקב שולט בהם, והיתה גאולה שלמה, דמשו"ה אמר ר"ל לר"א אלהא סנינא לכו וכן ר' חייא בבלי היה כידוע וכמ"ש (סוכה כ) שעלו ר"ח ובניו מבבל ויסדוה לכן, בזה היה מקום לקטיגור להאחז בו לטרדו ולבטל כוונתו, דבכדי ודאי לא איטריד ואיבטלא שעתא דרחמי, אלא לפי שה**בבליים** היו סבה להאריך זמן הגלות, לכן אינו בדין שתבוא הגאולה על ידיהם, ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא. ועד"ז נצטער ר"ח במ"ש דלא כוונת כו' שלא זכה להיות לו כונה שלמה בתפלה כמ"ש שם וזה כפתור ופרח", הוא נורא ואיום שחטא הזה היה מקטרג עדיין בזמן האמוראים תפלותם לעלות השמימה.

ואיתא במס' ברכות (ד.) "כדתניא עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא" ופי' רש"י ראויין היו וכו' לעלות ביד חזקה בלי רשות כורש", ופי' המהרש"א דהחטא היה "שלא עלו כולם" כמו שאמר ר"ל אלקא סנינא לכו שלא עשיתם עצמכם כחומה לעלות כולכם בימי עזרא".

וכן למד מזה למעשה בספר הכוזרי שמי שאינו משתדל לעלות לא"י הרי הוא חוטא רח"ל, וז"ל "אמר החבר אכן מצאת מקום חרפתי מלך כוזר כי אמנם חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקיים הייעוד אשר יעד האלוה לבית השני "רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה'" כי הענין האלוקי עמד לחול עליהם כבראשונה אילו נענו כולם קריאה ועלו לארץ ישראל בנפש חפצה, אבל רק מקצתם נענו, ורובם והחשובים שבהם נשארו בבבל **מסכימים**

לגלות ולשעבוד, ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם. ויתכן כי על זה רמז שלמה באמרו "אני ישנה ולבי ער" כנה את הגלות בשם "שינה", ואת התמדת הנבואה בקרבם בשם "לב ער", ובאמרו "קול דודי דופק" כיון לקריאה אשר יקראם האלוה לשוב לארץ, המלים "שראשי נמלא טל" הן כנוי ל"שכינה" היוצאת מצל קורת "המקדש", "פשטתי את כתנתי" מורה על התעצלם להשמע לקריאה ולשוב לארץ ישראל, "דודי שלח ידו מן החור" רמז לעזרא הפוצר בהם ולנחמיה ולנביאים האחרונים. סוף דבר רק חלק מן העם נענה, ולא בלב שלם, ולכן גמלם האלקי כמחשבת לבם, ונתקימו בהם ההבטחות האלוקיות רק במדה מצומצמת, כפי מיעוט התעוררותם, כי הענין האלוהי אינו חל על אדם כי אם לפי הכנת האדם אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה. אף אנו אילו היינו מוכנים להתקרב אל אלוקי אבותינו בלבב שלם, כי אז היה הוא ית' מושיענו כאשר הושיע את אבותינו במצרים. עכשיו שאין הדבר כן, אין הדברים שאנו אומרים כתפילותינו "השתחוה להר קדשו", "והשתחוה להדום רגליו", "והמחזיר שכינתו לציון", וכדומה, כי אם כדבור התוכי וכצפצוף הזרזיר, כי בלא כוונת הלב אנו אומרים דברים אלה או דומיהם, כאשר העירות בצדק שר הכוזרים".

ובספר אהבת יהונתן (הפטרות עקב) כתב בעל הכרתי ופלתי בזה"ל "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה. פי' עפ"י מ"ד אלו עלו ישראל מן הגולה בימי עזרא הסופר היה באותו פעם ימות המשיח, וכן כתב האברבנאל דלכך יצא הקצף מעם ה' על מדינות ספרד להיות נדונין באבדן והרג על שלא עלו מן הגולה בימי עזרא. היוצא מזה אלו עלו ישראל היו מקרבין הגאולה. וז"ש הנביא מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הכוונה שקראתי אתכם מן הגולה ואין מי שהתנדב לעלות הקצור קצרה ידי מפדות וק"ל" (ויש בדבריו עוד חידוש שהיתה בא משיח אז).

וכן בסדר הדורות הביא מהסמ"ע שעדיין בימיו נענשו ישראל על חטא זה וז"ל "ה' אלפים ש"פ: ר' יוזף שמש בבחרותו למד בישיבת הגאון מוריני פנחס סג"ל כשהיה אב"ד בק"ק פולדא והיה זה שנת ש"פ ואמר (בספר מעשה נסים סי' א') בשם רבו הג"מ ואלק בעל מחבר סמ"ע מה ששכיחין גזרות בק"ק ויורמשא יותר משאר קהלות ומדינות, כי בחורבן בית ראשון באו ונתישבו

בק"ק ווירמז, ואחר כלות שבעים שנים גלות בבל, חזרו הגולים לירושלים, ולארץ ישראל, ואלו אשר היו בוורמו לא חזרו לארץ ישראל, וכתבו יושבי ירושלים לאנשי ק"ק ווירמז שיבאו גם הם לישוב בארץ ישראל כדי שיהיו יכולין לעלות בשלש רגלים לירושלים, שהוא רחוק מאד מהם, ולא השגחו על זה, וכתבו תשובה שבו אתם בירושלים הגדולה, ואנחנו נדור פה ירושלים קטנה. כי באותו הפעם היו חשובים מאד בעיני השר והנכרים, והיו עשירים גדולים, ובענין זה נתחדש עליהם גזירות יותר משאר קהלות ומדינות".

ומה שכתב שמפני שהיה יושבים בשלוח לא רצו לעלות, עי' במסכת יבמות (פ"ו:) "אתמר מפני מה קנסו הלוויים במעשר²⁰ פליגא בה ר' יונתן וסביא... לכו"ע קנסא שלא עלו בימי עזרא והכא בהא קמפלגי... ומנלן דלא סליקו בימי עזרא דכתיב "ואקבצם אל הנהר הבא אל אחוה ונחנו שם שלשה ימים ואבינה בעם ומבני לוי לא מצאתי שם", וברש"י (קידושין ס"ט): "ואבינה בעם: וסבור שהיו שם לוויים כשרים ולא מצא ראויים לעבודה אלא מאותן שקצצו בהונות ידיהם בשיניהם ואמרו איך נשיר את שיר ה' וגו' שאמר להם נבוכדנצר שירו לנו משיר ציון עמדו וקצצו בהונות ידיהן וגו' ומן הכשרים לא מצא לפי שהיו יושבים בבבל בשלוח והעולים בירושלים היו בעוני ובטורח המלאכה ובאימת כל סביבותיה והנך לויי דקתני במתניתן מהנך דלא חזו לעבודה הו".²¹

ובספר לקט מהגיוני התורה דייק שכן משמע מספר הכוזרי המובא בסמוך "ורובם והחשובים שבהם נשארו בבבל מסכימים לגלות ולשעבוד ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם".

²⁰ ועוד איתא (שם קידושין) אמר רב חסדא בתחלה לא היו מעמידים שוטרים אלא מן הלוויים שנאמר "ושוטרים הלוויים לפניכם", עכשיו אין מעמידין שוטרים אלא מישראל שנאמר "ושוטרים הרבים בראשיכם", משמע שגם זה היה קנס ללוויים מפני שלא עלו בימי עזרא. ועי' בשו"ת ישועות מלכו (יורה דעה סימן סו) שלכן אסור לבני בבל לעלות לארץ ישראל "ע"ד שמעכ"ת חש לדברי הרמב"ם בה' מלכים, ולפי דעת הכ"מ העולה מבבל אפי' לארץ ישראל עובר בעשה, והוא אינו מובן שהרי זה לא נאמר אלא על ארץ בבל בפרט ולא על שאר חוץ לארץ, והטעם כי אחרי שהם נתרשלו בימי עזרא ולא רצו לשוב כי לא חשבו זאת לפקידה גמורה שצריכים לישוב שם כפי נבואת הנביא עד פקידה האחרונה", ועד"ז איתא במהר"ט (אך יש להתבונן אם היתה זאת גדר עונש).

²¹ עי' ספר אבן פינה (סעיף כ"ט) שמחמת זה לא יכלו ללמוד טוב.

וע"ז אמר שלמה בחכמתו (שה"ש פ"ה) שהקב"ה עורר כלל לבא לבנות בית שני "אָנִי יְשֻׁנָּה וְלִבִּי עָר קוֹל דְּוִדִי דּוֹפֵק פִּתְחֵי־לִי אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי..." והשיבו כלל ישראל שכבר ישבו בבבל ומסודרים שם, והצליחו בכל עניני גשם, והיאך יעזוב את זה לילך לארץ שקשה עלינו מחמת העוני והצער כמו שנאמר "פִּשְׁטֵתִי אֶת־כַּתְּנֵתִי אֵיכָכָה אֶלְבָּשָׁנָה רַחֲצֵתִי אֶת־רַגְלִי אֵיכָכָה אֶטְנַפֵּם".

ז"ל הרד"ק (שה"ש ה' ג') "אני ישנה ולבי ער: ...והנמשל הוא לומר כאשר ישבתי בגולה בבבל הייתי נואש מן הגאולה, אבל הבחירים שבי כדניאל וחביריו היו מצפים עליה... והנה המקום ב"ה העיר את רוח כורש לשלחם חפשי, למען לא יחולל עוד שמו בין הגוים לומר עם ה' אלה ומאוצו יצאו מבלי יכולת להעמידם בארצו", "פשטתי את כתנתי: ...והנמשל הוא לומר הנה נתעצלתי לעלות ירושלים לפי שכבר נתישבתי בבבל, והיתה הארץ ההיא עריבה עלי ולא רציתי לטרוח בטלטול הדרך".

ז"ל הפי' המיוחס להרמב"ן בשה"ש (שם) "אני ישנה: אמרה השכינה, אני ישנה בגלות בבל ולבי ער לזמן הגאולה... קול דודי דופק: המשל על כבוד המעורר הנביאה שיתנבא לעלות מבבל לירושלים שראשי נמלא טל רב לי לשבת מחוץ לבית. אמרו ישראל פשטתי את כתנתי: התנצלתי את עדיי המשל על הכבוד שהיה שוכן בקרבי ונסתלק. רחצתי את רגלי: ישבתי בכאן ובנית לי בתים ונטעתי גנות ופרדסים ואיך אעלה מזה. דודי שלח ידו מן החור הכבוד שלח גזירות רעות מן השמים כי לא האמנתי לדברי הנביאים לעלות ומעי המו עליו, הכרתי בעצמי כי החטא גורם הצרות. קמתי אני: המשל שעלו מקצתם וידי נטפו מר עובר כלומר הצלחתי בענין כמו שמפורש בעזרא ושבי יהודה בנין ומצליחין בנבואת חגי".

ולמידים מכ"ז שממה שלא עלו כל ישראל בבית שני, נחרב הבית, ולא שרתה השכינה שם, ולא עלו לארץ ישראל כדרך שעלו ישראל בימי יהושע בנסים ונפלאות בקומה זקופה, ולא זכו למשיח בן דוד, ושהוא המקטרג נגד הבליים מבני ישראל גם בימי אמרואים כנגד תפלת רב חייא ובניו שלא

יתקבלו, והוא הטעם מה ששכיחין גזרות בק"ק ווירמשא יותר משאר קהלות ומדינות, ה' ינחנו על מי מנוחות אל ציון הר קדשו.

דרשו בירושלמי (כלאים ט, ג) ומדרש רבה (בראשית פרשה צו) "מעשה ברבי ורבי אליעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ לטבריא ראו ארון של מת שבא מחוצה לארץ להקבר בארץ ישראל, אמר רבי לר' אליעזר מה הועיל זה שיצתה נשמתו בח"ל ובא להקבר בא"י אני קורא עליו (ירמיה ב) ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם א"ל כיון שהוא נקבר בא"י הקדוש ברוך הוא מכפר לו דכתיב (דברים לב) וכפר אדמתו עמר", וכן איתא בזוה"ק (פר' אחרי מות ע"ב): "וכל מאן דלא זכי בחייו בארעא ליה עליה כתיב ונחלתי שמתם לתועבה וכו'". ורואים מזה שבמה שלא עלו לארץ בחייהם הרי זה בגדר 'ונחלתי שמתם לתועבה' שמאסו אותה ובחרו להיות בחוץ לארץ.

ועי' ברמב"ן (על במדבר יד, יז) אחרי חטא המרגלים, והעם נטה אחריהם, לא הזכיר משה רבינו בתפלתו זכות אבות, כמו שהזכיר אחרי חטא העגל, וז"ל שם "ולא הזכיר בתפילה הזאת לאברהם יצחק וליעקב כלל. והטעם בעבור שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשוה, והם [אותו הדור] מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם אשר האבות היו בוחרים בה מאד, והיאך יאמר 'אשר נשבעת להם בך וגו' וכל הארץ הזאת אתן לזרעכם' (שמות לב, יג) והם אומרים אי אפשנו במתנה זו." הרי הדבר נפלא שכדי שיהא זוכה לזכות אבות השייך לארץ ישראל צריכין לילך בדרכיהם לבחור בו מאוד באמת, וח"ו לא להכשל בחטא המרגלים.

כתב בספר "אהבת יהונתן" לרבי יהונתן אייבשיץ (פ' בלק) "כשיעברו עליהם כמה וכמה צרות, ואפילו הכי לא יעזבו את ה', ואת נחלתם הארץ הקדושה תוב"ב, וזהו עיקר תשובתם כי התשובה צריכה להיות באותו מקום ובאותו המעשה ועיקר חטאם בזמן הבית היה ירידתם למצריים כמו שאמר הכתוב 'הוי היורדים למצריים' ונשתרבב מזה חטאים גדולים ולכן תהיה תשובתם לעתיד שלא יטשו את נחלתם".

וכתב רבי משה דוד וואלי בפירושו לתהלים (קו, כד) ביתר ביאור, וז"ל "וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו: והנה העון הזה היה כל כך חמור לפניו ית', לפי שפגם בעיקר הכל שהיא האמונה. עד שממנו נמשכה הגזרה של הגלויות, כדי שיכירו וידעו הבנים שאין ארץ כארצם, ולא יתוקן עון המאיסה של האבות, עד שהבנים יביאו את עצמם לחשוק בה בחשק גדול, כענין שנאמר אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כיבא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו (תהלים ק"ב ט"ו), כלומר דהא בהא תליא, שלא יבא עת חנינה לציון, עד שבניה יחמדוה בתכלית החמדה והתשוקה".

ועד"ז איתא בספורנו שרצו עבדיך את אבניה הוא תקון לחטא המרגלים שמאסו בארץ חמדה וז"ל "אתה תקום תרחם: אף על פי שאין הדור זכאי, כשיבא מועד ראוי לזה. כי רצו עבדיך את אבניה: על הפך דור המדבר שמאסו בה כאמרו וידעו את הארץ אשר מאסתם".

והמהרש"א (תענית טו. ד"ה בא"י מרחם) בביאור הכתובים בפרק 'תפלה לעני' כתב בזה"ל "כשיבא מועד שאמר דניאל 'עד עת מועד' וגו' (דניאל ח, יט) כי כבר רצו עבדיך בגלות המר את אבניה, ואת עפרה הוסיפו לחננה, לא כדור המדבר שמאסו בה, שעל כן נגזר עליהם הגלות ממנה".

והמלבים (תהלים ק"ב שם) "כי רצו, וכן הושיעם, מצד העם שבעונותיהם החרבת את ציון, שהם כבר רצו ופייסו את אבניה שתחלה נחרבה ציון לרצות על עונותיהם, ושפך ה' חמתו על העצים והאבנים, ואחר זה רצו הם את אבניה שושפך דמם בעבור אבני ירושלים ועל אמונתם".

חטא בני גד ובני ראובן, אינו עולה מחמת גשמיות

אחד מהסיבות גדולים שהוא מעכב רבים מלבא לא"י, הוא החילוק בין ההרווחה בחוץ לארץ לבין הצמצום בחוץ לארץ, ויש להבהיר היטב נקודה זאת וכמה גרוע עיכוב זה שאינו עולה מחמת עניני גשמיות (אפי' אם היה אמת, שאינו ברור).

וקודם שנבאר חומר הדבר, יש לנו להקדים מה שלמדנו מרבותינו על מהות ארץ ישראל. וכבר העתקנו דברי המדרש על הפסוק "זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים" וז"ל "והלא אין ארץ החיים אלא צור וחברותיה, תמן שבעה, תמן זולא, ואת אמרת חלקי בארץ החיים?, אלא ארץ שמתיה חיים תחלה לימות המשיח" והכוונה בזה כמו שכתב בפי' עץ יוסף שם "כלו' היתכן שחשקו, ומגמתו, וחפצו, היה בחמודות העה"ז ותענוגיה, ולזה קרא חיים, דבזה צור וחברותיה משובחים ממנה. רק מגמתו היה על חיים הנצחיים הנפשיים, וקראה ארץ החיים אף שגם המיתה שולטת, עכ"ז באחרית הימים יתנוצץ שמה ההחיה תחלה וראשונה" ועי' לעיל ביאורו בהרחבה, וכעת נמשיך ענין זה.

בספר תפארת יהונתן (פרשת עקב) על דברי הפסוק "ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם, לא תחסר כל בה, ארץ אשר אבניה ברזל, ומהרריה תחצב נחשת" כתב בזה"ל "היינו כי שארי הארצות לפעמים יקרה להם שנת בצורת, רק הם חיים כי אצרו התבואה בערי מסכנות, ואז יפתחו לכלכל. אבל בארץ ישראל אינו צריך מסכנות, כי תמיד ברכת ה' לברכם, ומכל מקום אין בו זהב וכסף ואבני סגולה, ושלמה הוצרך לאניות אופיר לזהב וכסף, ומהררי ארץ ישראל לא תחצוב רק נחושת וברזל, שהוא צורך העולם לכלי תשיש, וזהו שאין הריבוי צורך לאדם, והם רק למותרות".

ועד"ז איתא בספר עקידת יצחק (פרשת שלח, שער ע"ז, דף מו.), וז"ל "ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: היתכן שתהיה ארץ נושבת זולת הדברים האלה ההכרחיים?. אלא שרצה לומר כי ימצאו שם מכל

המינים האלה, די ספוקם לכדי חיותם המשוער והמוגבל, לא בשפע רב לעשות בו סחורות ולהתעמל בסחורותיהם ולהטריד בעסקיהם. והוא מה שביאר באומרו 'ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, לא תחסר כל בה'. שהכוונה העצמית היא לסלק המסכנות ולהסיר חרפת רעב, לא אל היתרונות הדוחים בעליהן מעל התורה והיראה האלקית".

והנה איתא במ"ר (בראשית פרשה עד) "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך, כתיב (תהלים קמב) זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים... א"ל הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים שוב אל ארץ אבותיך אביך מצפה לך אמך מצפה לך אני בעצמי מצפה לך, ר' אמי בשם ריש לקיש אמר נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך".

וכתב ע"ז בספר דברי טובה (דברי הימים א' י"ז ח') רעיון נפלא שממנו נבין לאושרו דברי רבותינו הנ"ל וז"ל "ואולי אפשר לבאר מה שכתוב בבראשית "ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה" והיינו כמו שהביא רש"י שם את הגמ' בר"ה "אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה, למאי נפקא מינה לפרושי מאה קשיטה דאורייתא, מאה דנקי", הנה זהו כסף קטן כמבואר במהרש"א שם, ובוודאי אפשר לקנות בה רק חלקת שדה קטנה ביותר, וכמו שכתב רש"י (שם בפרק ל"ד פסוק ג') ששכם דיבר על לב הנערה זו דינה, הנה אביך יש לו רק חלקת שדה קטנה.

והנה כיון שהיה ה' עם יעקב וכמו שאמר לו ואהיה עמך, שבארץ ישראל יהיה עמו, הספיקה השדה הקטנה לפרנסת יעקב ולכל ביתו, כי היה ה' עמו, והיה בו ברכה. מה שאין כן בהיות יעקב בחוץ לארץ בבית לבן היה צריך לטרוח הרבה מאד על פרנסתו, להיות רועה צאן בבית לבן עשרים שנה, אבל בהיות יעקב בארץ ישראל פסק להיות רועה צאן, כי הספיקה לו שדה קטנה לפרנסתו בניסים מאת ה'..."

וממילא מובן שמי שאינו עולה מחמת שרוצה לחיות חיים של תענוג ומותרות, חוץ מעצם חומר וגנות הדבר, הרי הוא באמת לא שייך כלל לארץ ישראל, ואין זה מקום הראו לו, אך מי שרוצה באמת לדור בא"י יודע תדע, שח"ו לא יהיה דברים כאלו בעוכרו.

וכבר הבאנו שזה היתה מה שנכשלו בבית שני בני בבל, ושכן כתב רש"י "לפי שהיו יושבים בבבל בשלוח והעולים בירושלים היו בעוני ובטורח המלאכה ובאימת כל סביבותיה". ושכן משמע מספר הכוזרי שכתב "ורובם והחשובים שבהם נשארו בבבל מסכימים לגלות ולשעבוד ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם". והסמ"ע שאמרו "ואנחנו נדור פה ירושלים קטנה" משום "כי באותו הפעם היו חשובים מאד בעיני השר והנכרים והיו עשירים גדולים", וע"ז אמר שלמה בחכמתו (שה"ש פ"ה) שהקב"ה עורר כלל לבא לבנות בית שני "אני ישנה ולבני ער קול דודי דופק פתחילי אחתי רעיתל יונתי תמתל..." והשיבו כלל ישראל שכבר מסודרים שם בכל עניני גשם, ולא רוצים לעזוב בבל לילך לארץ מחמת זה "פשיטתל אתפתנתל איככה אלבשנה רחצתל אתרגלי איככה אטנפם".

וכעת נרחיב ענין זאת בעזה"ת, ויש לנו בזה בתורתנו הקדושה, פרשה שלימה, המורה על גנות עיכוב עלייה לארץ ישראל מחמת עניני גשם.

כתוב בתורתנו הקדושה (במדבר פל"ב) ומקנה רב הלה לבני ראובן ולבניגד עצום מאד ויראו אתארץ יעזר ואתארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה, ויבאו בניגד ובני ראובן ויאמרו אלמשה ואלאלעזר הכהן ואלנשיאי העדה לאמר, עטרות ודיבן... ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה, ויאמרו אסמצאנו חן בעיניך ויחן אתהארץ הזאת לעבדיך לאחזה אלתעברנו אתהירדון, ויאמר משה לבניגד ולבני ראובן... ולמה תנואון [תניאון] אתלב בני ישראל מעבר אלהארץ אשרנתן להם ה'... כה עשו אבתיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות אתהארץ... והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אלישראל".

ואמרו ע"ז חז"ל במדרש "וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם, וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים ומי גרם להם על שהפרישו עצמם מן אחיהם".²²

וז"ל רש"י (קידושין סא. ד"ה ר"ח אמר) "בארץ כנען שמעבר הירדן והלאה, שהיו קצין בה מפני מקנה רב שלהן".

ז"ל תורת המנחה (פרשת מטות) "ודרוש סמיכות ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד למה שלמעלה הימנו, ומפני שהיה ממונם חביב עליהם יותר מגופם, שבשבילו מאסו בארץ חמדה, וישבו בארץ העמים, לפיכך שלטה בהם יד העמים, וגלו תחלה מכל השבטים דכתיב "ויגלם לראובני ולגדי", ומדה כנגד מדה והשיב להם הקב"ה גמול כמעשה ידיהם הה"ד ואל תשכחי כל גמוליה".

וז"ל הכלי יקר השלם (סו"פ מטות) "בני גד וראובן שנמצא בהם הרדיפה אחר העושר, עד שמאסו בארץ חמדה בעבור העושר".

ובספר העקידה (שם) כתב "שנמצאו להם שמץ מינות להתבזות בעיניהם ארץ חמדה, ושלא לשער טוב תועלתה, ועוצם תכליתה, והיה הטפל עקר בעיניהם, עד שבחרו לשבת חוצה לה, להיות הארץ ההיא נאותה למקניהם, כאלו תכלית הארץ ההיא, לא היה אלא להיות להם מרעה שמן וכר נרחב להם ולרכושם, והוא רע ומר כי עדיין נמצא בהם שורש פורה ראש ולענה לשוב מאחרי ה' כענין עון המרגלים, וכל מתי מדבר, וכאלו לא תמו כל הדור ההוא אשר מנע ה' מהם כניסתן בה כמו שנזכר... והנה עם זה נתבאר טעם המאמר שזכרנו ראשונה שאמרו לב חכם לימינו, זה משה, ולב כסיל לשמאלו אלו בני גד ובני ראובן שעשו את העקר טפל ואת הטפל עקר".

וכעת נרחיב עוד ענין זה בס"ד, איתא בראשית רבה (לך לך פרשה לט ח) "ויאמר ה' אל אברם לך לך הה"ד (שם נה) ואומר מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה למה כיונה, ר' עזריה בשם רבי יודן אמר לפי שכל העופות

²² כתב רבי יהודה החסיד דבר נפלא (ספר גמטריאות פרשת מטות אות י"ב) "והקטן שבשבטים היה לו יותר מקנה מראובן וגד לקיים "ורוב דגן ותירוש", כנראה שזאת היתה להם מחמת ישוב א"י והוא נורא.

בשעה שהם יגיעים הן נחין על גבי סלע או על גבי אילן, אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה קופצת באחד מאגפיה ופורחת באחד מאגפיה (שם) הנה ארחיק נדוד נדנוד טלטול אחר טלטול אליו במדבר סלה, **מוטב ללון במדברות של א"י ולא ללון בפלטרויות של חו"ל**. וא"ת שלא גהץ אברהם ושמח על דיבור המקום ולמה לא יצא, שעדיין לא הורשה, אבל משהורשה וילך אברם כאשר דבר אליו ה', וילך אתו לוט, אמר רבי לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת, וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור, אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת".

וכתב ע"ז בספר חרדים (מצוה נ"ט) "וממנו נלמד לדורות אנחנו יוצאי חלציו להיות נכספים כמוהו אע"פ שיושביה בצער, על מנת כך להיות שמחים ביסורין. וזהו טעם סמיכת פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל בפ' כי תבא כמו שאמרו ז"ל ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל ולא נתנן אלא על ידי יסורין ואלו הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא, וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק ה"נ בקיבוץ גליות כשרוצים לבא לא"י עמלק מזדמן להם בדרך, וכאשר עינינו רואות היום תמיד ירא ה' וישפוט".

כתוב "טוב פת חרבה ושלחה בה מבית מלא זבחי ריב" (משלי יז, א) ואמרו ע"ז חז"ל (ילקוט שמעוני משלי פי"ז, רמז תתקנ"ו) "ר' יוחנן טוב פת חרבה' זו ארץ ישראל. שאפילו אוכל אדם בה פת ומלח בכל יום ווד בתוכה, זוכה לעולם הבא, מבית מלא זבחי ריב' זה חוצה לארץ שהיא מלאה חמסים וגזלות".

אלו דבריו הנעלים של הגאון המקובל, בעל חסד לאברהם: "וכאשר יראו אותן האנשים [בני קיבוץ גליות שיבואו ארצה יחד עם מלך המשיח] כאשר אחיהם [שימצאו כבר בא"י] נעשו בריות חדשות ופורחים באויר ללכת לדור בגן עדן ללמוד תורה מפי הקדוש ברוך הוא. אז יקבצו יחד בני קיבוץ גליות ויקחו דאגה בלבבם, ויהיה להם דאבון נפש, ויתרעמו אז על מלך המשיח, ויאמרו, הלא אנחנו עם בני ישראל כמוהם, ומאין זו להיות הם רוחניות בגוף

ובנפש, משא"כ אנחנו, ולמה נגרע?. וישיב להם מלך המשיח, הלא כבר נודע ומפורסם מדותיו של הקב"ה שהם הכל מדה כנגד מדה, אותן שהיו בחו"ל ואחר יגיעות רבות השתדלו לבוא לארץ ישראל כדי לזכות אל נפש טהורה, ולא חשו לגופם ולממונם, ובאו בים וביבשה ולא חשו להיות נטבעים בים או להיות נגזל ביבשה ולהיותם שבויים ביד אדונים קשים, ובעבור עיקר רוחם ונשמתם עשו זאת, ע"כ חזרו להיות רוחניים מדה כנגד מדה. אבל אתם שהיה בידכם לבא לארץ ישראל כמוהם, ואתם נתרשלתם בעבור חמדת הממון וחששתם לאיבוד גופכם ומאודיכם, ומהם עשיתם עיקר, ורוחכם ונפשותיכם עשיתם טפל, לכן נשארתם אתם ג"כ גשמיים מרוחכם. ולחמדת ממון שחמדתם, הנה הש"י יתן אליכם ממון בלי שיעור, כי כל כסף וזהב אבנים טובים ומרגליות הנטבעים בכל ים מן הימים, הנה אותו הים מושבע להביא הכל אל ים יפו, כי כל מה שנטבע מששת ימי בראשית עד זמן שלמה המלך ע"ה, הכל הקיא הים יפו אל שלמה המלך ע"ה, ומשם נתעשר. ומן אותו עת שמת שלמה המלך ע"ה עד עתה שהוא זמן קיבוץ גליות, הכל יבא לעתיד לבא אל ים יפו, והוא יקיא אותה אל היבשה, ומלך המשיח יחלק לכל צדיק וצדיק לפי חלקו הראוי לו, כמש"ה כי שפע ימים ינקו. וגם כל המטמונים שתחת לארץ, עתידה הארץ שתעשה מחילות מחילות, כדי שיתגלגלו שמה כל אוצרות וסגולות ולהביאם אותם לארץ ישראל, כדי לחלק אותם אל אנשי קיבוץ גליות לכל אחד ואחד כפי חלקו הראוי לו, וישבעו בממון רב. וכל זה יהיה לאותן שהקפידו על ממונם וגופם ונשאר גשמיים שבעים בממון, אבל אותן שלא חשו לגופם ולממונם כנזכר, רק חשו לרוחם ולנפשם בלבד עושה עמהם הש"ת כמה טובות לעשותם בריה חדשה כנזכר, ולהוליך אותם אל הג"ע התחתון" (חסד לאברהם, מעין שלישי, נהר כ"ב).

והאור החיים הקדוש (ויקרא כ"ה כ"ה) כתב שהגאולה תהיה כשנמאס בתאוות הנדמות של חוץ לארץ ונחשוק להיות על שלחן הש"ת, וז"ל "הגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם, ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלהי עולם ב"ה לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמים (כלומר החומרנות הגשמית, הנדמית לטוב), ויעירם בחשק הרוחני, גם נרגש לבעל נפש כל חי, עד אשר יטיבו מעשיהם, ובזה יגאל ה' ממכרו".

ואמר ע"ז האדמו"ר מקלונבורג זצ"ל "צריכים להתעמק הרבה בדבריו של האוה"ח הק' שכתב "וימאס בעיניהם תאוות הנדמים ויעירם בחשק הרוחני", דהנה ישנם הרבה אנשים אשר משקיעים ממונם וכל חילם לרכוש שטחים ובתים בערי מושבותיהם, ועושים ככל יכולתם לצבור הון ועושר, וברוב סכלותם אין שמים אל לבם שכאן בחוץ לארץ אנו בגדר בנים שגלו מעל שולחן אביהם, וכי הם חפצים להישאר כאן לעולם, עם הכלי כסף וכלי זהב, ובזה יערב להם. והלא בקרוב ממש נזכה שאבינו שבשמים ישיב אותנו לביתו בארץ הקודש, ומה יעשו אז עם כל הבתים והשטחים בחוץ לארץ, ראה שו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קלח). לכן צריכים הצדיקים לעורר את בני ישראל שלא ימאסו עוד בארץ חמדה, **אלא ימאסו בארץ אמריקה ואף אם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוז לו, ויתרחקו מכל הבלי עולם הזה, וכל אחד יהיה מוכן לוותר על כל רכושו על מנת לעלות לארץ ישראל לקיים מה שנאמר נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל-אל חי, כי רק בחצרות ה' יכולים לרנן ולשמוח, ולא בעת שנמצאים בגלות המר, מי צריך בתים ורכוש, כאשר אנו שרויים בגלות למעלה מ"ט מאות שנים, הלא בעת כזאת אין אנו צריכים רכוש אלא ישועה וגאולה שלימה, על עת כזאת אמרו עורו ישנים משנתכם ונרדמים, הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם" (דרשות חומש רש"י בהר תשמ"א).**

והחת"ס (דרשות ח"ב עמוד שו' לז' אב) כתב **שמצות ישוב ארץ ישראל לא תוכר שהוא לשם שמים, רק כאשר טוב לנו בגולה, ואעפ"כ אנו בוחרים לשבת בארץ ישראל וז"ל "כי ידוע כי כל התורה היא בבחירה ולא בהכרח, וידוע ג"כ משאחז"ל אתה תומיך את גורלי, שהניח הקב"ה את ידינו על חלק הטוב ואמר ובחרת בחיים (רש"י דברים ל').** וכ' הרמב"ן בפ' מסעי על הפסוק והורשתם את הארץ וישבתם בה שהיא מצות עשה מפורשת לישוב בארץ הקדושה. והנה כשאין לנו חנינה ע"פ כל הארץ רק הארץ הזאת, א"כ לא נקיים מצוה זו כ"א בהכרח, ולא יוכר בחירתנו אותה ברצון לשם ה'. **אך כשיש לנו טוב ארצות גוים ולא נבחר לשבת כ"א בה, אזי נקיים מ"ע הנ"ל ברצון נפשינו, וזהו שאמר הכתוב ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו, באופן שנוכל**

לשבת בארצם כרצוננו, ואח"כ יבחר לנו את נחלתינו, ובזה יוכר שהיא בבחירה ולא בהכרח".

כתב בחת"ס (תו"מ במדבר עמוד ס"ג) על הפסוק "במדבר הזה יתמו" בזה"ל ופירושו במפרשים (עי' מגלה עמוקות וש"ך עה"ת) יקבלו תמימותם ואח"כ ימותו, כי כולם מזומנים לחיי עוה"ב, ולא שלטה בהם רמה ותולעה. ונ"ל דזה הכל מעונשם, כי הרי מרבע"ה בסוף מ' שנה אמר לבניהם עם גדול ורם כענקים אשר אתה שמעת ואתה ידעת מי יתיצב לפני בני ענק וערים גדולות ובצורות בשמים, ולא ירא אז משה שיחרדו ולא ירצו לעלות, כי הם כבר עמדו אז אחרי מ' שנה על דעת רבם כדכתיב ולא נתן לכם לב לדעת עד היום הזה. "והמבין ויורד בדעתו לסוף קדושת ארץ ישראל, וקדושת נפשו, ימסור נפשו, וכל הוננו, רק לעלות ולראות", אך דורו של מרגלים עדיין לא הגיעו לזה, ולא הבינו ובחרו "לו מתנו במצרים או במדבר הזה לו מתנו" ולא יהיה בהם שום עונש במה שימותו במדבר, שהרי כן היה חפצם במדבר הזה לו מתנו, אך הם חיו כל אחד עד שנעשו בני ששים, וזכו לתמימות, וזכו להבין קדושת ארץ ישראל, ונצטערו מאד שימותו ולא יזכו לעלות, ע"כ במדבר הזה יתמו יקבלו תכלית התמימות, ושם אז ימותו ויצטערו במיתתם, וזה היה עונשם וכפרתם וזכו ליי העוה"ב".

ובספר חיי מוהר"ן איתא "פ"א אמר רבינו ז"ל יש שנדמה להם שרוצין ונכספים מאד לבוא לארץ ישראל אם היו יכולין ליסע לשם בהרחבה, אבל לא בצער ודוחק. ובאמת אין זה רצון שלם, כי מי שרוצה לבוא באמת לארץ ישראל, צריך לילך רגלי, וכמו שאמר לאברהם לך לך דייקא".

בשו"ת דברי יציב (חושן משפט סימן פד) איתא בזה"ל ל"טז) ... והנה שם בכתובות בתוד"ה הוא אומר לעלות, אינו נוהג בזמה"ז דאיכא סכנת דרכים, והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולים להיזהר בהם ולעמוד עליהם עכ"ל, וצל"ב מה שהוצרכו לשני טעמים בזה. ונראה דהנה צריך להבין הא דחמורה כל כך ישיבת חו"ל שכמי שאין לו אלוה, וי"ל כי בודאי כל אחד מישראל מזרע האבות רוצה לדור בארץ אבותיו ועיין ב"מ ק"א ע"א, אלא

שחושש שבאר"י לא יהא לו ממה לפרנס נפשות ביתו ולכן דר בחו"ל, אמנם זה גרוע ממי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר שאינו אלא מקטני אמנה, ולכן דומה כמי שאין לו אלוה. אך כיון שיש הטעם שנמנע לעלות מפני הסכנה שוב, ליכא הך טעמא."

ובספר שפע חיים (שמחת תורה דף רמה) כתב האדמו"ר זצ"ל בזה"ל "ואדם מישראל שמתנהג בקדושה ומקדש ומטהר כל אבריו לבו מושכתו לקדושת ארץ הקודש... ואמנם זאת היתה משאת נפשם של אבותה"ק משנות דור ודור מתי יזכו לעלות ולהשתקע באה"ק, ותשוקה זו ליותה אותם בכל תעסוקיהם והרבו לפעול למען צדקת עניי א"י. ובעה"ר כשנופלים ומתגשמים בתאות בצע כסף ושאר תאוות אז אינו מתאוה אל הקדושה ואדרבה לבו מושכתו ללכת במקומות אסורות רח"ל".

כתב הגאון הרב בנימין יהושע זילבר זצ"ל (בעמ"ס שו"ת אז נדברו. מכתב הנדפס בסוף ספרו מקור הלכה ח"א:): "אנו רואים בדרך כלל מי שאינו רוצה לעבוד את עגל הזהב הוא יכול להסתדר כאן פחות או יותר".

ז"ל החזו"א (אגרות א קעה) "מצב הארץ נפרז מרחוק כידוע, ואינו גרוע מהגלות בחו"ל חלילה, ומצות א"י הוכרעה ע"י הרמב"ם והמב"ן וש"פ, וידוע עד כמה שאף ה"חפץ חיים" זללה"ה לעלות.²³

גנות רכוש של חוץ לארץ

ואם אנו מדברים בענין שלא לעלות מחמת פרנסה בהרחבה, ראו להביא מה שאיתא בחז"ל על גנות רכוש של חוץ לארץ, אפי' זה שנקנה בנקיון גמור.

²³ ויש לציין כאן מש"כ בספר "האיש על החומה" (ח"ב עמוד 105) "למרות הטפותיו הבלתי פוסקות של החתם סופר בדרשותיו ושיחותיו למען העליה לא"י, לא הצליח לעורר תנועה המונית כפי שפעלו במאורגן תלמידי הגר"א והבעש"ט. וההסבר לכך הוא, מפני שבהונגריה לא היו רדיפות הגויים באותה תקופה, ואדרבה אז הבריק "תור הזהב" של חיי שלווה בקרב הגויים, בתנאים אלו ובמצב כזה נקלטו דברי החתם סופר ואזעקותיו על עזיבת הגלות, רק אצל מספר קטן מתלמידיו...", והדברים מעוננים כלפי דברי החת"ס בדרשתו ובכייתו על מה שנתנו המלכות שויון זכיות לכלל ישראל הובא בדברינו בהמאמר על להרגיש כגר בארץ נכריה ע"ש.

כבר העתקנו לעיל מה שאיתא במ"ר (בראשית פרשה עד) "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך, כתיב (תהלים קמב) זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים... ריש לקיש בשם בר קפרא מייתי לה מהכא (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה, א"ל הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים שוב אל ארץ אבותיך אביך מצפה לך אמך מצפה לך אני בעצמי מצפה לך,²⁴ ר' אמי בשם ריש לקיש אמר **נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך**, ומפרש ביפ"ת שם "אעפ"י שהצליח בחו"ל לבסוף לא יעמדו, אבל עתה שילך לא"י יתקיימו בידו".

ושמע יעקב אבינו ועשה מעשה, כתוב "בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני" (ויחי נ ה) כתב רש"י "ומדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה", וכן הביא רש"י (ויגש מו ו) עה"פ "ויקחו את מקניהם ואת רכישם אשר רכשו בארץ כנען" כתב שם "אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה אמר נכסי חוץ לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי העמוד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלוי".

"והנה רכוש של יעקב אע"ה אשר רכש בפדן ארם הוא חוץ לארץ היו נקיים מכל שמץ גזל בודאי, ומדוע לא היה כדאי לו. אלא דרוח הטומאה אשר בחו"ל שורר על כל דבר, והי' ירא יעקב אע"ה בבואו לארץ מפני הרוח הזה" (חכמה מוסר ח"ב דף ר"ג).

וז"ל ר' צדוק הכהן (דברי חלומות אות י"א) "וכן הצאן צאני, כי כל השפע שהגיע ליעקב בארם ושר של אותו מלכות הוא רק מה שלקח מלבן, שעיקר השפע היה אותו השר משפיע רק ללבן, ואם אפילו בנפשות יש לבוש דקליפה, כל שכן בנכסים שקונה שם דכולו מכח השפעת שר האומה, ואף על פי שהפרישו ה' יתברך מחלק רע דלבן ושרו ונתנו ליעקב מכל מקום אינו אלא מה שלקח וקלט ממנו, ועל כן לא אמר שקר דהוא מאשר לאביהם ושהכל שלו, דכל זמן שלא נכנס לארץ עדיין היה הכל מלוּבש בכח הקליפה שלו. ונראה

²⁴ "שוב אל ארץ אבותיך ושם אהיה עמך: אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להרשות שכינתו עליך" רש"י.

דהרכוש שרכש בחוץ לארץ אף בבואו לארץ ישראל לא יתפשט ממנו הקליפה לגמרי ולהיות כאלו רכשו בארץ ישראל... דעיקרו אלא על ידי השפעת השר שהוא כח הקליפה של האומה, ואף על פי שה' יתברך הפרישו מהם, והוא זכה בו, ומצד שנעשה קנינו דישראל מתפשטת עליו כח הקדושה דשם בעליו הישראל, מכל מקום אין כח הקליפה נעקרת ממנו לגמרי, גם כבואו לארץ ישראל. ועל כן אמרו ז"ל דיעקב אבינו ע"ה נתן כל מה דרכש בבית לבן לעשו בעד חלקו במערה, ואמר אין נכסי חוץ לארץ כדאי לי, **כי ממקום הטינופת באו, ולמקום הטינופת ילכו**, ורק הועילו לו לדחות על ידם טענת עשו מחלק המערה שזהו שלו באמת".

הדירה בחוץ לארץ גורם לחילול השם

ידוע מה שאמרו חז"ל שאחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם, ואין לו כפרה רק במיתה, ולכן מעוד יש לפחד ממה שלמדנו מדברי הנביאים שיש החילול השם ע"י מה שלא שבים לארץ ישראל, אפי' אם זה הוא בשוגג, כל שאינו אנוס בדבר.

כתוב בספר יחזקאל (פל"ו) "בֶּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אַדְמַתְם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכְּכֶם וּבְעֵלְיוֹתֶם כְּטִמְאַת הַנְּדָה הַיְתָה דַּרְכְּכֶם לְפָנַי: וְאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל הַדָּם אֲשֶׁר שָׁפַכְוּ עַל הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ, וְאֶפְיֵץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בְּאֲרָצוֹת כְּדַרְכְּכֶם וְכַעֲלִילוֹתֶם שִׁפְטֹתֵיכֶם, וַיָּבֹאוּ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיַּחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי בְּאָמַר לָהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמְאַרְצוֹ יֵצְאוּ".

וכתב שם הרד"ק (פ"כ) "את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה, ומארצו יצאו: זהו חלול הש"י שאומרים העמים על ישראל 'עם ה' אלה'. כבר נקראו עם ה' אלה, ויצאו מארצו והניחם בגלות זה והגוים אומרים כמה'. והנה כאלו מבלתי יכולת ה' להוציאם. יאמרו איך בחר בהם ואחר כך נאצם? והשליכם מעל פניו. ויונתן תרגם 'ועלו לביני עממיא דאתגליאו לתמן, על דאחילו ית שמא דקודשי, בדאמרין להון: אם עמיה דה' אילין? ואיכדין מארעא בית שכנתיה גלו?!".

וכן כתב רבנו בחיי, (כד הקמח, ערך חילול השם, מהד' מוסד הרב קוק, עמ' קע"ה) "והזכיר הנביא (יחזקאל לו) וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים כי בהיות ישראל בגלות בתכלית השפלות הלא זה סבה שיחשיבו הקדש לחול, ולכן יבטיח הקב"ה שיראה לעתיד קדושת שמו הגדול".

וכן כתב המחזור ויטרי (פרקי אבות פ"א מ"א) "ונמצא שם שמים מתחלל על ידכם שגרמתם לעצמכם גלות ואמוה"ע והמינין אומר שאין בשכינה כח להצילכם דכתיב וקדשתי את שמי הגדול אשר חללוהו בית ישראל באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו".

וכן על הפסוק וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים" (יחזקאל לו, כג) כתב רש"י "את שמי: ומה הוא הקידוש, ולקחתי אתכם מן הגוים."

וכן כתב רש"י על יחזקאל (לט, ז) "שפלותם של ישראל חלול שמו הוא באמור להם עם ה' אלה ולא יכול להצילם".

וכן כתב המלבי"ם (לט, כג) שהגלות היא חילול השם.

ומקור לכל אלו הוא מדרש איכה רבה, (פתיחה ט"ו) "אמר הקב"ה כבוד היה לי אלו לא נזדווגתי לאומה זו את מוצא בשעה שגלו ישראל לבין אר"ה היה הקדוש ברוך הוא מחזר על פתחיהן של אומות העולם לשמוע מה הם אומרים ומה היו אומרים אלהיהם של אומה זו נפרע הוא מפרעה ומסיסרא ומסנחריב וכיוצא בהן וחוזרין ואומרין ולעולם נער הוא כביכול הזקיננו הדברים הה"ד ויבא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי לא הוה צריך קריא לומר אלא ויבואו ואת אמרת ויבא אלא כביכול הוא עצמו הה"ד ויבא אל הגוים ומה היו אומרים אם עם ה' אלה למה מארצו יצאו".

ועי' במהר"ל (פרשת בהר) על הכתוב "אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים" (ויקרא כה לח) שעל המילים האחרונות כתב רש"י "שכל הדר בא"י אני לו לאלקים, וכל היוצא ממנה כעובד ע"ז" עכ"ל, והקשה מהר"ל מדוע בבראשית (יז ח) כתב רש"י סגנון אחר "כל מי שאינו דר בארץ ישראל כאילו אין לו אלוה", לשון סביל ולא כתב לשון חריפה יותר "כאילו עובד עבודה זרה", לשון פעיל כמו שכתב כאן. ועונה המהר"ל "כי ארץ הקדושה היא לה' כמו שכתוב "עם ה' אלה ומארצו יצאו" ולפיכך הדר בא"י הקב"ה הוא לו לאלקים, אבל כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז, מטעם כי הוא במקום הנתונה תחת יד השרים העליונים כמבואר בתנחומא (ראה פסקא ח) הרי כאילו עובד ע"ז כי ברוב עם הדרת מלך, ורבו האוכלוסיה שם שהיהודי הדר שם מגדיל את מספרם, בזה הדר בחו"ל הוא מהדר ומפאר לאלהי נכר הארץ" ומסיים שם דבריו "וזה כשיצא לחו"ל ועשה מעשה יציאה הוא כאילו עובד ע"ז לגמרי".

ויש להתבונן גם על מה שנראה בעיני העולם במה שאין אנו הולכים שם בזמן שיש היכולת בידינו, שנראה כאילו לא איכפית לנו בדבר ה' בכל התורה כולה על חשיבות ארץ ישראל, ושאנו בוחרים לשבת בארצות אומות אחרות מלשבת בחצרות השי"ת.

”בארצכם אתם יושבים לבטח”

כתוב בתורתנו הקדושה בברכות על כלל ישראל ”וישבתם לבטח בארצכם” (בחוקותי כו ה) ואמרו ע”ז בספרא ”בארצכם אתם יושבים לבטח, ולא מחוצה לה”.

כתב בספר ”מכתב מאליהו” (ח”ג) וז”ל ”גם בדורנו אנו מוצאים בחינת מנוחה ובטחה נפשית בארץ ישראל, יותר מכל הארצות. בעינינו ראינו שבשעה שבכל הארצות חרדו בשנים האחרונות מפחד מלחמת עולם חדשה חס ושלום, ורבתה המנוסה ממדינה למדינה למקום שנראה בטוח יותר, לא יצאו מארץ ישראל, אלא אוהבי תענוגות עולם הזה, שחפשו במקומות אחרים, אבל מפחד מלחמה לא ברח איש, כי הפחד לא שלט בארץ ישראל, ותהי לפלא, שהרי לכאורה יש לחשוש הרבה יותר בא”י ממקומות אחרים.

והננו רואים עוד דבר פלא, בא”י בוטחים בנסים, שנוכל לעמוד לעמוד אפילו נגד ריבוי שונאינו, ואפילו כאלה שלא זכו לאור האמונה, והמה תועים בדעות, א”כ בטחון זה מנין, אלא שזו מברכת הארץ אשר ברכה ה”²⁵.

כתב הגאון ר’ שלמה וולבה זצ”ל (אגרות תקסב) ”... תש”ז... שאלתי את החזו”א שליט”א היום בנוגע להבחורים... אם נכון לעשות בשבילם שיבואו לכאן ובאופן שכתבתי. השיב לי כי מצד המצב אין מה לחשוש, ארץ ישראל, אמר, נקראת ”גבירתה” ושאר הארצות ”שפחתה” ונכון להביאם לכאן”.

כתב הג”ר יחזקאל לוינשטיין במכתב (אות ר”ב) ”תשט”ו... מה שכותב כי הוא רואה איזה סכנה מרחפת על ארצנו הק’ ח”ו, ידע כת”ר כי אנשי א”י לא כן חושבים, ואומרים כי היא בית חיינו, מדוע יהיה ”השפחה יותר בטוחה מגבירתה”.

²⁵ ויש לציין לדברים דומים מהג”ר מרדכי גיפטר זצ”ל בספר ”מילי דאגרת” שענין הבטחון הוא סגולה מסגולות שבארץ ישראל, המובטחת לנו בדברי התורה וישבתם לבטח בארצכם וז”ל ”ורואים בחוש שהיהודי שהתרחק מהמקור מתמלא פחד מכל צל עובר, שבור ורצון הוא בנפשו פנימה. ואם בארץ ישראל רואים אנו גבורה וגאון אף באלה הרחוקים מן המקור, אין זאת אלא מפני שזו היא סגולתה של קדושת הארץ, מקום אשר בחר בה ה’, וההתקשרות אליה ג”כ יש בה הרבה מעלות טובות אף למי שלא יבין סוד הדברים”.

עוד כתב במכתב (אות פ"ט) "תשי"א... נבוא פה ויקבלו אותו בשמחה ויצליח בארה"ק, ואולי מפני פחד המלחמה ר"ל שישב זאת לנכון בארצינו הק' חושבים ע"ד זה להיפוך מפני כמה דברים אשר קשה לי כעת להאריך".

ובעוד מכתב (רי"ז) "תדעו בני היקרים כי הפחד והאימה אשר נראה ונשמע, הוא רק למי שהוא רחוק מארצינו, בארצינו הק' שורר ב"ה רוח מנוחה ובטחון בפרט לתושבי ירושלים. ואם תשאלו מה הוא הגורם הייתי אומר, אולי הוא הסיבה כי ברכת ה' ית' בתורתו וישבתם לבטח שורר במ עתה, מה אף אחר כל הקללות רחמ"ל, אשר אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברתה. ואולי הוא כענין שאמרו הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן, איהו לא חזו מזל חזו, תדעו בני היקרים כי יתכן כמעט".

כתב הג"ר יחזקאל סרנא (דליות יחזקאל ח"ב אגרת לה) "תשט"ז... וכמו שאז"ל במדרש שוחר טוב על הפסוק ותרם כראם קרני בלותי בשמן רענן, וז"ל ישראל בארץ (כלו' בא"י) הם בצרה גדולה ובצרתם הם כזית רענן עכ"ל, ואמנם רואים אנו דבר פלא זה לענינו כעת בארצינו הקדושה, כי בחו"ל אחינו מלאים פחד ורעדה על מצבנו, והצדק אתם, כי הלא עומדים אנו על הר געש והסכנה איומה, כי כל הגוים הקרובים וגם הרחוקים האויבים בנפש, וגם אלה הנראים כידידים סבבוני, וכולם עומדים על דמנו ולא קמים ולא זעים, ואינם נוקפים באצבע לעזרנו, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. ודוקא פה על ההר געש אין פחד ואין בהלה והחיים הולכים במסלולם, ואנו רואים בעינינו איך מקויימים דברי חז"ל שזו היא סגולת ארצנו הקדושה שאף כי הם בצרה גדולה הם כזית רענן מושרשים כשורשי הזית ורעננים ברוחם, ומצפים לישועת ה' שתבוא כהרף עין".²⁶

²⁶ כתב בספר דעת תורה (פרשת שלח) "כסוד התורה, כן סוד ארץ ישראל, אינה מתחזקת אלא ביסורין, אינה מתחזקת אלא במסירת נפש, אינה מתקיימת אלא כשממיתין עליה, וכשאינן ממיתין עליה, הנה זה חטא וחסרון כלפי עצם הארץ. הנה זה טענה בעיקר סוד הארץ, ומתנתה כשאמרו ישראל "למה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז" גילה לנו התורה כי פחדתם זו באה מן "וימאסו בארץ חמדה", החומד הארץ אין פחד נגד עיניו, כי מסוד הארץ הוא מסירת נפש ממש גם ליהרג עליה. יהושע וכלב לא פחדו כלל, כלום לא עמד לפניהם, האמינו וגם בטחו, כי ארץ חמדה היא, חמדו את הארץ, ואיך יפחד. ווחטא מאיסה בארץ, הנה זה חטא בכל מתנת הארץ, כי על כן ודאי אשר אמר "וישא ידו להם להפיל אותם

ומהג"ר משה הלוי סולובייצ'יק זצ"ל איתא (בספר והאיש משה דף לח) בזה"ל "ואמר... שא"י הוא המקום הבטוח ביותר בעולם, שאל אותו הנ"ל הרי יש שם "פיגועים" רבים (היה זה בשנים תשנ"ג תשנ"ד), והשיבו שמ"מ אם מסתכלים על כל התמונה בשלימות, אז בהשוואה לכל מה שיקרה בעולם כולו, א"י היא המקום בטוח ביותר".

על הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל מסופר שבימי "מלחמת ששת הימים" שהתחוללה בארצנו הקדושה, שנת תשכ"ז, כשהערבים צרו והמטירו פגזים על יושבי ירושלים, יצא רבינו והלך ברחובה של שכונת בית וגן, ארשת של רוגע ושלווה קרנה מפניו. פגש אותו יהודי ושאל: "ילמדנו, רבי, מה יהא עלינו מסכנה גדולה זו שכולנו שרויים בה"? מיד נענה והשיבו: "שא נא עיניך סביב וראה את ההרים והגבעות המקיפים את עירנו ירושלים. והלא כך אומר דוד המלך בתהלים שלו (קכה, ב) "ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם". פירוש: כשם שהנך רואה עין בעין את התמונה החיה של "ירושלים הרים סביב לה", ואינך זקוק להוכחות, באותה מידה ממש רואה אני ראייה חושית כי "ה' סביב לעמו מעתה ועד עולם" והמאמין לא יחוש.

כשביקר בשנה הקודמת, בחורף שנת תשכ"ו, בישיבת "אור תורה" בימי שהותו בעיר הכינרת, הראה לו אחד הלומדים ר' שמשון מרגליות ז"ל מן המרפסת את הרי הגולן הנשקפים מנגד. ה"רמה" כולה נמצאה בעת ההיא בשליטת הסורים. וכה אמר האיש "שם למעלה יושב האויב, ובכל רגע שירצו יש בידם להפגזו אותנו, חס וחלילה". למשמע המילים האחרונות הגיב רבינו בחיוך "הו, הו, ועוד איך הם רוצים... ועוד איך הם רוצים... אך הוא אינו מאפשר להם... והכל הבינו. כשאומר "הוא" בלי תוספת, כוונתו לרבש"ע.

וכאשר התחוללה בא"י המלחמה הידועה בשם "מלחמת יום הכיפורים", הזכיר כמה הרפתקאות וזמנים קשים שעברו עליו בחיים, בכללם ימי חירום ומהומות מלחמה, בציינו את ההבדל: "שבחוך לארץ ישבתי עם

במדבר", באין מסירת נפש אובדים את הארץ, וזה אינו ענין של עונש, כשאר עונשים על עבירה שעושים, אלא זה חטא וחסרון בעיקר מתנת הארץ, וכאין נתינה איך יקיימו אותה".

הגמרא ולמדתי מתחת השולחן", ואילו כאן, ברוך השם, אפילו בזמני מלחמה "ישבתי עם הגמרא ולמדתי מעל גבי השולחן..." (מלך ביפיו ח"ב עמ' 616).

בספר מגדלתו ומרוממתו (פ"ו) על חייו של הג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל איתא בזה"ל "בחודש אייר תשכ"ז, בימים והשבועות שקדמו לפרוץ מלחמת ששת הימים היה המתח רב, ירושלים היתה נתונה לסכנה פגזי הלגיון הירדני, וככל שהתקרבה המלחמה התברר האיום מצד כל מדינות ערב להשמיד את הישוב היהודי בארץ. מטבע הדברים היה ההורים בחו"ל מודאגים, ורבים מהם רצו שבניהם יחזרו לחו"ל ובודדים אכן חזרו. רבינו דיבר על לב ההורים שדיברו איתו והבטיח להם לא יאונה לבניהם כל רע. גם את תלמידי ישיבה עצמם כינס לשיחה מיוחדת ואמר להם שבירושלים עיה"ק הם נמצאים במקום המוגן ביותר בעולם".

ועל רבי משה מרדכי בידרמאן זצוק"ל האדמו"ר מלעלוב מסופר (בספר משה איש האלוקים) על זמן הקודם למלחמת ששת ימים, שאזרחי חוץ שבאו באותם ימים מתוחים להיפרד מרבינו, שמעוהו אומר כי אין להם להיחפז ביציאה מן הארץ, מכיון שהמקום הבטוח ביותר בעולם הוא ארץ ישראל. והוסיף הרבי ארץ ישראל מלומדת בנסים היא, הארץ שעליה נאמר בספר דברים שתמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

תושב מבני ברק פנה להתייעץ עם הרבי מה לעשות, קרובו המתגורר בצרפת מאיץ בו שישלח אליו את ילדיו כדי להרחיקם מן הסכנה המרחפת על הישוב כולו. השיב לו הרבי על אתר טוב תעשה, אם תייעץ לקרובך זה הדורש טובתך, שיזדרז וישלח הוא את ילדיו אליך לארץ, כאן הם יהיו בטוחים עשרת מונים מהמקום בו הוא נמצא. מובטחני שה' לא יטוש עמו ובהר ציון תהיה פליטה גדולה.

חסיד אחר שלא נמנה על חסידי הרבי גמר בדעתו להימלט עם משפחתו מהארץ מבעוד מועד. בליל שבת של אחת משבתות ההמתנה, נכנס בתומו אל הטיש בלעלוב, ישב ליד השולחן ונבלע בין החסידים, לפתע נענה

הרבי ושאל שלא ממין העניין, לברוח מארץ ישראל? מארץ ישראל אין בורחים, אדרבה צריך לברוח אל ארץ ישראל!.”

בדרש שדרש האדמו”ר מקלויזנבורג זצ”ל אצל הנחת אבן הפינה לקרית צאנז בארץ ישראל (מתוך תולדות האדמו”ר בספר הרבי מקלויזנבורג באנגליש) אמר בזה”ל ”שברור לו שאם היה היטליר ימ”ש גוזר מות רק על היהודים, הוא היה נהרג מיד, היות שפרעניות שהוא רק בנוגע כלל ישראל לעולם מתבטל. כל הצרות והחרבנות באו עלינו רק בגלל שהיטליר ימ”ש עשה מלחמה על כל אומה”ע ביחד.

היום כל העולם מפחד ה”אטאם באם” כאן בא”י אנו מפחדים אומות הישמעלים הסובבים אותנו. בחוץ לארץ יש לכולנו סכנה שיהיה בין ישראל בין האומה”ע, ולכן הוא איום אמיתי. אך כאן בא”י שהסכנה נוגע כלל ישראל בלבד, סכנת אלו בלא ספק יתבטלו, המצב לא יאריך אנו יהא נשמור תחת צלו של השכינה. לכן אני אומר לכל אלו השואלים אותי בנוגע מה שאני בנמצא כאן, שאני יברח לארץ ישראל כדי להציל חיי וחיי עוד הרבה יהודים, היות שזהו במקום היחיד של שמירה...“

לאחר שנגמר הכינוס הנחת אבן הפינה יהודי אמריקאני ”עיתוני” בשם נתן גורדן שאל הרבי האם נכון שהרבי אמר שבזמנים המהומים הללו המקום השמור ביותר בעולם ליהודי הוא בארץ ישראל. אז להשיבו פתח הרבי המדרש רבה פרשת ואתחנן וקרא בקול דברי חז”ל דלהלן ”ד”א בצר לך ר’ יוחנן דידיה אמר כל צרה שישראל ועובדי כוכבים שותפין בה צרה וכל צרה של ישראל עצמן אינה צרה דרש ר’ יוחנן כגון צרתן בשושן הבירה שלא היתה אלא לישראל שנא’ (אסתר ד) אבל גדול ליהודים מיד הצמיח להן הקב”ה ישועה מנין (שם ו) ליהודים היתה אורה ושמחה”...“.

ובמקום אחר דרש ”פלא הדבר שכן הוא המצב עד היום הזה שארץ ישראל היא ארץ קטנה ביותר, המוקפת בכמה וכמה מדינות עצומות עם מאות מליוני ישמעאלים ימ”ש השונאים את בני ישראל שנאה כזו שלא היתה אפילו בזמן חורבן בית המקדש, ועכ”ז חיים שם היהודים במנוחה ובשלמות הנפש.

וכשאני שואל לפעמים יהודי מארץ ישראל אם הם מפחדים שמה, עולה בת שחוק על שפתיו כי הוא תולה בטחוננו בהקב"ה, הבטחון של היהודים בארץ ישראל הוא בלתי מושג, וסוד הדבר כי אע"ג דאיהו לא חזי מזליהו חזי, והם מרגישים את ההשגחה דלעילא מאת הבוכ"ע, וממילא הם סמוכים ובטוחים שלא תבוא עליהם צרה, כי ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם.

בשנות המלחמה באירופה בכל מקום ששמעו כי הרשע עומד להיכנס שמה שררה אנדרלמוסיה ונפל אימה ופחד על כולם, שחששו מה יולד יום, והיו בורחים ונוודדים ממקום למקום, ומכפר לכפר כדי להסתתר מעיני הרשעים. לעומת זאת בארץ ישראל אף שהיא מוקפת אויבים מכל עבר, עכ"ז אין רואים את היהודים בורחים משם, אלא חיים על מקומם בשלוה, וכל אחד רואה כי אצבע אלקים הוא, ואף שבוודאי צריכים בכל זמן ובכל מקום להתפלל אל ה', אבל שם המקום מסוגל יותר לבטחון בה'.

זה מכבר אמרתי שהיהודים בחוץ לארץ צריכים לרחמים גדולים יותר מאשר בארץ ישראל, כי חוץ לארץ הוא מקום המסוגל לפורעניות בגין חבלי משיח, בביקורי הראשון בקרית צאנז בנתניה הבאתי מדברי הגה"ק הרבי ר' יהונתן ז"ע שכתב דבר נורא בספרו תפארת יהונתן פרשת נצבים ד"ה ושב וקבצך לבאר הכתוב ושב ה' אלקיך את שבותך... (דרשות חומש רש"י וישב תשמ"א)

וז"ל הג"ר לייב מינצברג זצ"ל "לגבי החרדים בני חו"ל, הרי ודאי מי שיש לו שכל צריך לדעת שבהר ציון תהיה פליטה, וזה ודאי, הם חוששים שפה גרוע, כי פה יש ערבים ושם הם יותר בטוחים, אבל הקב"ה הבטיח ביד נביאו "בהר ציון תהיה פליטה והיה קודש", רק כאן זה המקום הבטוח בו אין כלל מה לחשוש, והרי כך הוכיחה המציאות, שמי ששמע בקול החפץ חיים ועלה לא"י הוא ניצל, וכפי הסיפור הידוע על הפונביז'ר רב והח"ח, וכפי שכתב על בנין ישיבת פוניבז', "בהר ציון תהיה פליטה והיה קודש", "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו".

אני זוכר כיצד לקראת מלחמת ששת הימים הכינו פה עשרה או עשרים אלף ארונות קבורה, היו פחדים נוראיים, והקב"ה העניק ממש סייעתא דשמיא, כמה פעמים כבר היה ככה, רואים שהקב"ה נוטה חסד. איך אמר הרב מבריסק על קיבוץ הגליות "זה חיוך מהקב"ה", אלפיים שנה לא ראינו חיוך וכעת רואים חיוך הוא מחייך והולך" עכ"ל.

”ובגוים ההם לא תרגיע”

עוד איתא בתורתנו הקדושה בהקללות רח”ל ”ובגוים ההם לא תרגיע” ואיתא במדרש (פר’ נח) ”היא ישבה בגוים לא מצאה מנות, ר’ יודן בר’ נחמיה בשם רשב”ל אמר אילו מצאה מנוח לא היתה חוזרת ודכוותיה (בראשית ח’) ולא מצאה היונה מנות, ודכוותה (דברים כ”ח) ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך”.

ובמדרש אגדה איתא ”והנה עלה זית טרף בפיה וגו’... ד”א היתה היא סימן לישראל כשם שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה כך ישראל לא יהי’ להם מנוח בגלות שנאמר ולא יהי’ מנוח לכף רגליך וגו’ וכשם שהיונה שבה אל התיבה כך ישראל עתידים לשוב מן הגלות לארצם מפני עול הגוים שנמשלו למים שנאמר הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון (ישעיה יז יב)”.

ומצינו שרבינו יהונתן אייבשיץ זצ”ל (אהבת יהונתן הפטרת עקב) כוון לדברי חז”ל הללו וז”ל ”כי חרבתיך ושוממתיך וארץ הרסותך וכו’... או יאמר דלעתיד כשיגיע עת דודים יגזור מלכות גזירות על ישראל ויתנדבו לבם לילך ולדור בארץ ישראל, ובעת ההיא נהיתה עת צרה ליעקב, וישמע ה’ את צעקתם וירחם עליהם, וישלח לפניהם משיחו הולך תמים וישיב את שבות ציון כבתחלה. וזהו כי חרבתיך וכו’ ר”ל בגלות בימי החורבן כי עתה תצרי מיושב ר”ל יהיה לך צר מהאומות כנ”ל עוד יאמרו באזניך צר לי המקום, ואולם אח”כ יבא הגואל צדק ויתענגו בטוב ימיהם וק”ל”.

ואיתא בשו”ת ציץ אליעזר (ח”ז סי’ מ”ח, קונ’ אורחות המשפטים פ”ב) ”וידעו אלה היושבים בארצותיהם לבטל ושוקדים על שמריהם, כי מלבד אשר עליהם לחשוב תמיד על מקרא שכתוב ובגוים ההם לא תרגיע וזה צריך להטריד את מנוחתם”.

ובספר אוצרות צדיקי וגאוני הדוררת (פרשת יתרו דף קפ) הביא מדברי האדמו”ר מקלויזנבורג זצ”ל ”הרחיב את הדיבור על השואה האיומה באבדן ששה מליון יהודים ע”י הנאצים הגרמנים ימ”ש, העם הכי ”תרבותי” בדורנו

הגרמנים לא היו מסוגלים להצליח בזה, בלי עזרת כל העמים הגוים אשר באירופה, וגם אשר באמריקה חלקם עזרו בפועל ממש להשמדת עמנו, וחלקם בעזרה פאסיבית בשתיקתם שנתפרשה ע"י הגרמנים כהסכמתם. העובדא הזאת צריכה להיות לקח ולימוד חזק לנו ולדורות הבאים אחרינו שלנו עם בני ישראל, אין מקום בעולם לחיות ולהתקיים בין הגוים הרעים והטובים, אלא רק בארצנו הקדושה שהבטיח הקב"ה לאבותינו לתת לנו כמובא ב"תורת כהנים" על הפסוק בפרשת בחקותי וישבתם לבטח בארצכם בארצכם אתם יושבים לבטח ואין אתם יושבים לבטח חוצה לה ע"כ...".

ועל דרך זה דרש הגה"צ ר' שאול ידידיה טויב זצ"ל האדמו"ר ממודזין "יחסי העמים שבהם האמינו רבים ואשר הכזיבו אותנו מרה, כבר הראה לנו די ברור שאנו אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים, ושמקומנו הוא אך ורק ארצנו הקדושה".

"במשך השנים האחרונות לפני המלחמה הנוראה, כאשר היה שומע על תקיעת יתד של קבע או בניית חצר, המבוססת על הנצחת קיום קהילה-חסידות בגולה, היה מביע את מורת רוחו על כך באומרו ש"נטיעה" נוטעים אך ורק בא"י, ואילו כעת כאן בגולה אנו נמצאים אך ורק "לפי שעה".

"עוד טרם הגיע לאמריקה הביע את רצונו בכל עת מצוא להמשיך בדרכו הלאה לא"י, כמו"כ לא אבה לבנות בית מדרש מרכזי גדול ורחב ידיים, על מנת שלא יתפרש חלילה שכביכול מתעתד הוא לקבוע יתד של קבע, בכתביו אף נהג לחתום מגולי פולין שבארה"ב.

יתירה מזו כאשר התבקש לשאת דברים בעת שחנכו את מרכזה של חב"ד ליובאוויץ בארה"ב של אמריקה, התבטא ללא משוא פנים קבל עם ועדה שמרכז ובית יוצר לתורה וחסידות, צריכים אנו להניח אך ורק בא"י" (כ"ז מספר משכמו ומעלה על האדמו"ר זצ"ל).

וידועים המשך חכמה (פר' בחוקותי) "דרך ההשגחה כי ינוחו משך שנים קרוב למאה או מאתיים, ואחר זה יקום רוח סערה ויפוצ המון גליו, וכלה יבלה יהרוס ישטוף לא יחמול, עד כי נפזרים בדודים ירוצו יברחו למקום רחוק, ושם

יתאחדו יהיו לגוי יוגדל תורתם חכמתם יעשו חיל, עד כי ישכח היותו גר בארץ נכריה, יחשוב כי זה מקומו מחצבתו בל יצפה לישועת ה' הרוחניות, בזמן המיועד שם יבא רוח סערה עוד יותר חזק, יזכיר אותו בקול סואן ברעש "יהודי אתה ומי שמך לאיש, לך לך אל ארץ אשר לא ידעת... עוד מעט ישוב לאמר "שקר נחלו אבותינו" והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענו, יעזוב לימודי דתו ללמוד לשונות לא לו, יליף מקלקלתא ולא יליף מתקנא, יחשוב כי ברלין היא ירושלים וכמקולקלים שבהם עשיתם כמתוקנים לא עשיתם, "ואל תשמח ישראל אל גיל כעמים". אז יבוא רוח סועה וסער יעקור אותו מגזעו, יניחהו לגוי מרחוק אשר לא למד לשונו, ידע כי הוא גר לשונו שפת קדשנו, ולשונות זרים כלבוש יחלוף, ומחצבתו הוא גזע ישראל, ותנחומיו נוחמי נביאי ה' אשר ניבאו על גזע ישי באחרית הימים".²⁷

ומהג"ר משה הלוי סולובייצ'יק זצ"ל איתא (שם) בזה"ל "פעם התבטא רבינו בביהמ"ד ד"אגודת אחים" ציריך באזני אחד שעמד לנסוע לארץ ישראל כדלהלן, "הרבה פעמים אני חושב להגיד ליהודי שווייץ שיארזו מזוודותיהם ויסעו לארץ ישראל, כי יש לי הרגשה לא טובה בנוגע לכל מה שיקרה כאן". על שאלת אותו יהודי מדוע אם כן אינו אומר זאת ליהודי שווייץ השיב רבינו בענוותנותו ראשית הרגשתו אינה מקפת את הכל, ושנית היהודים כאן הם מאוד נטועים באדמת אירופה, ויקשה להם מאד לעקור ממנה".

²⁷ על הפסוק (דברים פ"ל פ"ג) "וְיָשֹׁב ה' אֶלְקֵינוּ אֶת שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ וְשָׁב וְקִבְּצָנוּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַדְנוּ ה' אֶלְקֵינוּ שְׁמָה" כתב המשך חכמה "יאמר כי ישראל אשר המה בשבי שמשתוקקים אל ארץ ישראל ורוצים לברוח מחוצה לארץ כמבור השבי, המה ישיב מקודם . "וְרַחֲמֵנוּ וְשָׁב וְקִבְּצָנוּ מִכָּל הָעַמִּים" כו' המה הישראלים אשר מצאו קורת רוח בארץ נכריה ובטלה מהם התשוקה לארץ הצבי, גם הם יקבצם השם וישיבם אחרי".

גודל הסכנה לדור בחו"ל

הנה כלל ישראל אומה ישן נושן יותר משלשת אלפים שנה, שהתרבו כדגים בכל הזמנים, בברכת ה' עליהם, היתה צריכה להיות האומה היותר גדול, ובאמת מצינו בחז"ל הפלגות נוראות במספרם כחול על אשר השפת הים בזמן הבית, אך אעפ"כ נשארנו עם דל בגוים. והטעם לזה מה שכתוב בתוכחה (ויקרא כ"ו) "וְאַבְדַתֶּם בְּגוֹיִם וְאָכַלְתֶּם אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲיִבִיכֶם. וְהַנְשָׂאִים בְּכֶם יִמְקוּ בְּעוֹנֵם בְּאַרְצֵת אֲיִבִיכֶם וְאֵף בְּעוֹנֹת אֲבֹתֶם אֵתֶם יִמְקוּ", וממילא ראו לאלו בגולה לפחד באמת מזה.

וכן איתא במסכת מכות (כד.) "אמר רב מסתפינא מהאי קרא ואבדתם בגוים, מתקיף לה רב פפא דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב תעיתי כשה אובד בקש עבדך, אלא מסיפא [דקרא] ואכלה אתכם ארץ אויביכם, מתקיף לה מר זוטרא דלמא כאכילת קישואין ודילועין" ופי' שם רבינו גרשם "שאוכלים מקצתן ומקצתן אין אוכלין". והגמ' נשאר בזה, שמטעם פסוק זה פחד רב, ולא חשש ל"דלמא" של בתראי.

ובספרא (בחוקותי פרק ח' מו א) איתא "ואבדתם בגוים: ר"ע אומר אלו עשרת שבטים שגלו למדי, אחרים אומרים "ואבדתם בגוים" אין אובדן אלא גולה, יכול אבדן ממש כשהוא אומר "ואכלה אתכם בארץ אויביכם" הרי אבדן ממש הא מה אם מקיים "ואבדתם בגוים" אין אבדן אלא גולה".

הרלב"ג בפירושו על התורה (במדבר כ"ג י') כתב "ומה שאמר ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ אויביכם מורה, על הצרות הגדולות שעברו על עמנו שמתו מהם רבים, מכללם הרג קצת הקהלות הקדושות, וגרוש היהודים מארץ צרפת שמתו בסבתו כפלים כיוצאי מצרים ברעב ובדבר".

ובספר גן השכלים (פ"ו) איתא בזה"ל "ודע אחי ינחינו ה' ואותך אל רצונו, שהשעבוד שאנחנו בו בין העמים והזלזול שהגיענו מן האומות, כבר הקדים הבורא ישתבח להודיע לאבותינו בזמן הקדום, שהוא יהיה ובאו עלינו

הצרות והגיעונו הייעודים, ואכלתנו הארץ וכלונו הגוים כמו שנ' ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ אויביכם".

בספר "נצח ישראל" (ספ"ט) כותב המהר"ל "וכנגד המיתה הוא הגלות, כי הגלות סבה למיתה כדאיתא בברכות אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה דכתיב למען ירבו ימיכם על האדמה וגו' כי המקום נותן קיום ליושביו שלכך נקרא "מקום" ודבר זה מבואר בכתוב במה שאמר ואכלה אתכם ארץ אויביכם, ואין דבר שהוא סבה למיעוט ישראל כמו הגלות".

וברוקח (סידור) כתב על הפרשה של קר"ש "על האדמה: מלמד שכל הברכות תלויין כשישראל על אדמתם, אבל בגלות ואכלה אתכם ארץ אויביכם".

והנה חוץ ממה שאנו נאכלים ונאבדים בגולה רח"ל ע"י האומה"ע במיתה גשמי, בכלל תוכחה זה הוא גם מיתה רוחני ע"י התבוללת בכמה אופנים.

הגאון רבי יצחק יהודה טראנק זצ"ל שישב על כס זקנו הישועות מלכו ואביו כרב ואב"ד דק"ק קוטנא, וחתן בעל ה"שם משמואל" כתב בשנת תרפ"ה במכתב שישתדלו לעזור אותו לעלות לא"י בזה"ל "המאסר הגלותי מכביד עלי את הכבלים שלי מדי יום ביומו האויר נעשה פה פשוט מחנק, וביותר הדאגה לבנינו אחרינו, כי מעולם לא התריעה עוד בתרועת נצחון הטמיעה וההתבוללות בפולניה כבימים ההם ימי תחיה הלאומית, כביכול אין לך איש שיהי' בטוח למרות כל נסיוני החינוך ההוא מנסה לעשות בבניו שהדור הבא אחריו לא תתקיים בו קללת "ואכלה אתכם ארץ אויביכם", וזאת תתן דאגה בלבי, ולא תתן לי מנוח מה יהי' בזרעי אחרי, על הדור הראשון אחשוב כי על יובל ישלח שרשיו, וכל רוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו, אבל דור השני דור השלישי שעד כאן רחמי האב ודאגתו עליהם מה יהי' עליהם וקול קורא אלי ההרה המלט... הלא כבר אמרתי אז לכ' מר אביו הגה"צ שליט"א כי לי אחת איזהו משרה שתהי' אפילו מלמדות ובלבד שאציל את דורותי אחרי מקללת הכליון בארצות הגוים ...

בבטחון כי למען כבודם של אבותי נוחי נפש מאורי גולה שמסרו את גופם ונפשם עבור ברית המשולשת ה' ישראל ותורתו, תשתדלו לטובת בניהם אחריהם שלא יקצץ האילן ולא יבש המעין, רק לזכר עולם יהי צדיק חסד ה' על יריאיו וצדקתו לבני בנים... יצחק יהודה (אגרות להרא"ה 28)".

ולא רק מחמת השפעות מאומות העולם שגברה עלינו התבוללו הרבה, אלא גם עצם טבע הארץ מסייע לזה וצריך הרבה סייעתא דשמיא להנצל, וכמו שהאריך בזה החת"ס בכמה מקומות.

וז"ל החת"ס (דרשות דף שט"ז ע"א) "הלא יתחמץ לבב אנוש כי בעוה"ר באורך הימים כ"כ אנו ניזונים מארץ העמים הטמאה לה, יוגרם ח"ו שגוענו אבדנו כולנו אבדנו ויתהפך טבעיים וקדושתנו וברכותינו לקללה וטומאה ח"ו ע"י מאכלים וטבעים של ארץ העמים והיינו 'ואכלה אתכם ארץ אויביכם'".

עוד כתב (דרשות דף של"א) "והנה יען כתי' ואכלה אתכם ארץ אויביכם, שבעו"ה מתוך אריכות הגלות והתגדלו אנשי קודש על אדמה טמאה, נהפכו מעויה ולקחו טבעי אנשי הארץ ההיא, והיינו ואכלה אתכם ארץ אויביכם עד שממש אין ניכר שממעי קודש יצאו".

ובפרשת ויצא כתב "והשיבותיך אל האדמה הזאת, י"ל ע"ד דכתיב ואכלה אתכם ארץ אויביכם שפירשתי במקום אחר שמרוב גידולינו בארץ אחרת ואכלינו מפירותיהם נתחלף טבעותינו לטבעי המדינה ההיא, ונתחלף טבעי ארץ הקדושה בטבעי ארץ עמים, והקב"ה הבטיחו שלא יתלכלך ולא ישונה טבעו מטבע ארץ הקדושה והיינו והשיבותיך אל האדמה הזאת פי' אל טבע האדמה הזאת, והיינו דאמר יעקב אע"ה ושבתו בשלום אל בית אבי פירש"י בשלום בלי חטא, והיכן הבטיחו ע"ז אלא במה שאמר וכנ"ל".

ודרש האדמו"ר מקלזנבורג "עיקר הצרות באו על בני ישראל מעת שגלו מארצם כמאה"כ (ויקרא כו לח) ואבדתם בגויים ואכלה אתכם ארץ אויביכם, רצ"ל שרק בין הגויים שייך אבדון, ורק בארץ אויביכם יתכן להיות כליון רח"ל, משא"כ בארץ ישראל שאף שקמו עליהם מפעם לפעם מלכים רשעים, מ"מ כאשר אך התפללו ושבו אל ה' מיד זכו לישועה. כך היה כמה

פעמים שחטאו ונענשו, וכשעשו תשובה זכו להיושע, כפי שנראה בפסוקי הנביאים, לעומת זאת בגלות המר הזה צווחינן וצווחינן ולית דמשגח בן, אנו נתונים למעלה מאלף ותשע מאות שנה בצרות ורדיפות אכזריות בלי הפסק בנתיים, ואין מקויים בנו מאה"כ ורווח תשימו בין עדר ובין עדר (ראה זוה"ק פרשת פקודי ח"ב רנח א, ובפירוש הרמ"ז) בעוד שבארץ ישראל לאחר ג' שנים של עצירת גשמים בגין חטאיו של אחאב, בא אליהו הנביא ועורר את העם לתשובה עד שהודו ואמרו ה' הוא האלקים ומיד בא מטר על הארץ. הרי שבחוץ לארץ אין רואים סוף וקץ לכל צרותינו אין גרוע יותר מהעונש של "ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה", כי כאשר מגורשים מארץ הקדושה כבר יכולים לבוא כל הצרות והפורעניות שבעולם כמו כאשר אב ואם מגרשים את בנם מביתם שילך וינדוד בחוץ בין רוצחים ושודדים, ובין חיות טורפות, שבעונש הזה כלולים כל הצרות בלי שיעור וגבול רח"ל. מטעם זה בכל עת צרה בוכים על חורבן בית המקדש, כי הגלות שנגזרה אז היא הגורמת שכל הצרות באות על ראשנו, וברור אצלי בלי שום ספק שבארץ ישראל לא היה יכול לבוא היטלר ימ"ש ולהרוג שש מליון יהודים.

כן מצינו לאחר שבא נבוכדנצר הרשע על בני ישראל שכיון שעוד נשאר בארץ ישראל קיבוץ של יהודים, היה בכוחם לפעול ישועה ואכן זמן קצר אחר כך כבר זכו בני ישראל שוב לעלות ולבנות את בית המקדש. וגם בחורבן בית שני כאשר שרף טיטוס הרשע את בית המקדש עדיין נשאר שושילתא דרבן גמליאל (גיטין נו:), וכן יבנה וחכמיה שם, ואמו של רבינו הקדוש היתה בידידות עם אשת הקיסר ראה תוספות (ע"ז י: ד"ה אמר) ולא שרפו אז את גדולי ישראל הצדיקים כמו שהיה כאשר אני הייתי באושוויץ, שבכל יום שרפו עשרות רבנים על המוקד, ולאחר כמה שנים מחורבן בית המקדש שוב פרחו חכמי התורה בארץ ישראל.

זאת לעומת מדינות אירופה שכבר עברו קרוב לארבעים שנה מאז החורבן ועדיין המקום שומם מיהודים, המה בורחים משם. גירשו את בני ישראל משפאניא ולאחר מאות שנים עדיין לא התיישבו שם יהודים. וכן בפולין היו כשלוש וחצי מליון יהודים, ואילו בזמננו אין שם מנין לא בקראקא, ולא

בווארשא, וגם לא בלודז', ושם לא הרגו את בני ישראל משום שהיה להם איזה כח או צבא וכדו' אלא מפני שנאה עזה של רשע ורוצח.

רק מי שעניו סומות אינו רואה זאת, בבחינת עינים להם ולא יראו, שהצרות בחוץ לארץ קשים עשרות מונים מהצרות בארץ ישראל, כי כל זמן שהיו בארץ ישראל היו יכולים לפעול ישועה על ידי שהלכו לשפוך שיח במקום המקדש, אף שהיה שרוף ומחולל כי הם לא היו טמאי מתים, וידעו היכן מותר לעלות להר הבית, וכיון שצעקו ובכו אל ה' זכו לישועה, ולעומת זאת במשך שנות הגלות באו הרבה צרות כיון שלא היו כבר בארץ ישראל" (דרשות חומש רש"י וישב תשמ"א).

חומר הענין של ישוב ארץ ישראל גם כשאינו מחויב בה

איתא בגמ' (בב"ב צא.) "ת"ר אין יוצאין מארץ לחו"ל אא"כ עמדו סאתים בסלע. א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקת, אבל בזמן שמוצא ליקח אפי' עמדה סאה בסלע לא יצא. וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ, שנאמר ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזא נעמי, מאי הזאת נעמי, א"ר יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה".

וכתב הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ה ה"ט) "אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה, או לישא אשה, או להציל מן העכו"ם, ויחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחוצה לארץ אסור, אא"כ חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין. במה דברים אמורים כשהיו המעות מצויות, והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול, ולא ימצא מעות, ולא במה ישתכר, ואבדה פרוטה מן הכיס יצא, לכל מקום שימצא בו ריוח. ואף על פי שמותר לצאת, אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום".

והדבר נורא למתבונן מה שקאמר שחייבו כלייה משום שיצאו מא"י, הגם שמדין תורה היה מותר להם לצאת, והגם שהם היה שני גדולי הדור, מיחוס של גדולי ישראל, לא הועילו שום זכות עצמם ולא זכות אבותם, והוא נורא מאוד.²⁸

וכבר תמהו רבים מאברהם אבינו שיצא מארץ ישראל בעת רעב, אך בספר תורתו יהגה מביא לזה מה שכתב בספר תורת המנחה (לרבינו יעקב סקילי מתלמידי הרשב"א, ח"א עמוד 42) בזה"ל "ואל תתמה מאחר שהתבונן אברהם בקדושת המקום הזה וראה בראיה ברורה תועלת המקום הזה, היאך

²⁸ בקונטרסי שיעורים כתב בזה"ל "שהריטב"א מפרש דמשום שהיו גדולי הדור נענשו דבמועד קטן (יד ד"ה ושאר כל אדם) כתב בא"ד וז"ל וביוצא למזונות בהיתר יצא, וביוצא לסחורה ע"מ לחזור הוא דפליגי, דקיימא לן כרבנן שהוא מותר, ומיהו ת"ח או אדם חשוב אין לו לצאת ואפי' להרוחה, וכיוצא בו והכי מוכח בכל דוכתא וכו'".

מלאו לבו לצאת ממנו, כמו שנאמר עליו מיד, ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצריימה וגו'. אל תתמה, שכבר גילה הכתוב הסיבה שהיה רעב בארץ, כי כבד הרעב בארץ, ולא יצא עד שהגיע לשערי מות וכו' ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, וחי בהם ולא שימות בהם, ויש לאדם לבחור ברע כדי שינצל מרע קשה ממנו, כן עשה אברהם כשראה שלא היה יכול לסבול כובד הרעב, כי כבד הרעב מאד יצא וירד למצרים להחיות את נפשו ואת כל נפשות ביתו".

וכבר העירו בענין זה מה שכתב הרמב"ן (בראשית י"ב י') וז"ל "ודע כי אברהם אבינו חטא גדול בשגגה כו', גם יציאתו מן הארץ שנצטוו עליה בתחילה מפני הרעב עון אשר חטא, כי האלוקים ברעב יפדנו ממות, ועל המעשה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שמה הרשע והחטא".

ושכן הוא בזהר (פרשת לך לך דפ"א) "אמר ר"י תא חזי בגין דנחית אברהם בלא רשו, אשתעבידו בניו במצרים ד' מאות שנה, דהא כתיב וירד אברהם מצרימה, ולא כתיב רד מצרימה, ואצטער כל ההוא לילא בגינה דשרה" (מספר המאור שבתורה).

ובספר יסוד המעלה כתב בזה"ל "באותו ענין מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א באחד ממאמריו בזה"ל "מין הס"ק מסלונים ז"ע שלח הנה לפני יותר ממאה שנה את אנשיו בנו ביתם בטבריה, ועברו עליהם יסורים קשים ומרים חרפת רעב ממש ובמגיפות רח"ל, קברו רוב בניהם ונשארו מעט מהרבה, היתה להם האפשרית לחזור לסלונים, ולא עשו כן. לפ"ד המקור של רבוה"ק בזה היה מדברי הרמב"ם (הנ"ל) "אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם אא"כ חזק שם הרעב וכו' ואע"פ שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון ב' גדולי הדור ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה למקום" והפ"י דגם בדין זה יש הלכה, ויש מדת חסידות, והם התנהגו בכל עניניהם בדרך החסידות הצרופה מדת חסידות, היינו ששוקלים מה באמת רצון השם, ואם רצונו ית"ש שיהודי יאהב את א"י קיימו זאת רבוה"ק בכל חום לבם ומאודם, ובדרכיהם אנו הולכים לאהוב את ארצנו הקדושה".

והיוצא לנו מזה עד כמה חמור ישוב ארץ ישראל בעיני הקב"ה שאפי' שלא במקום מצוה מדקדק הוא בו הרבה. והגם ש"ז מדבר כשכבר היה בארץ ישראל, הדבר פשוט שאנו רואים מזה עד כמה חמור "ענין" ישוב ארץ ישראל, אפי' למי שאינו שם, לעלות שם, כל שבידו לעשותו.

ובענין זה לעלות אפי' אינו מחויב כתב הגאון הרב בנימין יהושע זילבר זצ"ל (בעמ"ס שו"ת אז נדברו. מכתב הנדפס בסוף ספרו מקור הלכה ח"א:) בזה"ל "וכמובן שאין לקבוע בזה מסמרים ואין למדים מהכללות דמאחר שמפני פרנסה בריווח פטור מלעלות, וכן מפני לימוד התורה, ומסתמא מפני עוד סיבות כאלו נמי פטור, אבל כיון שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, ואנו רואים בדרך כלל מי שאינו רוצה לעבוד את עגל הזהב הוא יכול להסתדר כאן פחות או יותר".

גם ממה שנענשו אלו שלא עלו לבבל, הגם שהמצב בבל היה הרבה יותר טוב ללימוד מבא"י, וא"א היה להשוותם, וכמו שכתב רש"י "לפי שהיו יושבים בבבל בשלוח, והעולים בירושלים היו בעוני, ובטורח המלאכה, ובאימת כל סביבותיה" מבואר מזה שהגם שיש היתר נענשים בזה שאין עולים.

עוד מקורות בחומר הענין של ישוב ארץ ישראל

ומצינו דבר חמור בגמ' (ברכות נז.) הדר בחוץ לארץ שרוי בחטא, ואפשר שימות לפני הזמן, וז"ל הגמרא "העומד ערום בחלום בבבל עומד בלא חטא בארץ ישראל ערום בלא מצות" ופי' רש"י "בבבל עומד בלא חטא, לפי שחז"ל אין לה זכיות, אלא עון יש בישיבתה, זה עומד ערום בלא אותם עונות". הוסיף על כך המהרש"א (מגילה ו.) כי כאשר הביאו לקבורה בטבריא אחד מחכמי בבל, אמרו "צאו וקבלו הרוגי עומק" ופירושו: "הרוגי עומק (כי בבל היא עמוקה, פסחים פז:): כאילו אינו מת בזמנו ונהרג בחטא זה שהיה דר בחז"ל. וכהאי לישנא איכא בסוף כתובות (קיא.) על שנשא אשה בחז"ל ומת שם 'ברוך המקום שהרגו'".

ובשור"ת משנה הלכות (חלק ט"ו סי' ר"ד) איתא בזה"ל "וכרגע מצאתי גמ' ברכות (נ"ז.) העומד ערום בחלום בבבל עומד בלא חטא בארץ ישראל ערום בלא מצוות. ופירש"י בלא חטא לפי שחז"ל אין לה זכיות אלא עון יש בישיבתה, וזה עומד ערום בלא אותם עונות. באר"י, שהרבה מצוות תלויות בה וזה העומד ערום סימן שערום ממצוותיה. והנה הם דברים נפלאים מה שפירש"י ז"ל שחז"ל אין לה זכיות, אלא עון יש בישיבתה, וס"ל דלא זאת יש מצוה של ישוב אר"י, אלא גם יש עון על ישיבת חז"ל. או אפי' נימא למ"ד דבזמנה"ז ליכא מ"ע של ישוב אר"י, אבל מ"מ יש עון על ישיבת חז"ל. ואולי זה דעת הרמב"ם דלא חשיב בין התרי"ג מצוות ישוב אר"י, אעפ"כ פסק לענין הלכות לעולם ידור אדם באר"י אפי' רוב עכו"ם, וכן פסק לענין הקונה דירה באר"י כותבין עליו אוננו אפי' בשבת (גיטין ח' ע"ש) ורש"י פי' כדי לגרש את עובדי כוכבים, ולרמב"ם עכ"פ עון יש בישיבת בחז"ל, וע"כ צריך דירה באר"י".

ז"ל "יסוד ושרש העבודה" (צוואה ס"ק מ"ו) "תשוקתכם יהיה בתמידות ליסע לארץ הקדושה, והובא בספרים אם אין מוסכם בלב אדם ישראלי בתכלית ההסכמה שבדאי קודם שימות יראה לשום פעמיו לנסוע לאה"ק למות שם, עונשו מרובה ר"ל, ובודאי אם לא יהיה תשוקת האדם בתמידות לזה, לא יהיה ג"כ הסכמה בלבו לזה, ולכן ברו לבבכם בזה ולה' הישועה".

ומע"ז איתא בהפלאה (כתובות קי): "תוד"ה הוא אומר לעלות וכו' אינו נוהג בזמן הזה כו'. והא דאמר ביבמות דף ס"ד שאין ישיבת חו"ל עולה משום דעוון חו"ל גורם, יש לומר אף בזמן הזה. דכבר כתבתי ... דכל אונס אינו טענה אלא כשהעיכוב הוא מחמת האונס, אבל אם אינו רוצה לעשות, אין טענת אונס [אף במקום] שאם ה' רוצה ה' אונס ע"ש. א"כ ה"נ כיון שאינו עולה משום חן מקומו וארצו, ולא מחמת פחד סכנה, עון הוא בידו... וגם לפמ"ש בשם הר"ת דאין מצוה עכשיו הוא ע"ד שאמרו חז"ל בריש שבת [ד.]. שהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי איסור סקילה, דמוטב שיעשה איסור קל ולא יעשה איסור חמור, וכן ביפת תואר שהתירה התורה נגד היצה"ר וכן בכמה מקומות, ואעפ"כ מצינו שנענש עליו דה"ל לו להתגבר [על] יצרו ולא ה' עושה איסור כלל, ה"נ אף דאין מצוה, משום שיבא לידי קלות במצוות באיסור חמור [במצוות] התלויות בארץ, עבירה היא כך נלענ"ד ודו"ק" והובא דבריו בספר ארצות החיים להג"ר חיים פאלאגי זצ"ל.

ז"ל האור החיים הקדוש (ויקרא כ"ה כ"ה) "והודיע הכתוב כי גאולתו היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לה", ע"ד אומרו בקרובי אקדש, הוא יגאל ממכר אחיו, כי האדון ב"ה קרא לצדיקים אח כביכול, דכתיב למען אחי ורעי. הגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם, ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלקי עולם ב"ה לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמים (כלומר החומרנות הגשמית, הנדמית לטוב), ויעירם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי, עד אשר יטיבו מעשיהם, ובזה יגאל ה' ממכרו (כלומר כשבני ישראל יתעוררו), ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל, ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב".

ואחיו של המהר"ל, רבינו חיים בספרו גאולה וישועה (פ"א), כאשר מפרט מה הן הסיבות לעיכוב הגאולה כותב בזה"ל "הסיבה השלישית לגלות המר הזה, בעוה"ר לפי שרבים מבני עמנו הם אשר כמעט מתייאשים מן הגאולה וחושבים עצמם כתושבים בארץ האויב, ובונים להם בתים נאים וחשובים, ולא בארצנו הקדושה אשר נשבע ה' לנו".

וז"ל חתם סופר (תורת משה מהדו"ק דברים דף מ"ד טור א') "נ"ל אע"פ שאבותינו התהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, מכל מקום, בכל מקום שהלכו היה לבם ועינם וכל מחשבתם אל ארץ נחלתם, אשר נתן להם השי"ת. וכן אמרו השבטים לפרעה 'לגור בארץ באנו' ולא להתיישב, כי בכל רגע האפשרי דעתנו על נחלתנו, וכל זמן שהיה דעתם כך, לא שלט בהם פרעה וגזרותיו. והיינו דקאמר במקרא ביכורים 'וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט' ושמתם דברי אלה על לבבכם' עיי"ש 'למען ירבו ימיכם וכו' על האדמה' איננו שכר בלבד, אלא עדין מיירי בגולה ירבו ימיכם על האדמה, כל מקום שאתה הולכים יהיו כל מחשבותיכם 'על האדמה', כימי השמים הישנים על הארץ הישנה, שתהיה בעיניך כבר קודם ביאתך אליה שהיא נחלתך בכל מקום שאתה שם, אז תזכה 'וירשת וישבת בה'..."

בספר איש על החומה הביא דברי הגאון רבינו יוסף חיים זוננפלד (ח"ב עמ' 148) "ביקשתי וצויתי להגיד להיהודים החרדים שכל מי שסיפק בידו לעלות לא"י ואינו עולה עתיד ליתן את הדין..."

בספר דעת תורה (פרשת שלח) כתב בזה"ל "וכן הוא הענין בסוד ארץ ישראל, ארץ ישראל היא אחת מן המתנות הטובות כתורה וכעולם הבא, כבישת הארץ וישיבתה בה היא מ"ע ארץ ישראל, אלינו היא מעיקרי התורה, היא יסוד כל התורה כולה, אמרו חז"ל כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוך עיי"ש, וכשדומה כמי שאין לו אלוך, הרי שכלום אין לו. יסוד הארץ הוא שישתלם ישראל על ידה בתכלית השלמות, ולא לילך לארץ הנה הוא חלילה כאינו ישראל, כמי שיאמר ישראל אנכי אולם ללא תורה וללא עוה"ב ודאי הוא כי חסר מכל".

וביערות דבש (דרוש ה) איתא "למה לא קטרג השטן על איוב רק ויהי היום שהוא ראש השנה כמבואר בזוהר ולא בשאר ימים, הלא תמיד משטין ומקטרג, וזהו מעשהו כל הימים. אבל באמת לא נמצא דבר פשע באיוב, אבל הסכימו שהיה מישראל, והיה יושב בארץ עוץ, והוא בחוץ לארץ, וא"כ היה פטור מן המצות התלויות בארץ מעשר תרומה וכדומה, והפקיע עצמו מידי מצוות, ואף כי מכל מקום היה משמרם לאין ספק לרוב צדקתו, מ"מ היה אינו

מצווה ועושה, ואמרו בגמרא... דלא מענש על עשה... כי אם בעידן ריתחא. וא"כ איוב שהיה פטור ממצות הנ"ל, ולא הכניס עצמו לדור בארץ לקיים מצוות הנ"ל, היה אי אפשר לו לענוש אותו רק בעידן ריתחא, ולכך כל השנה מיאן השטן לקטרג על איוב אבל אז שהיה עידן ריתחא כדכתיב ויבואו בני אלהים להתייצב בא השטן לקטרג, ואמר משוט בארץ ומהתהלך בה, וסתם ארץ פירוש ארץ ישראל כמ"ש המפרשים, ואמר שלא נמצא איוב דר בארץ ישראל, ולכך אמר אברהם סבל גירות עד שאפילו מקום קבורה לא היה לו לאשתו, כי היה בארץ, ומכל מקום לא עזב ארץ ישראל, ואיוב עזב א"י ומנע עצמו ממצוות רבות. ובאמת מצאו דבריו לחול, וזהו מאמר ה' השם ותסיתני בו לבלעו חנם, חנם פירוש בכל מקום בלי מצוות, הרצון בשביל שנמנע מכמה מצוות התלויות בארץ ישראל, בשביל זה היתה הסתה שבלעו, והיה הכל במשפט, וח"ו חנם רק חנם בלי מצוות שביטל כמה מצוות עשה כנ"ל", וכן הוא בספר הקדמון "לקט יוסף" (ערך איוב) שאיוב נענש על שהיה דר בחוץ לארץ, הובא דבריו במדרש תלפיות (ערך איוב, ועי"ש מה שביאור בזה) ובספר ארצות החיים להג"ר חיים פאלאגי זצ"ל.

אל תאמר שכשאפנה אשוב לארץ ישראל שמא לא תפנה

איתא בכתובות (ק"ב). "רבי זירא כי הוה סליק לארץ ישראל, לא אשכח מברא למעבר, נקט במצרא וקעבר. אמר ליה ההוא צדוקי, עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפזיזותייכו קיימיתו! אמר ליה: דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה!"²⁹

כתב ר' צדוק הכהן מלובלין (אגרת הקודש) "ליכא מאן דפליג דמעלה גדולה הוא דירת ארץ ישראל גם בזמן הזה, וכל תנאים ואמוראים שהפליגו בשבח ישיבתה היו אחר החורבן... המקום גם היום מקום תורה, מלבד מה דאורא דארץ ישראל מחכים, ומציון תצא תורה לעולם שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ודאי אין לך ארץ טובה הימנה. ולך ורכב וצלח על דבר אמת, ואני תפילה להשם יתברך יכון את לבבו ולבב בני ביתו להקים את הדבר הזה על יותר ובמוקדם דאפשר, ולבל יחמיצנה למצוה רבה הלזו ולדחותה למועד מועדים, ואל יאמר לכשאפנה אשנה, והרבה תואנות יוכל המיצר לב אדם להמציא לנפשו לעכב, או לאחר דבר גדול כזה. אשר על כן החכם הרואה את הנוולד כאשר יתעורר לבבו לדבר טוב, יחיש מעשהו בעוד חשקו ליטהר בו, טרם יתגבר נגדו אל זר שבגופו של אדם, הוא היצר הרע, וישוב ינוחם כמדת בני אדם. וכל שכן אותם אשר לא זכו עדיין להיות לבם ברשותם תמיד, והבינונים אשר זה וזה שופטן ויצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ובפרט בענין גדול כזה לעזוב בית תענוגיו ללכת לארץ המנוגב מחמדת עולם הזה, וכבר אמרו חז"ל (שבת קנ"א ב) עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך, ושיהוי מצוה לא משהינן, והמקום יהיה בעזרו ואליו ישים תוחלתו וסברו וכו'".

ובספר שפע חיים (מכתבי תורה ה', מכתב תכב, דף רמז) איתא במכתב בנוגע עלייה לארץ ישראל בזה"ל "..."תשכ"א... וארה"ק הוא בחינת עלה עליה בכל הענינים בגשמיות ורוחניות, והוא בחינת נעשה ונשמע בלי חשבונות

²⁹ הג"ר אברהם גרוזדינסקי זצ"ל הי"ד התבטא במכתב בעלותו לא"י בשנת תרפ"ז בזה"ל "החום היה יותר מהרגיל הלא שמש כזה אין בחוץ לארץ, אבל בהיותי בהתרגשות מהשמחה שאני זוכה לבא למקום שמשה רבינו ואהרן הכהן לא זכו, לא ידעתי בכלל ששורה חום חזק, חשבת אצ... מחשבות כאלו הסתירו את השמש החמה ביותר".

רבים, ובקדושה בחינת זירוז וזרירין, **לכן תמהר בכל האפשרות לעלות ארצינו הקדושה וכדאי הוא להצליח כל מעשיך**. ויפה שעה אחת קודש שכל שעה ושעה בארצינו הקדושה הוא בכלל יש קונה עולמו בשעה אחת, להזכים לטעום מטוב קדושתה ויפיה, **ולא תאמר מחר לאחר זמן**, רק בבחינת נחשון בן עמינדב והיתה יהודה לקדשו כתיב, שלבחינת קדושה הוא שצריכין זריות...".

ועיין בספר "הכל לאדון הכל" (עמ' 347) מהצדיק רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל "עלינו להתכונן לבוא המשיח... יתמזל מזלם של אלה שיגורו בירושלים עיר הקודש באותו הזמן. לא נותר לנו כי אם להתפלל שאבינו שבשמים יזכה אתכם לבוא לירושלים.

כדי להסביר את מכתבו אמר אבא "אלה הם פעמי משיח הנביא יואל אומר מפורשות (פ"ג פ"ה) "כי בהר ציון ובירושלים תהיה פליטה", וכן בעובדיה (פ"ז) "ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש" ואז הוסיף אבא **"כשיבוא המשיח יזדקקו כל אלה הגרים מחוץ לארץ ישראל לרשיון מיוחד להיכנס לארץ הקודש"** לא נותר לנו כי אם להתפלל, שאבינו שבשמים יזכה אתכם לבוא לירושלים".

וכתב ע"ז בספר נס להתנוסס "דברים אלה מקורם מהחפץ חיים כפי ששמעתי זאת מהגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שאף המשיל זאת לשמחת חתונה, השכנים באים בהזמנה כל שהיא, ומחוץ לעיר באים רק ידידים, אבל מחוץ לארץ אין באים אלא הקרובים ביותר. כך מי שמצוי בא"י יזכה להיות בארץ בימות המשיח גם בזכויות מעטות יותר מהזכויות שזקוק להם האדם שבחו"ל לזכות על ידם להגיע לארץ ישראל".

וכן כתב הגאון רבי אשר זעליג רובינשטיין שליט"א ראש ישיבת "תורת שמחה" בירושלים, במכתב ברכה וחיזוק לספר ובא לציון גואל וז"ל "זכורני דברי רבינו המשגיח ציס"ע רבי יחזקאל לוינשטיין זיע"א שאמר לי לפני נסיעתי להורי לחו"ל אחרי שלא הייתי שם כשנתיים וחצי **"האיני מפחד שכשתהיה בחו"ל יגיע המשיח"** עניתי לו "אדרבא אשמח מאוד שכך אוכל לחזור מיד לארץ ישראל" ואמר לי אז (עם החיוך המיוחד שהיה לו כשרצה

להגיד דברים כדורבנות) "שמעתי מהחפץ חיים זצ"ל שכאשר יגיע המשיח ההזמנות להשתתף בגאולתו יהיו כמו הזמנא לחתונה, כשמזמינים לחתונה מזמינים את השכנים שבין כה נמצאים כאן אפילו כשאינן קשר כל כך חזק איתם, אבל את אלו שנמצאים במרחקים מזמינים רק את המקורבים ביותר. וכך יהיה בביאת המשיח אלו שכבר נמצאים בארץ ישראל אפילו בלי חשיבות מיוחדת כיון שכבר נמצאים יזכו לגאולה, אבל אלו שבח"ל רק המקורבים ביותר יזכו לגאולה". ושמעתי על כמה יהודים ששמעו את דברי הח"ח האלו, ומאנו לצאת לח"ל אפי' לצורך מחמת פחד זה".

וכך אמר הג"ר משה הלוי סולובייצ'יק זצ"ל כאשר איתא בספר והאיש משה (דף לח) וז"ל "מעשה שארע לפני קרוב ליובל שנים ששאל אדם אחד את רבינו האם כדאי לו לעלות להשתקע בארץ ישראל והשיבו פשיטא, תדע שבא"י עם ישראל בכללותו יזכה לראות את הישועה השלמה בביאת גואל צדק, יהיו רק יחידים שלא יזכו. ואילו בח"ל הכלל שיאבד ח"ו, ורק היחידים יזכו להשגחה פרטית ויראו הישועה". ואחר שמיעת דברים קשין כדורבנות הללו, לא מובן ההשקט ובטחון ליושבי חוץ לארץ בזמן בזה.

והג"ר אליהו דסלר זצ"ל (מכתב אליהו ח"ה עמ' 511) כתב באגרת בזה"ל "מה נשמע אצלכם ידידי הנאמנים, מה שלומכם כל או"א ביחוד, אקוה כי טוב. לדעתי הצורך כעת עבור כל א' מישראל למהר לעלות ארצה ישראל, וכבר חשבתי כי עבור רופא או עורך דין זה קשה ביותר, אמנם הלא מוטב לעלות בנחת רוח קודם שיהיה אח"כ ההכרח ללכת".

וכבר הבאנו דבריו הנעלים של הגאון המקובל, בעל חסד לאברהם, על הצורך שלא להמתין לילך לא"י "וכאשר יראו אותן האנשים [בני קיבוץ גליות שיבואו ארצה יחד עם מלך המשיח] כאשר אחיהם [שימצאו כבר בא"י] נעשו בריות חדשות ופורחים באויר ללכת לדור בגן עדן ללמוד תורה מפי הקדוש ברוך הוא, אז יקבצו יחד בני קיבוץ גליות ויקחו דאגה בלבבם, ויהיה להם דאבון נפש, ויתרעמו אז על מלך המשיח ויאמרו הלא אנחנו עם בני ישראל כמוהם, ומאין זו להיות הם רוחניות בגוף ובנפש משא"כ אנחנו ולמה נגרע?, וישיב להם מלך המשיח הלא כבר נודע ומפורסם מדותיו של הקדוש ברוך הוא

הוא שהם הכל מדה כנגד מדה, אותן שהיו בחו"ל ואחר יגיעות רבות השתדלו לבוא לארץ ישראל כדי לזכות אל נפש טהורה, ולא חשו לגופם ולממונם, ובאו בים וביבשה, ולא חשו להיות נטבעים בים, או להיות נגזל ביבשה, ולהיותם שבויים ביד אדונים קשים, ובעבור עיקר רוחם ונשמתם עשו זאת, ע"כ חזרו להיות רוחניים מדה כנגד מדה, אבל אתם שהיה בידכם לבא לארץ ישראל כמוהם ואתם נתרשלתם בעבור חמדת הממון וחששתם לאיבוד גופכם ומאודיכם ומהם עשיתם עיקר ורוחכם ונפשתיכם עשיתם טפל, לכן נשארתם אתם ג"כ גשמיים מרוחכם וכו', אבל אותן שלא חשו לגופם ולממונם כנזכר רק חשו לרוחם ולנפשם בלבד עושה עמהם השי"ת כמה טובות לעשותם בריה חדשה כנזכר ולהוליך אותם אל הג"ע התחתון" (חסד לאברהם, מעין שלישי, נהר כ"ב).

וכבר הבאנו מהירושלמי, ומדרש רבה, וזוה"ק שמי שהיה בידו לבא לא"י בחייו ולא בא אין א"י רוצה בו "מעשה ברבי ורבי אליעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ לטבריא ראו ארון של מת שבא מחוצה לארץ להקבר בארץ ישראל אמר רבי לר' אליעזר מה הועיל זה שיצתה נשמתו בח"ל ובא להקבר בא"י אני קורא עליו (ירמיה ב) ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם א"ל כיון שהוא נקבר בא"י הקדוש ברוך הוא מכפר לו דכתיב (דברים לב) וכפר אדמתו עמו".

וכן הבאנו לעיל דברי החת"ס בדרשות שכלל ישראל מתפללים בגלות שהקב"ה יתן לנו האפשריות שיהיו יכולין לבחור א"י מעל שאר ארצות ואז נבחר לדור בם מלהיות ברבחות בארץ הטמא, ומי שמתעצל לילך עד שלא יהיה לו ברירה או מחמת משיח או מחמת שונא ישראל או מסיבה אחרת, הרי יאבד הכח לבחור במה שהיה מתפלל בכל זמן היותו בגלות, ויתבייש לעולם ע"ז.

הוצאת דיבה על ארץ ישראל, ולגרום רפיון ולמנוע אחר מלעלות

עד כאן דברנו בענין האדם עצמו לעלות לארץ ישראל, והמבין כל דברינו יבין מעצמו האושר של אחר שרוצה לעלות ולהתישב שם, וגם ישמח בזה, וגם יבין מעצמו גודל הפגם מלהוציא דיבה על ארץ ישראל, ולמנוע אחר מלעלות שם, אך אעפ"כ נכון הדבר לשום דגוש מיוחד הזה, ולכן נשתדל להאריך קצת בזה בס"ד.

איתא בגמ' (ערכין טו.) "תניא אמר רבי אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה... אמר רבה אמר ריש לקיש אמר קרא וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו".

ובספר תורת המנחה (פרשת שלח) לתלמיד הרשב"א כתב "ועל שספרו בגנות הארץ ולא הוציאו דבה אלא על העצים ועל האבנים נענשו זה העונש הגדול שנענשו, ונאבדו משני העולמות. המוציא דיבה ומספר לשון הרע על חבירו, על אחת כמה וכמה שיכרת ויאבד לעולמי עולמים. וכשם שלשון הרע מאבד למספרו, כך לשון הטוב מקנה לאמרו חיים בשני העולמים. וממי אתה לומד, מן המרגלים עצמם שהרי יהושע וכלב מן המרגלים היו, ומפני שספרו בשבחה של ארץ ישראל, נחלו שני עולמים... מה שכר נטלו שכל המרגלים מתו במגפה, והם ניצולו. ולא עוד אלא שנטלו חלקם, וחלק המרגלים בארץ, דכת' ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים מאי חיו חיו מחלק המרגלים כדאיתא בסוטה, הה"ד מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה".

איתא בספר אורחות חיים (פרק עג) "וכל מי שיעור משנתו וישתדל לעלות לארץ ישראל אסור למנועו, חובה גדולה הוא עושה. אבל מי שיש בלבו יראת שמים הוא מסעדו ומשלים חפצו ותאותו, ששכר מצוה מצוה, וכל המעכבו אינו זוכה ומקבל פני שכינה".

הנה המהר"ם חגיז (בספר שפת אמת) כותב קשות כנגד אלו שעזבו את ארץ ישראל במזיד מלבם והציאו דבות רעות עליהם, וכתב בדבריו שיהיה משפט מיוחד על אנשים כאלו שחטאו בגלות באותו חטא שחטאו המרגלים עי"ש בכל דבריו וז"ל בא"ד "וגם מה שאתם אומרים מה לנו ולא", מאחר שכבר ה' השליך אותנו משם, אין לנו עוד ארץ ישראל, כארצות העמים שאנו יושבים שם שקטים ושאננים כעובד אלקים כאשר לא עבדו, מקרה אחד ומשפט אחד לכולנו, ומה לנו ולצרה הזאת שבני א"י יהיו יושבים שם, ואח"כ שיבואו לקחת את ממונינו לפדיון נפשם על זה. ידעו כי הנה יום לה' צבקות על כל גאה ורם וגו' בקומו לערוץ הארץ וגו' חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליהם והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצותם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים שבאמת פסוק זה מורה שהמשפט הזה אשר לעתיד יהיה נשפט עם בית ישראל הוא על הוצאת דיבת הארץ ויושביה רעה אל אביהם כמו שפרשנו שהנוגע בכבוד הארץ היא מחלל כבוד אביו שבשמים וכמו שמשפט דור המדבר היה על זה כן אשפט אתכם נאם ה' אלהים והעברתי אתכם תחת השבט שתהיו כפופים לי ולמוסרי והבאתי אתכם במסורת הברית שמסרתי לכם וברותי מכם המורדים והפושעים מארץ מגוריהם אוציא אותם מארץ גלותם ואמיתם במדבר ואל אדמת ישראל לא יבואו וכתוב לא יבא בלשון יחיד יען באמת ה' הוא היודע כי תל"י רובא דרובא דמנכר בקהלות ישראל כל הגולה צדיקים הם ורצו עבדיו את אבניה ואת עפרה יחוננו (הגהת המלקט: היינו שישתדלו לעלות לא"י מיד כשיש יכולת בידם), ואם יש בידם יכולת לעלות ואינם עולין הוא מפני חסרון ידיעתם בגדולות הארץ ותועלתיה והרי אלו שוגגין ולא מזידין אכן על אותן המזידין שיודעים את רבונם ומכוונים למרוד בו ושתו בשמים פיהם ולשונם לשון אפעה תהלך בארץ נגד ה' ונגד משיחו כאשר באזני שמעתי לקצת טפשים וחצופים אשר בזדון לבם בעושרם אמרו אם יבוא...".

ועי' בגמ' (סנהדרין קי ע"ב) ש"עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר "ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחימה ובקצף גדול, בעולם הזה,

וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא. דברי רבי עקיבא", וכתב רש"י טעם הדבר "לפי שספרו בגנות ארץ ישראל", ומציין רש"י לסוגיא לעיל בדף צד., ושם מובא כי עשרת השבטים השוו שאר ארצות לא". והוא נורא למתבונן שרק מחמת ההשוואה לשאר ארצות אין להם חלק לעוה"ב, ועי' גם בחידושי הר"ן (שם) שכתב "מפני שסרו מאחרי ה' וספרו בגנות א"י".³⁰

ואיתא בגמ' (קידושין לט) "כל האומר אין ערלה בחו"ל לא יהא לו נין ונכד משליך חבל בגורל בקהל ה'" וכתב ע"ז הפנים יפות (פר' קדושים) בזה"ל "דהיינו שהם אומרים שאין ענין ערלה שהוא לברר מן הרע שבו בחו"ל אלא בא"י לבד, א"כ הם מוציאים שם רע על ארץ ישראל שהוא גרוע מחו"ל, ובאמת אין הדבר כן שכיון שפגמה האדמה אין לחלק בשום מקום, והוא כענין חטא המרגלים שהוציאו דיבת הארץ ופירותיה והיה בעונה שלהם שלא היו לבניהם חלק בגורל הארץ, כמו כן קללם שלא יהיה לבניהם חלק בגורל ה' ועיקר הטעם... שהרע החיצוני הוא נאחז ומתגרה דוקא במקום קדושה, כענין מת ישראל מטמא יותר מהאומות, וכן טומאת זיבה וכיוצא בה, מטעם שאין החיצונים מתדבקים אלא במקום קדוש".

והג"ר ישראל מסאלנט כתב מכתב הדרכה לאחד שהלך לבקר באה"ק בזה"ל "במה שנוגע לתהלוכת הארץ ויושביה" כעת... יפלס נא הנהגתו לבל ידע מאומה לא שבח ולא גנות ח"ו עד אשר יהיה בבואו לשלום לביתו כאיש אשר לא היה באה"ק במה שנוגע לתהלוכת החיים, כי בל"ז ברוב דברים (וגם לשבח) לא יחדל כו', ואל יתן אומן בנפשו כי ינצור שפתיו. לזאת יחתור בכל עוז לבל ידע מאומה לספר זולת אם יש דבר אשר ידרשו ממנו גבאי דאה"ק להשקיף עליה, ידידו דו"ש ישראל".

בספר עובדות והנהגות לבית בריסק הביא בשם הרב פנחס ביברפלד שליט"א ממה שרשם שאמר לו מרן הגר"ז זצ"ל וז"ל "צריך אני לנסוע לחו"ל

³⁰ ובספר ארץ חמדה הוסיף מה שאמרו חז"ל האספסוף "שסרו מאחרי השם" (שבת קטז.) ושם כתב רש"י ד"ה מאחרי ה': וכו' התאוו האספסוף תאוה להתרעם על הבשר". כן כאן בענין א"י אמר כלב בן יפונה: "אך בה' אל תמרודו" (במדבר יד, ט) ומפורש כמה פעמים ביהושע פכ"ב, שהנוטש את א"י הוא כמו מורד בה'.

וירא אני שבאם ישאלוני שם אנשי המקום על המצב פה בארץ פן אכשל בחטא הוצאת דיבת הארץ".

בספר אגרות דעת (אגרת ריז) כתב הג"ר ישראל אלי' ווינטרויב זצ"ל במכתב למי שירד מא"י לחו"ל בזה"ל "אבקש ממך כאן, שא"י היא מקומם של ישראל, וסגולת החן מקום על יושביו נאמר ביחוד עליה... על כן (למען ה') לא ידברו ח"ו סרה עליה ביציאתו והיותו שם (עיין תהלים... וימאסו בארץ חמדה וירגנו באהליהם, וההמשך שם נורא) וכבר כתב הגר"א ז"ל במכתבו הידוע לאנשי ביתו כשהלך לא"י "שהוא חמדת על העליונים ותחתונים" וח"ו לזלזל בזה".

בספר בקודש פנימה איתא על הגה"ק מבעלז זצ"ל בזה"ל "חדרת קודש וחיבה יתירה רחש מרן לכבודה של א"י. בפעם הראשונה שהצלחתי להשיג בוודאות תפוחים מתוצרת חדשה מגידולי א"י, ובישלתי מהם הלפתן, פנה אלי מרן ושאלני אם אלו מא"י, בהזדמנות זו יכולתי להשיב בבטחה, כי אכן פירות אלו מא"י ללא ספק. אך כאן יצא מרן מגדרו ושאלני שאלה שלא שאל אף פעם, "מנין לך זאת" השבתי לתומי כי הדבר ניכר עליהם שהם קטנים וירוקים (כי קאמר, בשנים ההם כמעט לא צמחו פירות בא"י). כששמע מרן מילים אלו, הזדעזע ונחרד, והחל לייסרני בשבט פיו, כיצד העזתי לדבר כך על פירות א"י. לבסוף הורה לי מרן לומר יחד עמו שלש פעמים "ס'איז גרויס, ס'איז שיין, ס'איז ראויט, ס'איז זיס" (הם גדולים, הם יפים, הם אדומים, הם מתוקים), רק אז נחה דעתו הקדושה".

כתב בספר שובי ירושלים בזה"ל "שמעתי שכשהג"ר יצחק שלמה זילברמן החליט לעבור לגור בעיר העתיקה ברחוב מעלות דוד, הגיסים שלו שהיו תלמידי חכמים חשובים תבעו אותו לדין תורה אצל הגר"ש אלישב על כך שהוא מסכן את אחותם ואת האחיינים שלו הגר"ש זילברמן אמר שהוא לא חייב ללכת כי הגר"ש אלישב הוא לא רבו אלא אביו הוא רבו, ובכל זאת הסכים ללכת. בדין תורה הגיסים דיברו ודיברו כמה זה מסוכן, והגר"ש אלישב הפסיק אותם באמצע, ואמר כל זמן שאתם לא מביאים פתק ממפקד מחוז ירושלים שזה מסוכן ואסור לגור שם, מה שאתם אומרים זה לשון הרע על

ירושלים". והוט נורא מאוד עד כמה אסור אדם לדבר שום דברי גנות על ארץ ישראל, אפי' לתועלת, ואפי' לצורך סכנת נפשות, כל זמן שלא ברירא ליה, מה שקאמר הוא אמת לאמתה.³¹

בספר אוצר פתגמים ושיחות איתא בזה"ל "כשהגיע הצדיק ר' נחמן מברסלב לארץ ישראל אמר, קודם הגאולה יתגברו המלשינים על ארץ ישראל, ותדעו שכל מי שמדבר רע על ארץ ישראל נתפס למינות ר"ל, ומצוה לעקרו מן השורש, וצריך להתחזק נגדם, ולהתפלל בכוונה עצומה ולמלשינים אל תהי תקוה".

וכתב בתשו' משנה הלכות (חט"ו סוס"י רי"ד) "אלו דברים אשר ראינו להשיב נגד המלשינים על ארצנו הקדושה, וכבר אמר בעל החרדים הל' אר"י, הלומד זכות תמיד זוכה ונעשה מרכבה לשכינה, והמלמד חובה תמיד נעשה מרכבה לסט"א ר"ל טובה הארץ מאד מאד. דושה"ט בלר"ג, מנשה הקטן".

ובספרים מביאים על האדמו"ר הזקן מטשארטקוב ז"ע שהיה אוהב ארץ ישראל בכל לבו ובכל נפשו ותמיד איוותה נפשו לעלות לארץ ישראל ולחונן את עפרה, ואף עשה פעמים אחדות הכנות לכך, אך לא אסתייעא מילתא, פעם ראוהו מתהלך בחדרו אנה ואנה מתוך התלהבות עצומה כשהוא אומר "רבנו של עולם מה איכפת לך אם אעלה לארץ ישראל, אני מבטיחך

³¹ ומסתבר שיותר לאמר לתועלת "שיתכן כך וכך, ותרבר הדבר" כל זמן שלא משתמע שאומר דבריו בדרך ובאופן ברור, רק בדרך שידע מה לברר. ובספר ארץ צלצל כנפים (דף 120) כתב "לדברי הרב מרדכי אליהו ישנו איסור להוציא שם רע על ארץ ישראל אפילו על עפרה ואבניה, זאת לומדים מפרשת בשלח. ישנם אנשים שבאו ממדינות קרות וחם להם בא"י, וישנם שבאו ממדינות חמות וקר להם בא"י. לכן אסור לאדם לומר "כמה חם בארץ ישראל" או "כמה קר בארץ ישראל", "כמה קר" מותר לומר, וכן "כמה חם", ובלבד שלא להזכיר את ארץ ישראל, שלא להוציא שם רע על הארץ. זאת לומדים מהגמ' שרבי אמי רב אסי... וכן בגמ' מסופר על רבי חנינא שכאשר היה הולך בדרך... ומכאן אומר הרב אליהו שאם למשל אדם נוסע בכביש ויש שם מהמורות אסור לומר "כמה הכבישים מקולקולים בא"י", אלא יאמר "כמה הכבישים מקולקולים", אך לא יזכיר את המילה "בארץ" (מתוך שיחה ששודרה בערוץ 7 פרשת בשלח).

וממשיך בספר הנ"ל מדברי עצמו כנראה בזה"ל "כאשר מטיילים בחו"ל במקומות נעימים ונוחים קל מאד לאחר שחוזרים לא"י להתרעם על ארצנו. לעיתים רואים מטיילים שחזרו מחו"ל שניכרים בדבריהם לגלוג ולעיתים אף בוז לאתרים בארץ ונופים לעומת מה שראו בחו"ל, דוגמת ההשוואה בין מפל יהודית למפלי הניאגרה, וכן בין הלחות בתל אביב לעומת ערים אחרות העולם".

שלא אראה בה רעות, לא אדבר סרה על הארץ, לא אתרעם על שום דבר ממה שיראו עיני, ובלבד שתאפשר לי לעלות אליה ולהתיישב בה".

ובספר שבט מישראל (ח"ג, עוד כמה דברים כאן, מקורם מספר זה) כתב "ושמעתי ממרן אדמו"ר שליט"א מקאפיטשניץ שפעם אחת הובא לפני האביר יעקב הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע איזה קול קורא שרצו לשלוח לחו"ל בעבור אחד ממוסדות התורה בארץ ישראל וכתבו שם שהמצב בהישיבה קשה מאוד וכמו שידוע שהמצב בכלל בארץ ישראל היא קשה וכו' וצוה האביר יעקב למחוק מילים אלו מהקול קורא באמרו שאין לדבר בגנות ארץ ישראל.

ועוד יותר מזה מובא בספר אביר המלכות (ח"ב עמ' ר"ה) שבחור אחד מתושבי חו"ל בא ללמוד בארץ ישראל ונחלה קשות במחלה קשה, ורצו להחזירו לחו"ל לטיפולים בארץ מולדתו, האביר יעקב לא היה בטוח שבחו"ל ימצאו רפואה למחלתו, והיה חושש שיציאתו לחינם לחו"ל תהיה עוד לחובתו, ואמר הרבי מסאדיגורא אם יביאוהו במצב זה חזרה לביתו יוציאו שם דיבת הארץ, ויאמרו כי הארץ הינה ארץ אוכלת יושביה, ונמצאנו מקלקלים, ועל כן אסר בתוקף להוציאו מארץ ישראל.

והרה"ק רמ"ש מבאיאן זצ"ל היה מספר (מובא בקובץ תפארת ישראל גליון סא עמ' י') מזקנו הרה"ק ר' יוחנן מרחמסטריווקא זצ"ל שלא רצה לשתות יין ארץ ישראל משום שלא היה מבין בטיב יין והיה מפחד אולי לא יהנה מהיין ובלבו יחשוב רע על יין ארץ ישראל".

איתא בגמ' (כתובות קיב) "ר' אבא מנשק כיפי דעכו, ר' חנינא מתקן מתקליה, ר' אמי ורבי אסי קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא, ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפרה (מתפלש בעפרה) שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו".

וכעת נבאר קצת בס"ד "ר' אבא מנשק כיפי דעכו: ופירש רש"י ז"ל מנשק אלמוגים של עץ שהיה מארץ ישראל משום חביבותא דארץ ישראל". וכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ה הל' י') "גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי

ארץ ישראל ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה וכן הוא אומר "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו".

ר' חנינא מתקן מתקליה: ופי' רש"י משוה ומתקן מכשולי העיר מחמת חובת הארץ שהיתה חביבה עליו ומחזור שלא יצא שם רע על הדרכים. ובתנחומא (פר' שלח) מפרש כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל ביקש לידיע אם נכנס לארץ ישראל והיה שוקל אבנים כל זמן שהיו קלות אמר עדיין לא נכנסתי לארץ ישראל כיון שמצאן כבדות אמר אין אלו אלא אבני ארץ ישראל והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה כי רצו עבדיך את אבניה, וכן הוא בתוס'.

"ה'אלטער" (מסלבודקא) גילב חיבה עזה לאה"ק, הגאון רבי אפרים סוקולובר זצ"ל לימים רבה של רעננה העיד כי באחד הבקרים לפני התפלה ראה האלטער מטייל ברחובה של עיר, והתכופף כמה פעמים לסלק אבנים שהיו מנוחות בדרך. רבי אפרים חשב שכווהתו לסלק תקלה מרה"ר, אבל האלטער א"ל הרי הגמ' אומרת שרבי חנינא סיקל אבנים מחמת חובת הארץ וחיזר שלא יצא שם רע על הדרכים" (מוסף ש"ק תשס"ח 43 יתד נאמן).

ר' אמי ורבי אסי קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא: ופי' רש"י "כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין וגורסין וחמה מקדרת עליהן עומדין משם לישיב בצל ובימי הצנה עומדין מן הצל ויושבין בחמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל".

ובשור"ת הר"י מגאש (סימן ל"ט) כתב בזה"ל "מחמת חביבותא דארעא דישראל עלייהו וכו' כי הוו יתבי בשימשא וקא מתחממי מחמת שמשא וקא מצטערי הוו קיימי לטולא: כי היכי דלימטי להו רווחא מההוא טולא וכו' ומטיא להו הנאה מארעא דישראל, ומתחדש להו בה שמחה בכולהו עידנא" (הובא בספר ותורתו יהגה).

והבן יהוידע שם כתב וז"ל "לכך היו ר' אמי ור' אסי מקדמים לקום ממקום זה שתגיע אליו השמש למקום טולא, כדי שלא יבא אחד מן התלמידים לומר על המקום ההוא לא טוב, ונמצא מוציא דיבה על חלק קרקע שבארץ ישראל. ומכאן ילמוד האדם מוסר השכל לשמור פיו ולשונו לבל יוציא מפיו

שום דיבור לא טוב לגנות, אפילו אמה אחת מארץ ישראל, הן מצד האויר, הן מצד קור, וחום, הן מצד הפירות, והן בענין הבנין, וכיוצא. ואפילו בעת חורבנה שהיא ביד הגוים והבתים הם של הגוים, כדי שלא יהיה בכלל מוציא דיבה על ארץ ישראל".

כאשר שב בנו של הגאון רבי ברוך בער לייבוביץ זצ"ל לחו"ל מלימודו בישיבת חברון שבארץ ישראל, יצא עם אביו ומספר תלמידים לטייל קמעא. בדרך סיפר הבן על מזג האויר הנפלא השורר בא"י. הגיב אחד המלומים ואמר שדוקא בימים אלו קיבל מכתב מהוריו "שבקיץ זה שורר חם כבר בא"י. היסה רבי ברוך בער באומרו "אסור לדבר בגנות א"י" (הרב הדומה למלאך, הובא בגליון איש לרעהו).

כשהתאווש הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל ממחלתו בעוד ידו משותקת חידש את אמירת שיעוריו בישיבה. פעם ביום חורף קר וסגרירי, אמר לו אחד התלמידים "הקר נורא" אסגור לרב את המקטורן, ארכוס הכפתורים, סירב רבי בן ציון לכך. תמה התלמיד "וכי לא קר לרבינו".

השיב לו: ... אמרת שהקור נורא, וזו הוצאת דיבה על הארץ, ארץ הקודש. ואם אסכים, אביע בכך הסכמתי לדברך. אני מעולם לא אמרתי שחם או קר בחוץ, ארץ ישראל נפלאה ואין כאוירה. ובמיוחד ירושלים עליה נאמר שהיא יפה נוף משוש כל הארץ ופירש המלבי"ם שאקלימה משובח ומובחר.

הפטיר רבי בן מציון: תוכל לומר שחם לך או קר לך, אך אל תאמר שקר החוץ, בודאי לא שקר נורא" (יגילו במלכם, הובא שם).

מסופר (בקובץ התורה ניסן תשע"ב גליון ע"ג עמ' לט) שרבה דירושלים הגר"ח זוננפלד זצ"ל הקפיד מאוד משבא לארץ ישראל שלא יאמרו בניגון של תלונה 'עס איז הייס', או 'עס איז קאלט', (חם פה' או קר פה'). משום שיש באמירות כאלו משום חשש מספר לשון הרע על ארץ ישראל, ורק אפשר לומר 'מיר איז הייס' או 'מיר איז קאלט' (חם לי, או קר לי).

ואפי' על מצב אנשי המקום מצינו שהזהירו מלדבר על זה, "מרגלא בפומיה דהגר"ח זוננפלד זצ"ל לומר "וראה בטוב ירושלים" לעולם צריך לראות

רק את הטוב של א"י, מי שהיה מוציא שם רע אפילו כל שהוא על יושבי העיר הקדושה, היה מוכיח אותו. ואמר כי בשו"ע כתב המחבר ש"ז אלול הוא תענית צדיקים שבו מתו מוציאי דיבת הארץ, וקשה הא כתיב "באבוד רשעים רינה" ותירץ השל"ה שהיו צדיקים על"ש, הרי שאפילו צדיקים יכולים להיות מרגלים" (בהקדמה לספר טוב ירושלים מובא בספר אם הבנים שמחה פ"ד אות ט"ז).

על האדמו"ר ממודזיץ הגה"צ ר' שאול ידידיה טויב זצ"ל מסופר "בכל עת שהעלה לפניו אי מי מהמקורבים מעניין מצבה הביטחוני הרעוע של ארץ ישראל, הנתונה בידי פרועים ערביים צמאי דם ובחסותם של שלטונות המדט האנגליים, היה רבינו מבטל זאת בידו הקדושה ומוכיח אותו כמי שמוציא את דיבת הארץ רעה" (ספר משכמו ולמעלה דף תקסג).

ובספר מאמר מרדכי (עמ' שג) מביא מעשה מופלא מהרה"ק הדברי שמואל זצ"ל מסלאנים שהיה לו קופסת טבק מהרה"ק מקאליסק זצ"ל, שהיה מאוד חשובה אצלו, ותמיד היתה עמו, ולא הניחה מתחת ידו, פעם נעלמה הקופסא וחפשו אותה בחורים ובסדקים ולא מצאו אותה, עד שנלאו מלבקשה עוד, והדברי שמואל הצטער מאוד על האבידה. לימים נקלע אחד מחסידיו ושמו ר' זעליג לידער בבית אחד ממכיריו בארץ ישראל, ולתדהמתו ראה שהקופסה של הרבי נמצאת אצלו, שהלה לא עמד בנסיון ונטלה. ביקש ר' זעליג שיתנה לו ויחזירה לבעליה, ומסרה הלה בידו. שמח ר' זעליג על שזכה להשיב את הגניבה ולהרנין את לבו של הרבי שהצטער על אבדתה.

כשנסע לסלאנים סיפר להרבי האיך נזדמנה לידו, אך לתדהמתו ביקש הרבי ממנו שישאירה אצלו, ולא רצה לקחתה ממנו, ואמר הלא כשיראו את זה אצלי יזכרו שיהודי מארץ ישראל נכשל ולקחו, וזה יגרום שיחשבו רעות על ארץ ישראל "איד" (יהודי), ודימה הענין למה שציוותה תורה וגם את הבהמה תהרוגו, שציוותה תורה להרוג את הבהמה בכדי שלא יאמרו זאת הבהמה שנכשל פלוני עמה.

ובספר פרי ישע אהרן (עמ' רנט) איתא שיהודי אחד מארץ ישראל התלונן לפני חביריו בקרלין מה שהם סובלים מהערביים בא"י שגונבים ועושים

צרות וכו', והרה"ק הבית אהרן מקרלין זצ"ל שמע את דבריו ואמר 'דער יוד האט א ניצוץ פון די מרגלים' (היהודי הזה יש לו ניצוץ בתוכו מהמרגלים) עיי"ש עוד.

ובספר וולוז'ין (דף 57) איתא בזה"ל "ועד היכן הגיעה אהבת הנציב לארץ ישראל, מוכיח סיפור מפי עד שמיעה. בין משולחי הישיבה היה משולח אחד בשם רבי ישראל דוד בן ארץ ישראל, בשובו פעם מדרכו שאלו הנצי"ב על חדשות הארץ, חקר ודרש על חיי היהודים שם, והימים ימי התיישבות והתנחלות, ימי תקופת ראשון לציון והמשולח בהשיבו על שאלות הנצי"ב, התחיל להתאונן על המתיישבים והעולים החדשים, והוציא את דיבת הארץ רעה, תוך כדי דיבור הפסיקו הנצי"ב ובקול ספוג כעס פקד עליו מרגל צא מהבית, נבהל המשולח מאוד ובהכנעה רבה שאל רבי מה פשעי ומה חטאי הלא נעניתי לבקשתך, וכל מה שסיפרתי דברי אמת הם. המרגלים השיב הנצי"ב גם הם סיפרו את האמת אולם אין לדבר רעות על ארץ ישראל.

וכעין זה בספר עירין קדישין (פר' שלח) מובא שפעם אחת דיבר איש אחד לפני הרה"ק מרוזין ז"ע על יושבי ארץ ישראל שאינם מתנהגים בטוב, וגער בו הס"ק מרוזין, ואמר הלא זה עון גדול וקשה יותר מן חטא המרגלים כי הם שבחו את ארץ ישראל, כמו שכתוב וגם זבת חלב ודבש היא, רק שדיברו על הגויים עובדי ע"ז שנאמר אפס כי עז העם היושב בארץ, והיה ענשם כל כך קשה, מכל שכן כשמדברים על בני ישראל יושבי ארץ הקדושה.³²

³² ובהג' שם "אמנם יש לציון שבספר קול יעקב מהגה"ח ר' אברהם יעקב טייטלבוים זצ"ל (עמ' קג) מביא ששאל ש"ב הגר"פ ביברפלד זצ"ל את הגר"ז זצ"ל מבריסק האם מותר לו לספר לתושבי חו"ל ממה שנעשה בארץ ישראל על ידי השלטון, הרי המרגלים דיברו על ארץ ישראל ונענשו עונש חמור מאוד. והשיב לו הרב מבריסק רק על הארץ עצמה אסור לדבר, אבל על התנועות הכופרים, שהם מסיתים ומדיחים, אין בזה איסור הוצאת דיבה, אלא מחוייבים לומר זאת. ובהתבוננות קצת נראה שאין מחלוקת בדבר, דכמו שמותר לספר לשון הרע לתועלת, כמו כן צריכים להזהיר אנשים כשרים ותמימים שלא יפלו בפת, ולא ילכדו ברשת מי שרוצה להכשילם, וזה פשוט, וזה היה כוונת הרב מבריסק. ואזהרת הס"ק מרוזין היה למי שמספר בגנות תושבי א"י בלי שום תכלית ותועלת, רק דרך סיפור ושיחה בעלמא, וזה קשה יותר מהמרגלים

ענין אגדתא

הנה ידוע דברי חז"ל כל הדר בא"י כמי שיש לו אלקי וכל מי שאינו דר בא"י כמי שאין לו אלקי (כתובות קי:), וקודם שהשיבותי דברי חז"ל הללו אל לבי, הסתכלתי על דבריהם כדברי הפלגה וגוזמה, כדרכם ז"ל בכמה מקומות, כעין דבריהם כל הנותן צדקה בסתר גדול ממש רבינו (סוטה ט:). והגם שכידוע הרמב"ן האריך בענין זה בכמה מקומות, דחיתי הדבר מעל לבי שאין מזה ראייה כי דבריו בעניני קבלה, ואין לנו עסק בנסתרות ובעולם הפשט אינו אלא הפלגה.

אך זכיתי לראות אח"כ שחז"ל הקדושים קבעו בזה נוסחאות התפלה ע"פ יסודות הללו, ואם היה רק הלפגה וגוזמה, לא היה שייך לקבוע ע"פ זה נוסחאות התפלה, ולכן חשבתי דרכי לילך אל ביהמ"ד להתבונן קצת בדברי חז"ל הללו.

וקודם שנוכיח זה נבאר הענין בהעתקת דברי המהר"ל ב"גור אריה" (פרשת בהר) שהסביר את הענין, "כי ארץ הקדושה היא לה' כמו שכתוב (יחזקאל לו כ) "עם ה' אלה ומאמצו יצאו", לפיכך הדר בארץ ישראל הקב"ה הוא לו לאלקים, וכל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה, כי "ברוב עם הדרת מלך", והדר בחוצה לארץ הוא מהדר ומפאר לאלהי נכר הארץ", ודברים הללו הגם שפשוטים הם, כלולים בה כל הסגולות, וכל הענינים להתבונן בה, וכאשר יבאר קצת בהמשך בעזרה"ת.

בספר אוצר החמדה כתב בזה"ל "עלינו לשבח" נוסדה ע"י יהושע בן נון (כל בו, סי' טז; ארחות חיים, דף מו: בשם" ר"י מקורביל) בידינו תשובת הרב האי גאון (שערי תשובה, סי' מג) "ומה שהודעתם שהרב ר' גרשום אמר בענין עלינו לשבח יהושע בן נון תקנו כשהנחיל את ישראל בארץ, וכבר היה להם אלקי [הערת המעתיק: בזה שנכנסו לארץ, "כל הדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה"] מה שלא היה להם קודם לכן. אבל אע"פ שכל אותן המעלות היה להם בימי משה רבינו ע"ה לא נתקיים זה 'בשמים ממעל ועל הארץ מתחת' [=הערת

המעתיק: כהודאת רחב, יהושע ב, יא] אלא בארץ הקדושה. ומפני מה אומרים אותנו בחו"ל? התקנה הזו תיקן ר' יוחנן בן זכאי עם כל התקנות שהתקין, ואחר שנחרב הבית השני וכו' מפני שקיום האמונה הוא חובה על האדם בכל יום, ומאי דרש? 'וידעת היום והשבות אל לבבך' בחוץ לארץ. וכו'. אי הכי משה אמאי לא אמר ["עלינו לשבח"] בחו"ל? מפני דאין אדם יהיב שבחא על מה דלא אתא לידיה. ואנן, אע"ג דהוינן חוצה לארץ, כבר אתא [הארץ] לידינו.

והדבר נפלא עד מאוד עד כמה היה פשוט לרבותינו הגאונים דברי חז"ל כל הדר בא"י... שהבינו שזה היה כל יסוד תיקון עלינו לשבח, ועד כדי כך שהיה קשה להם א"כ ראו שלא נאמר אותו בחו"ל.

כתב היעב"ץ בסידורו בטעם למה בברכת המזון נותנים הודאה בתחילה על ארץ ישראל קודם לשאר ענינים "לכאורה אין הסדר מכון שהרי כיבוש הארץ מאוחר אפילו לנתינת התורה, והיה לו להזכירו בסוף. {והתשובה היא} אבל נחלת הארץ קדמה בבחינת התכלית כאמור 'אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי וכו' אל ארץ זבת חלב ודבש', והענין מבואר בהקדמתנו (לסידור, מהד' אשכול עמ' מד) כי נחלת הארץ היא תנאי בקבלת אלהותו ית' כמו שנתבאר שם באורך, לפי שנקרא הקב"ה 'אלוהי הארץ' (מל"ב יז כז), לזה כל עיקר יציאת מצרים היתה למען יירשו הארץ ויקבלוהו לאלקים {באופן המושלם ביותר}, ואם לא כן לא הוצרך להוציאם, והיה מניחם במצרים ומשמיד המצריים מפניהם, ויקבלו שם אלקותו, או היה מיישבם במדבר הייפלא מה' דבר להושיב במדבר רעבים ויכונונו עיר מושב וכו' לכן זה ברור מאד..." הרי שלדבריו זהו יסוד נוסח ברהמ"ז (ועי"ש עוד טעם, ובעצם הקושיא, היה מקום לאמר שזהו עיקר הברכה "וברכת על הארץ...").

ובזה נבא להערה נפלאה ביותר, כתב בספר דרישת ציון בזה"ל "כמה חשובה היא מצוות ישיבת ארץ ישראל כי היא המצוה הראשונה בתורה שנצטוו בה יהודי שהקב"ה אמר לאברהם "לך לך וכו' אל הארץ אשר אראך" כך אמר הגאון אדמו"ר ר' מאיר יחיאל הלוי מאוסטרובצה כאשר נבדוק נמצא כי כך היה אצל שלשת האבות וכן משה רבינו וכן דוד המלך כמו שנפרט כאן, כך היה זה הדיבור הראשון אל אברהם כנ"ל.

וכן היה אצל יצחק "אל תרד מצרימה וכו' שכון בארץ" ולא דיבר אליו הקב"ה שום דבר לפני זה.

וכן היה זה הדיבור הראשון אצל יעקב "והנה ה' נצב עליו וכו' הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך וכו' והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך" (בראשית כח יג טו) ולא דיבר ה' אליו מאומה לפני זה.

וכן היה אצל משה רבינו הפעם הראשונה שהקב"ה דיבר אתו היה במעמד הסנה ושם אמר "ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים וכו' וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני" וכו' (שמות ג ז ח).

וכן היה אצל יהושע הפעם הראשונה שהקב"ה דיבר אתו אמר לו "משה עבדי מת ועתה קום עבור את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי נותן להם לבני ישראל" (יהושע א ט).

וכן היה אצל דוד המלך שהדיבור הראשון אשר נביא בשליחות ה' דיבר אליו היה ע"י גד החוזה, כאשר דוד ברח להציל חיינו מפני שאול, עלה בדעתו להנצל ע"י שיצא למואב מקום בטוח, שם נמצאה משפחתה של רות המואביה, שהוא מצאצאיה, שם הפקיד את אביו ואמו כדי ששאל לא יתנכל להם לרע, ישב שם דוד בשלווה אצל מלך מואב ב"מצודה", מקום מבצח, כיון שידו של שאול לא הגיעה לשם כדבריו בשמו"ב כב א "ומכף שאול". אבל הנה פלא אמר לו גד הנביא בשם ה' "לא תשב במצודה לך ובאת לך ארץ יהודה" (שמו"א כב ה) מה כתוב אח"כ "וישמע שאול כי נודע דוד ואנשים אשר אתו" ומשם החל שוב ברדיפותיו את דוד. ולא די בזה אלא מלך מואב הרג את אביו ואמו של דוד, כיון שלא היה נוכח להגן עליהם, ולא די בזה אלא חי דוד חיי נרדף, בכל יום מתחבא במקום שונה מפני חשש המלשינים, גם היה במדבר שומם ויבש וסובל צמאון כדברי דוד "מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה וכו' בארץ ציה ועייף בלי מים", ואעפ"כ שר מזמור של הכרת טובה "כן בקודש חזיתך לראות עוזך וכבודך" מזמור זה אמר בהיותו במצבו הקשה הנ"ל אחרי דרישת גד הנביא (כן

פירש רש"ר הירש בביאורו למזמור הנ"ל), והודה "טוב חסדך מחיים" כלומר למרות שהיה בספק שייהרג זכה לחסד ה' להיות בארץ הקודש ולחזות בשכינה כדברי חז"ל "מבקש אתה לראות פני שכינה בעולם הזה עסוק בתורה בארץ ישראל" (מדרש תהלים תחילת פרק ק"ה) "כן בקודש חזיתך", וזו היא המצוה הראשונה שהקב"ה דיבר אל דוד לפי סדר הדברים במקרא "לך ובאת לך ארץ יהודה" עכ"ל.

ובדואי פשוט וברור שיסוד הדבר הוא ע"פ דברי חז"ל הנ"ל שהקב"ה מחשיב אלקיתו עלינו רק כאשר אנו בארץ ישראל.

ועל דרך זה מצינו הערה נפלאה מאוד בדברי הג"ר שמשון פינקס זצ"ל עם ביאור הדברים וז"ל "בחומש בראשית כשהקב"ה מדבר עם האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב לא מוזכר שהוא הבטיח להם שיעניק לזרעם את התורה והמצוות, ההבטחה היחידה היא על ארץ ישראל. לאברהם הבטיח הקב"ה כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, וכן לאחר מכן בברית בין הבתרים נאמר ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו', גם כשמל אברהם אבינו את עצמו הובטחה לו אז ארץ ישראל (עי' רש"י בראשית י"ז ב'), ליצחק הבטיח הקב"ה כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, וכן ליעקב נאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך.

גם כאשר מדבר הקב"ה עם משה רבינו בענין הוצאת בני ישראל ממצרים מוזכרת ההבטחה "וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש" אמנם בתוך הדברים הזכיר הקב"ה את ענין קבלת התורה ועול מצוות ה' באומרו "וזה לך האות כי אנכי שלחתך בהוציאתך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" אך התורה לא נזכרת כתכלית היציאה אלא כאות על ההליכה לארץ ישראל.

והדבר צריך ביאור הן ידוע לכולנו שכבר אלפיים שנה הננו בגלות מחוץ לארץ ישראל ואעפ"כ חיי הכלל ישראל נמשכים ואילו ללא תורה לא ניתן לחיות אפילו רגע אחד התורה היא הקשר היחיד שלנו עם הרבש"ע ולא

עור אלא שלארן ישראל אין כל ערך בשעה שמצוות התורה אינן נשמרות בה כראוי חילולי שבת פריצות וכיוצ"ב ארץ ישראל בלי תורה כגוף בלי נשמה מדוע אפוא הבטיח הקב"ה לאבות הקדושים את ארץ ישראל ולא את התורה והמצוות עומק הענין יתבאר עפ"י משל כידוע הברכה המיוחדת לחתן וכלה היא שיזכו לבנות בית נאמן בישראל ויש להבין וכי הדבר החשוב ביותר לחתן והכלה הוא הבית הן גם לאחר הנישואין בעצם ישנה אפשרות לחיות כל חייהם בבית מלון ולגדל שם בנים ואפילו נכדים נמצא אפוא שהמהות והתוכן של חיי הנישואין אינם דווקא הבית' ישנם דברים חשובים יותר ומה פשר ברכה זו.

אלא שהאף אמנם שהנישואין הנם דבר עמוק ונשגב עד מאוד וא"כ ודאי שלא הבית' מהווה את תוכנם ומהותם אעפ"כ בית' הוא המגדיר את ענין הנישואין הדבר החשוב ביותר בחיי הנישואין הוא הפרטיות ובית' מבטא פרטיות זו בהיותו מקום סגור ארבע קירות וגג לכן כשרוצים להיכנס לבית של הזולת אף אם הדלת אינה נעולה לא נהוג להיכנס בלי לדפוק בדלת קודם בית הוא רשות היחיד ולכן דווקא בו באה לידי ביטוי האוירה המיוחדת של הנישואין.

הדבר שבעצם מגדיר את כל האידישקייט' את הקשר בינינו לבין הרבש"ע היא ארץ ישראל ודאי שהמהות והתוכן של האידישקייט' הן התורה והמצוות { כי בלעדיהם דומה הדבר לחתן וכלה שנכנסו לבית אחד הוא פנה לצד אחד והיא לצד השני וכך הם חיים ביחד' חמשים שנה זוהי דוגמא לזוג שבנו בית' אבל לא בית נאמן'... } אבל האוירה הסביבה שמגדירה את אותו קשר מופלא טמונה אך ורק בארץ ישראל בכלל וביהמ"ק בפרט.

זו היתה הבטחתו של הקב"ה לאבות הקדושים בניהם ייכנסו לארץ ישראל ויחיו יחד עם הרבש"ע בפרטיות ללא שכל גורם זר יתערב ביניהם זוהי צורתה האמיתית של היהדות".

ונוכל להוסיף ע"ז שכמו כן כבר במצוה הראשונה שנצטוונו בה כלל ישראל לדורות תלה בה הקב"ה יסוד זה כתוב (בראשית יז ז-ח) "והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים

ולזרעך אחריו ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגוריוך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים" ענה על כך רש"י "והקימותי את בריתי: ומה היא הברית להיות לך לאלקים. לאחוזת עולם: ושם אהיה לכם לאלהים אבל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלו-ה".